

Σοσιαλισμός από τα κάτω

Νο 30, Γενάρης - Φλεβάρης '99

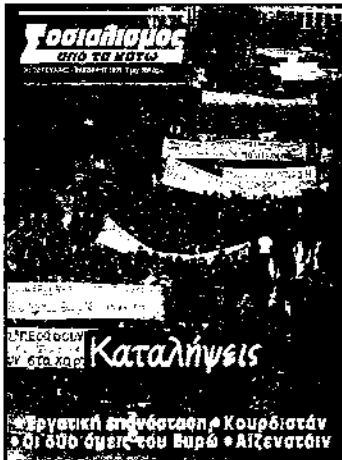
Τιμή 500 δρχ

Καταλήψεις

● Εργατική επανάσταση ● Κουρδιστάν
● Οι δύο όψεις του Ευρώ ● Αϊζενστάιν

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο "Σοσιαλισμός από τα Κάτω"
είναι το διμηνιαίο περιοδικό του
Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος

- 3 ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ
  - Νέος γύρος
  - Οι δύο όψεις του Ευρώ
- 7 Καταλήψεις ενάντια στην Παιδεία της αγοράς
- 12 Κουρδιστάν - Κομμάτια για τα πετρέλαια
- 15 Ιρακ - Οι σφαγές του Κλίντον
- 17 Μπορεί να γίνει επανάσταση σήμερα;
- 23 Αιζενστάιν
- 26 ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΝΑ ΞΕΡΟΥΜΕ...
Εξοπλισμοί και κρίση
- 28 Μαρξ - Ξανά επίκαιρος

- 31 ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ:
  - "Ταξιδεύοντας με το Μπιγκλ" - *Κάρολος Δαρβίνος*
  - "Εκτείνοντας το Δαρβινισμό και άλλα δοκίμια" -
Κώστας Κριμπάς
  - "ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη" - *Μακάριος Δρουσιώτης*
  - "Η Ιταλο-Γερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδος"
- *Χαϊνζ Ρίχτερ*

Ιδιοκτήτης: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Υπεύθυνη σύνταξης: Μαρία Στύλλου

Διακίνηση: Κατερίνα Πατρικίου

Εκτύπωση: ΛΙΘΟΥΠΙ ΑΕ

Γραφεία Περιοδικού: Αναξαγόρα 14Α, Ομόνοια ΑΘΗΝΑ 105 52 τηλ. 52.41.001, Fax 52.27.177

Για συνδρομές και γράμματα: Περιοδικό "Σοσιαλισμός από τα Κάτω" Τ.Θ. 8161 - 100 10 Αθήνα

Κεντρική διάθεση: ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ, Αναξαγόρα 14Α, Ομόνοια, Τηλ. 52.47.584

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

Απεργιοί νοσοκομειακοί γιατροί αποδοκιμάζουν τον υπουργό Υγείας στη Θεσσαλονίκη

Νέος γύρος

Υστερα από τρεις μήνες μαθητικών καταλήψεων και ενώ η κυβέρνηση Σημίτη έλπιζε ότι οι μαθητές θα κουραστούν και επιτέλους θα πουκάσει, οι υπουργοί διαπιστώνουν ο ένας μετά τον άλλο ότι αντιμετωπίζουν νέο γύρο κινητοποιήσεων. Ο Υπουργός Υγείας Παπαδήμας βλέπει τα νοσοκομεία να προκωρούν σε απεργίες και βρέθηκε στη Θεσσαλονίκη αντιμέτωπος με άγριες αποδοκιμασίες απεργών νοσοκομειακών γιατρών, που έκαναν τα μαθητικά μπλόκα να μοιάζουν με... περίπατο.

Ο Υπουργός Γεωργίας Αντωναίου αποφεύγει προς το παρόν τις κακοτοπιές του προκατόχου του, Τζουμάκα, κρατώντας ανοικτή την πόρτα του σε ένα ατέλειωτο "διάλογο" με την Πανθεσσαλική συντονιστική επιτροπή των αγροτών. Ο Υπουργός Μεταφορών Μανιτέλης πυροδοτεί νέα σύγκρουση με τους εργαζόμενους της Ολυμπιακής, ένα χρόνο ακριβώς μετά την περσινή απειλή του Παπαντωνίου ότι θα τοακίσει μια απεργία στην Ολυμπιακή "όπως η Θάτσερ τους ανθρακωρύχους στη Βρετανία" - απειλή που έσπασε τα μούτρα της στον περσινό γύρο.

Αυτά είναι η πραγματικότητα που αναγκάζει ακόμα και τον Σημίτη να παραπονιέται στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας στην τελευταία συνάντησή τους ότι "παρά τις οικονομικές επιτυχίες, το πολιτικό κλίμα παρουσιάζει αρνητικά στοιχεία".

Η αλήθεια είναι ότι και οι οικονομικές εξελίξεις οξύνουν την πολιτική αβεβαιότητα και την ένταση των ταξικών συγκρούσεων. Χάρη στην πολιτική της "απελευθέρωσης των αγορών" και της μιστής εφαρμογής των κριτηρίων "σύγκλισης" του Ευρώ, η κυβέρνηση Σημίτη και η άρχουσα τάξη έχουν κα-

ταφέρει να κάθονται πάνω σε μια τεράστια χρηματιστηριακή φούσκα, που ακόμα και οι ίδιοι ανησυχούν τι θα γίνει αν σκάσει.

Η πτώση του πληθωρισμού και η απότομη άνοδος του Χρηματιστηρίου δεν είναι σημάδια "υγείας" της οικονομίας, αλλά, αντίθετα, αδιάψευστοι δείκτες της αρρωστημένης κερδοσκοπίας και της επικείμενης ύφεσης. Όλα τα διεθνή οικονομικά επιτελεία παραδέχονται ότι η μείωση του πληθωρισμού συνδέεται με το γλιότρημα ολόκληρων περιοχών της παγκόσμιας οικονομίας προς την ύφεση. Ιαπωνία και Ανατολική Ασία, Ρωσία και Ανατολική Ευρώπη, Βραζιλία και Λατινική Αμερική - η μισή παγκόσμια παραγωγή - βρίσκεται ήδη σε πτώση. Η γραμμή άμυνας απέναντι στην εξάπλωση της ύφεσης στο άλλο μισό είναι η οικονομία των ΗΠΑ που εξακολουθεί να αναπτύσσεται και να απορροφά εξαγωγές, κατά κύριο λόγο με δανειακά -χάρη στην πιστωτική επέκταση που σπριζείται στον αέρα του Χρηματιστηρίου της Γουόλ Στριτ.

Όλοι οι αναλυτές παραδέχονται ότι αυτός ο μηχανισμός δεν μπορεί να λειτουργεί για πάντα -και πολλοί δεν κρύβουν τις ανησυχίες τους ότι το ξεφούσκωμα θα είναι οδυνηρό. Αν αυτό ισχύει μια φορά για τη Γουόλ Στριτ, ισχύει εκατό για τη Σοφοκλέους. Η κυβέρνηση Σημίτη σπριζίζει τις οικονομικές ελπίδες της σ' αυτά τα "μπάλονια", αλλά πολιτικά ούτε όσο κρατάει αυτός ο "αέρας" δεν καταφέρνει να την σηκώνει.

Οι εμπειρίες -μαθητικές, πολιτικές, ιδεολογικές- που έχουν αρχίσει να συσσωρεύονται μέσα στους εργατές και τη νεολαία από τους αλληπάλληλους γύρους συγκρούσεων, τροφοδοτούν ένα κύμα ριζοσπαστικοποίησης που δείχνει πιο έ-

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

ντονα τα χαρακτηριστικά του σε κάθε νέο γύρο.

Οι καταλήψεις στα σχολεία έσπασαν ρεκόρ διάρκειας, ρεκόρ συμμετοχής, ρεκόρ συμπάραστασης. Αυτό δεν είναι απλά "νεανικός ενθουσιασμός" και πολύ περισσότερο δεν είναι "καβαλές". Εντάσσεται σε μια ευρύτερη εικόνα που αγκαλιάζει ολόκληρη την εργατική τάξη. Πώς αλλιώς εξηγείται ότι οι "αγανακτισμένοι γονείς" και οι "αγανακτισμένοι οδηγοί" ήταν μειοψηφία, παρά τις τεράστιες προσπάθειες που έκανε η κυβέρνηση να ξεσηκώσει τέτοιες αντιδράσεις; Ο Σημίτης έφθασε στο σημείο να κατηγορεί τη Νέα Δημοκρατία ότι παραμελεί το κρέος της σαν συντηρητική παράταξη να ρίχνει το βάρος της στην προσπάθεια για την απομόνωση "ακραίων και παράνομων ενεργειών" όπως οι καταλήψεις και τα μπλόκα! Παρόλα αυτά, η πλειοψηφία των εργαζόμενων έριχνε το βάρος της στην αντίθετη κατεύθυνση. Πότε άλλοτε είδαμε την ΓΣΕΕ να καλεί πανελλαδική πανεργατική στάση εργασίας για συμπάρασταση στον αγώνα των μαθητών;

Αυτές οι διαπιστώσεις -για τις αδυναμίες στο στρατόπεδο της άρχουσας τάξης και της κυβέρνησης που ταυτίζεται ανοικτά μαζί της, αλλά και για την έκταση της ριζοσπαστικοποίησης μέσα στη νεολαία και την εργατική τάξη -είναι απαραίτητα εργαλεία για το προκώρημα των αγώνων. Χωρίς αυτά την εικόνα, αρχίζουν και μπαίνουν περιορισμοί και στα αιτήματα και στις μορφές πάλης και στην προοπτική του μαζικού κινήματος.

Οι ρεφορμιστικές ηγεσίες είναι κίρνες της υποτίμησης για τη μαχητική διάθεση, τη δυναμική και το πολιτικό προκώρημα της βόας. Έχουν σαν εικόνα τη θεωρία του "αρνητικού συσχετισμού δυνάμεων" και μεταθέτουν τις δικές τους ευθύνες πάνω στον κόσμο: "Η ΟΛΜΕ κήρυξε δυο 24ωρες απεργίες ταυτόχρονα με τις μαθητικές καταλήψεις, αλλά η συμμετοχή ήταν μικρή". "Η ΓΣΕΕ κήρυξε στάση εργασίας, αλλά ο κόσμος δεν κατέβηκε στα συλλαλητήρια". Με αυτό τον τρόπο οι υποχωρήσεις και οι ελιγφοί εμφανίζονται σαν αναγκαίο κακό και όσοι επιμένουν για την κλιμάκωση της πάλης βαφτίζονται "καταληψιομανείς" ή "κολημένοι στην απεργία διάρκειας".

Τι δείχνει, όμως, η εμπειρία των τελευταίων μηνών; Τι έχουν να πουν οι ηγεσίες που επέμεναν όλο το προηγούμενο διάστημα ότι οι καταλήψεις είναι μια ακραία μορφή πάλης που δεν μπορεί να υιοθετηθεί μαζικά γιατί "συκοφαντείται εύκολα", "δεν μπορεί να περιφρουρηθεί" και "καταλήγει στην ήττα";

Παρά και ενάντια σ' αυτές τις πτοπαθείς συμβουλές, χιλιάδες μαθητές έδειξαν στην πράξη ότι οι καταλήψεις είναι μορφή πάλης επίκαιρη, ρεαλιστική, μαζική, στην πρώτη γραμμή του οπλοστασίου που διαθέτει το μαζικό κίνημα. Αυτό δεν γίνεται αυτόματα. Ήταν μια πολιτική μάχη που την κέρδισαν με τη δράση τους οι ριζοσπαστικοποιημένοι μαθητές και μαθητρίες που υπάρχουν σε κάθε σχολείο. Τέτοιες μάχες μπορούν να κερδίζουν οι μαχητικές μειοψηφίες σε όλους τους χώρους αυτή την περίοδο, αρκεί να τους βοηθήσουμε να οργανωθούν και να προχωρήσουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Η ηγεσία της ΟΛΜΕ -όχι μόνο η ηγεσία της ΠΑΣΚΕ και η ΔΑΚΕ αλλά και η ηγεσία του ΣΥΝ- κινήθηκε στην αντίθετη κατεύθυνση. Το μόνο που είδαν μέσα από αυτό το καταπληκτικό κίνημα ήταν την ευκαιρία να ανοίξουν οι πόρτες του Υπουργείου Παιδείας για διάλογο με την ΟΛΜΕ. Ένα διάλογο

που ο Άρσένης αρνιόταν από την εποχή της μεγάλης απεργίας των εκπαιδευτικών πριν δυο χρόνια. Με ένα τόσο φτηνό αντιτάλλαγμα, η ηγεσία της ΟΛΜΕ τορπίλισε τη δυναμική των Γενικών Συνελεύσεων των ΕΛΜΕ προς απεργία.

Η ηγεσία του ΚΚΕ, που έκανε κριτική στον ΣΥΝ για τους χειρισμούς του στην ΟΛΜΕ, επανέλαβε με τη σειρά της την ίδια ακριβώς τακτική. Ο εκπρόσωπος του Συντονιστικού Αγώνα των Σχολείων της Αθήνας (ΣΑΣΑ) δήλωνε απερίφραστα σε συνέντευξη του στον Μανώλη Καψή του Σκάϊ ότι το ΣΑΣΑ ζητάει διάλογο με το Υπουργείο με θέμα τα προβλήματα του Λυκείου και ότι σ' αυτά δεν συμπεριλαμβάνεται ο τρόπος εισαγωγής στα Πανεπιστήμια! "Αυτό είναι υπόθεση άλλων να το λύσουν" υποστήριζε ο Γαβρίλος του Συντονιστικού, την ώρα που οι μαθητές και οι μαθήτριες με τις καταλήψεις τους έβραζαν και βάζουν στην ημερήσια διάταξη το αίτημα για ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Όταν μια ηγεσία βλέπει την εργατική τάξη σαν λαό με σκυρμένο το κεφάλι -και επιμένει στο σύνθημα "Έμπρος λαέ μην σκύβεις το κεφάλι" την ώρα που οι εργάτες και οι νεολαίοι μαζικά αποδοκιμάζουν υπουργούς- τότε συμβουλεύει κατά των καταλήψεων, βρίσκει την ελεύθερη πρόσβαση άκαιρο αίτημα και στενεύει τους ορίζοντες του κινήματος στις κάλπες και στην ψήφο.

Τέτοιες ηγεσίες δεν μπορούν να μας οδηγήσουν σε νίκες, ιδιαίτερα μέσα σε συνθήκες πόλωσης.

Η κυβέρνηση Σημίτη έχει δέσει τις τύχες της με την επιβολή του προγράμματος της άρχουσας τάξης και τεντώνει το σκοινί. Ο Πάγκαλος με το γνωστό φανφαρόνικο ύφος του το έκφρασε χαρακτηριστικά, όταν δήλωσε σαν να ήταν υπουργός της Δεξιάς ότι "για τα σημερινά κάλια φτάνει όλοι οι προηγούμενοι Υπουργοί Παιδείας και το ΠΑΣΟΚ έχει 15 χρόνια διακυβέρνησης πίσω του". Ο Σημίτης και οι υπουργοί του κατεδαφίζουν ακόμα και τις ελάχιστες μεταρρυθμίσεις που είχε αποπειραθεί το ΠΑΣΟΚ πριν 15 χρόνια, τα Πολυκλαδικά σχολεία, το ΕΣΥ. Οι εργαζόμενοι που ξεσηκώνονται και ανηδρούν όλο και πιο τολμηρά σ' αυτές τις επιθέσεις, έχουν ανάγκη πολύ πιο ριζοσπαστική πολιτική στήριξη.

Την πολιτική που προβάλλει αιτήματα όπως το Πρόγραμμα Δράσης που υποστηρίζει η Εργατική Αλληλεγγύη. Αιτήματα που δεν θέλει να ικανοποιήσει ο καπιταλισμός μέσα στην κρίση του και που οι εργάτες αισθάνονται ότι είναι δικαιωματικά δικά τους. Οχι κλεισίματα και απολύσεις, δουλειά για όλους. Κρατικοποίηση χωρίς αποζημίωση όσων προχωρούν σε απολύσεις. 35ωρο και 250.000 δραχμές κατάτατο για όλους τους εργαζόμενους. Οχι περικοπές στην Υγεία και την Παιδεία, όχι ιδιωτικοποιήσεις. Χρηματοδότηση των κοινωνικών υπηρεσιών στο ύψος που καθορίζουν οι συνδικαλιστικοί φορείς.

Η δυναμική της ριζοσπαστικοποίησης που φάνηκε τόσο χαρακτηριστικά με το κίνημα των καταλήψεων μπορεί να προβάλλει τέτοια αιτήματα και τις μορφές πάλης που χρειάζονται για να τα επιβάλουν. Κάθε βήμα που γίνεται προς αυτή την κατεύθυνση λειτουργεί πολλαπλασιαστικά. Συνδέει τους αγώνες, ανεβάζει την αυτοπεποίθηση, χτίζει την οργανωμένη δύναμη των εργατών και της νεολαίας. Ανοίγει την προοπτική για τη συνολική ανατροπή. Αυτά τα βήματα παλεύει να οργανώσει το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα.

Οι δυο όψεις του Ευρώ

Οταν το 1991 οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις συμφώνησαν για την καθιέρωση του Ευρώ, έδλεπαν μόνο τη μια όψη του νομίσματος. Ελπίζαν ότι η οικονομική ύφεση είχε φτάσει στο τέλος της, ότι οι ευρωπαϊκές οικονομίες θα μπορούσαν να εμπιστευτούν τη νομισματική πολιτική στη Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα, ότι η ομογενοποίηση της δημοσιονομικής πολιτικής ανάμεσα στα κράτη-μέλη ήταν στον ορίζοντα. Σήμερα η εικόνα είναι τελείως διαφορετική. Οι Ευρωπαίοι γραφειοκράτες έχουν αρχίσει να γνωρίζουν και την άλλη μεριά του νομίσματος. Αβεβαιότητα για το εάν μπορεί να υπάρξει ένα σταθερό Ευρώ, καυγάδες για τον ρόλο της Κεντρικής Τράπεζας και πάνω απ' όλα την εργατική τάξη να δίνει τους μεγαλύτερους και δυνατότερους αγώνες μετά τη δεκαετία του '70.

Γιατί το Ευρώ;

Απέναντι στις θεωρίες που υποστηρίζουν ότι η πορεία της Ενωμένης Ευρώπης είναι μια διαδικασία προγραμματισμένη από το επιτελείο των Βρυξελλών που ξέρει πού πηγαίνει, η πραγματικότητα είναι το ανάποδο. Η ΕΟΚ άρχισε σαν μια συμφωνία των 6 πιο αναπτυγμένων χωρών της Ευρώπης να καταργήσουν τους δασμούς ανάμεσά τους, εξασφαλίζοντας έτσι μια μεγαλύτερη αγορά για τα προϊόντα τους.

Αυτή η συμφωνία δεν περιορίστηκε μόνο στην κοινή αγορά αλλά οδήγησε επιχειρήσεις και τράπεζες να προχωρήσουν σε συνεργασίες και συνενώσεις. Ο ανταγωνισμός με ΗΠΑ και Ιαπωνία δημι-

ούργησε Ευρωπαϊκές πολυεθνικές που ελέγχουν μεγάλο μέρος της παραγωγής, αεροπλάνων, τροφίμων, πετρελαίων κλπ.

Το κοινό νόμισμα ήταν απαραίτητο για τα κεφάλαια που ήθελαν να κινούνται πανευρωπαϊκά και χωρίς το ρίσκο των ξαφνικών υποτιμήσεων από τις κυβερνή-

μετατροπές. Ένα ποσό όσο σχεδόν το ΑΕΠ της Ελλάδας!

Οι όροι του Μάαστριχτ ήταν οι προϋποθέσεις που χρειαζόταν να καλύπτει κάθε κράτος που ήθελε να μπει στη νομισματική ένωση. Η μείωση των ελλειμμάτων κάτω από το 3% του ΑΕΠ, ο πληθω-

ρισμός πιο κοντά στο 1%, το δημόσιο χρέος όχι πάνω από το 60% του ΑΕΠ, ήταν οι πιέσεις που έμπαιναν σε κάθε κράτος-μέλος. Όταν έμπαιναν αυτοί οι όροι έμοιαζαν ότι θα ήταν περίπατος για τους περισσότερους. Οι εξελίξεις δεν τους επιβεβαίωσαν. Το "κοινό νόμισμα" είναι ένα μεγάλο ρίσκο για την κυρίαρχη τάξη της Ευρώπης.

Το αποφάσισαν σε μια περίοδο επιτυχιών και ελπίδας ότι η Ενιαία Ευρώπη θα εξασφάλιζε μια τεράστια οικονομική ανάπτυξη. Και τώρα η νομισματική ένωση συμβαίνει σε μια περίοδο φόβου για το τι πρό-

κειται να συμβεί εάν πραγματικά η οικονομία διεθνώς μπει σε μια καινούργια ύφεση. Οι επιμέρους κυβερνήσεις ανεδοκατεβάζουν τα επιτόκια ανάλογα με τις πιέσεις και την κατάσταση της δικής τους οικονομίας.

Αυτή η αβεβαιότητα έχει ανάψει ξανά τη συζήτηση για τη δυνατότητα να ξαναβρεθεί ένας νέος κανόνας σταθερότητας ανάμεσα στα διεθνή νομίσματα. Όπως το 1945 με τη συμφωνία του Μπρέτον Γουιντς.

Παρά τις προτάσεις που πέφτουν στο τραπέζι, υπάρχει τεράστια δυσκολία για μια τέτοια συμφωνία. Η διαφορά δεν εί-

Διαδήλωση των εργατών της IG Metal στη Γερμανία. Διεκδικούν αυξήσεις 6.5%

σεις.

Το μάρκο σαν το πιο σκληρό ευρωπαϊκό νόμισμα είχε γίνει το μέτρο των ευρωπαϊκών ισοτιμιών. Για τα κράτη-μέλη το δίλημμα ήταν ή θα δέχονταν το μάρκο σαν κοινό νόμισμα ή θα προχωρούσαν σε ένα καινούργιο. Ο Ντελόρ έκανε την πρόταση για το Ευρώ και υποχρέωσε τον Κολ να το αποδεχτεί.

Το κοινό νόμισμα δεν θα ήταν μόνο πηγή σταθερότητας (έλπιζαν) αλλά και εξασφάλιση κερδών. Η δημιουργία του Ευρώ υπολογίζουν ότι θα αφήνει κέρδος 65 δισεκατομμύρια λίρες τον χρόνο, που μέχρι τώρα κόστιζαν οι συναλλαγματικές

Καταλήψεις ενάντια στην Παιδεία της αγοράς

Ο Γιώργος Ράγκος περιγράφει τις πολιτικές μάχες από την αρχή των καταλήψεων μέχρι σήμερα.

Οι μαθητικές καταλήψεις ενάντια στη διάλυση της δημόσιας δωρεάν παιδείας είναι ένας φανταστικός αγώνας σε διάρκεια και σε συμμετοχή που έχει αναγκάσει τη κυβέρνηση να βρίσκεται με τη πλάτη στο τοίχο. Παρά τις προσπάθειές της για απομόνωση και συκοφάντηση οι καταλήψεις έχουν κερδίσει τη συμπάρσταση της εργατικής τάξης.

Οι καταλήψεις δεν έπεσαν από τον ουρανό. Οι μαθητές εμπνεύστηκαν από τους μεγάλους αγώνες των εργαζόμενων γονιών τους. Εμπνεύστηκαν από την μεγάλη απεργία των καθηγητών του 1997, από τις μάχες μπροστά από τα εξεταστικά κέντρα ενάντια στο διαγωνισμό του ΑΣΕΠ που καταργούσε την επετηρίδα, από την 45ήμερη απεργία των εργαζόμενων της ΙΟΝΙΚΗΣ αλλά και από τις μάχες που δίνουν τώρα οι εργάτες του Πρίνου και της Λάρκο για να μην χάσουν τις δουλειές τους. Στη Καβάλα οι μαθητές των σχολείων διαδηλώνουν μαζί με τους εργάτες του Πρίνου, στην Αθήνα μαζί με τους εργάτες της Λάρκο κατέβηκαν από τη Λάρυμνα και οι μαθητές για να διαδηλώσουν μπροστά α-

πό το Υπουργείο Βιομηχανίας. Γι' αυτό οι φετινές καταλήψεις των μαθητών δεν είναι μόνο μαζικότερες και με μεγαλύτερη διάρκεια από τις προηγούμενες αλλά έχουν αναδείξει ένα νέο κύμα ριζοσπαστικοποίησης μέσα στη νεολαία.

Από φέτος θα ξεκινούσε στα σχολεία η εφαρμογή των νόμων Αρσένη. Με τις περικοπές να ρημάζουν τα δημόσια σχολεία κάτω από το βάρος των ελλείψεων καθηγητών, υλικοτεχνικής υποδομής και αιθουσών, η εφαρμογή του νόμου 2525/97 για την Γενική Εκπαίδευση με τα συνεχή εξεταστικά κόσκινα μετατρέπει το Λύκειο και το Πανεπιστήμιο σε άπιαστο όνειρο για τα παιδιά των εργατών που δεν θα αντέχουν να πληρώνουν φροντιστήρια. Ο νόμος 2640/98 με τη κατάργηση των ΤΕΛ, ΕΠΛ και ΤΕΣ, με τη δημιουργία των ΤΕΕ κλείνει και τη διέξοδο προς την τεχνική εκπαίδευση. Ενώ μέχρι τώρα κάθε χρόνο 15.000 παιδιά δεν συνεχίζουν από το Γυμνάσιο για να δουλέψουν, με τα στοιχεία του Υπουργείου ο αριθμός αυτός θα φτάσει τώρα τις 40.000. Γι' αυτό από την αρχή της χρονιάς τα σχολεία έμοιαζαν με καζάνι έτοιμο να εκραγεί.

Πανεκπαιδευτικό συλλαλητήριο 26 Νοέμβρη 1998

Το έναυσμα για την αρχή των καταλήψεων το έδωσε η μεγάλη πορεία των μαθητών και φοιτητών στις 11 Νοέμβρη. Η πορεία αυτή αποφασίστηκε από τη Γ. Σ. της ΑΣΟΕΕ - ύστερα από πρόταση της ΕΣΟΦ- από τα μέσα Οκτώβρη και έκανε το γύρο στις σχολές και στα σχολεία της Αθήνας. Η λογική αυτής της πρότασης ήταν ότι η διάθεση για σύγκρουση με τους νόμους Αρσένη και τον προϋπολογισμό έπρεπε να εκφραστεί με ένα μεγάλο συλλαλητήριο που θα είχε το χρόνο να οργανωθεί από τους συλλόγους για να έχει επιτυχία και να δώσει ώθηση για το ξεκίνημα των καταλήψεων.

Έτσι και έγινε: χιλιάδες μαθητές, καθηγητές και φοιτητές πλημμύρισαν το κέντρο της Αθήνας αλλά και της Θεσσαλονίκης, της Πάτρας και των Ιωαννίνων. Από την επόμενη μέρα της διαδήλωσης στο ένα σχολείο μετά το άλλο οι μαθητές αποφασίζανε μέσα από τις Γενικές Συνελεύσεις τους την κατάληψη του σχολείου τους με αιτήματα την ανατροπή των νόμων Αρσένη και την αύξηση των δαπανών για την παιδεία. Οι καταλήψεις αρχίζουν να απλώνονται από τη Θεσσαλονίκη μέχρι την Ιεράπετρα.

Όταν ξεκινούσε ένα σχολείο σε μία περιοχή ή σε μία πόλη την κατάληψη το παράδειγμα το ακολουθούσαν αμέσως όλα τα γειτονικά σχολεία. «Σχολεία σε χωριά που δεν είχαν κάνει ούτε μια ώρα αποχή, παλαιότερα τώρα κάνουν καταλήψεις» δήλωνε για την περιοχή του ο εκπρόσωπος της ΕΑΜΕ Αρκαδίας στη σύσκεψη των προέδρων των ΕΑΜΕ το Νοέμβριο.

Αν τα συλλαλητήρια στις 11 Νοέμβρη ήταν αυτά που άναψαν τη σπίθα για το ξεκίνημα των καταλήψεων τα τεράστια πανελλαδικά συλλαλητήρια στις 26 Νοέμβρη ήταν αυτά που έδωσαν τη μεγάλη ώθηση. Σχολεία - όπως στα Γιάννενα - που δεν συμμετείχαν στα προηγούμενα συλλαλητήρια τώρα τα μαζικοποιούσαν και έμπαιναν και αυτά στο χορό των καταλήψεων. Στα τέλη Νοέμβρη πάνω από 2.000 σχολεία σε όλη την Ελλάδα ήταν σε κατάληψη ενώ αρχίζουν οι καταλήψεις και στις σχολές.

Την Τετάρτη 9 Δεκέμβρη η ΟΛΜΕ, κάτω από την πίεση των καθηγητών που βλέπουν ότι τώρα μαζί με τις μαθητικές καταλήψεις είναι η ώρα να ξαναπιάσουν το νήμα της μεγάλης προπερίνης απεργίας των 8 εβδομάδων, καλεί σε 24ώρη απεργία. Οι καθηγητές μπαίνουν στη μάχη στο πλάι των μαθητών. Σε πολλές περιοχές οι ΕΑΜΕ, όπως η Ε' Αθήνας, διοργανώνουν μαζί με τους μαθητές εκδηλώσεις με σκοπό την καλύτερη οργάνωση και προβολή των καταλήψεων.

Η συμμετοχή των μαθητών στις πανεργατικές διαδηλώσεις στις 15 Δεκέμβρη δίνει τον τόνο παντού. Οι μαθητές, οι φοιτητές μαζί με τους απεργούς εργάτες ένωσαν τα συνθήματά τους ενάντια στους νόμους Αρσένη με τα συνθήματα ενάντια στον προϋπολογισμό της λιτότητας, τις ιδιωτικοποιήσεις και τις απολύσεις. Στη Καλαμάτα η συγκέντρωση πραγματοποιήθηκε με το ανέθασμα των μαθητών από την Κορώνη, που ξεσήκωσαν τους μαθητές και εργάτες της πόλης.

Στις 20 Δεκέμβρη μαθητές από όλη την Ελλάδα φτάνουν στην Αθήνα για τη συνεδρίαση του Πανελλαδικού Συντονιστικού. Τα νέα των Γενικών Συνελεύσεων που έφταναν από τα σχολεία όχι μόνο της Αθήνας αλλά και της Κορίνθου, της Χίου, της Κρήτης και άλλων περιοχών ήταν ότι οι καταλήψεις δεν θα σταματήσουν στις γιορτές. Αυτό το κλίμα εκφράστηκε με το πιο χαρακτηριστικό τρόπο από τον εκπρόσωπο των σχολείων της Ιεράπετρας: «*Ηρθα από την Ιεράπετρα για να σας μεταφέρω ότι η απόφαση των μαθητών από τα σχολεία της Κρήτης είναι να συνεχίσουν τις καταλήψεις και μέσα και μετά τις γιορτές μέχρι τη νίκη, μέχρι την ανατροπή των νόμων Αρσένη. Ζητάμε να οργανωθεί διαδήλωση με το άνοιγμα των σχολείων τη νέα χρονιά. Η συνέχιση των καταλήψεων μέσα στις γιορτές θα παίξει αποφασιστικό ρόλο για το ξεκίνημα τους και τη νέα χρονιά*».

Αυτή την προοπτική έβαζε και η αφίσα που κυκλοφόρησε λίγο πριν τις γιορτές η Εργατική Αλληλεγγύη: «Οι καταλήψεις σε σχολεία και σχολές μπορούν να νικήσουν. Απλώνουμε την συμπαράσταση». Η αφίσα φέρνει το μήνυμα της συνέχειας και της

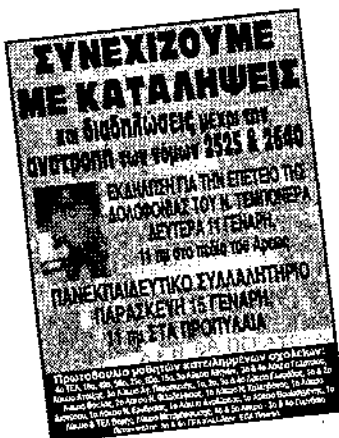

νίκης των καταλήψεων παντού. Στα σχολεία και στις σχολές γεμίζει αυτοπεποίθηση μαθητές και φοιτητές και στους εργατικούς χώρους γεμίζει ενθουσιασμό τους εργαζόμενους που βλέπουν τον αγώνα των μαθητών και δικό τους αγώνα.

Μέσα στις γιορτές τα κατελημμένα σχολεία αποφασίζουν να ξεκινήσουν τη νέα χρονιά δυναμικά. «Συνεχίζουμε με καταλήψεις και διαδηλώσεις μέχρι την ανατροπή των νόμων. Συλλαλητήριο 11 Γενάρη στο Πεδίο του Αρεως για τη μνήμη του Ν. Τεμπονέρα, πανεκπαιδευτικό συλλαλητήριο στις 15 Γενάρη» έγραφε η αφίσα που κυκλοφόρησαν και άρχισε να κολλιέται στα σχολεία και στις γειτονιές από τις 4 Γενάρη. Η αποφασιστικότητα των μαθητών και η συμπάρασταση έξω από τα σχολεία στις 8 και 11 Γενάρη τσάκισαν την τρομοκρατία της κυβέρνησης που επιστράτευσε αστυνομία και εισαγγελίες για να σπάσουν τις καταλήψεις. Η οργάνωση της διαδήλωσης στις 11 Γενάρη έπαιξε αποφασιστικό ρόλο για τη συνέχεια των καταλήψεων δίνοντας προς όλους το μήνυμα της συνέχειας του αγώνα. Κάτω από τη πίεση αυτής της πρωτοβουλίας αποφάσισε και η ΟΛΜΕ τη συναυλία στις 11 Γενάρη. Γέμισαν τα Προπύλαια από μαθητές. Στην Αθήνα τα υπό κατάληψη σχολεία με τη νέα χρονιά ήταν περισσότερα από πριν. Η συνέχιση και το στέριωμα των καταλήψεων στην Αθήνα τράβηξε και την επαρχία που ξαναμπήκε και αυτή δυναμικά στις καταλήψεις.

Απώμα με απεργίες

Κάτω από αυτό το κλίμα ενθουσιασμού για τη συνέχεια των καταλήψεων μεταξύ 12 - 14 Γενάρη γίνονται οι Γενικές Συνελεύσεις των ΕΛΜΕ, με παρουσία σε πολλές από αυτές μαθητών. Οι καθηγητές τάσσονται συντριπτικά υπέρ των απεργιακών κινητοποιήσεων. Δύο 24ώρες απεργίες για 21 και 25 Γενάρη, που πρότεινε το Δ.Σ. της ΟΛΜΕ, ψηφίστηκε από τη συνέλευση των προέδρων των ΕΛΜΕ αλλά 46 ΕΛΜΕ (πολύ κοντά στην απαιτούμενη πλειοψηφία των 2/3) είχαν βγάλει αποφάσεις για απεργιακές κινητοποιήσεις διαρκείας. Σε 11 σχολές, παρά την απεργοσπαστική τακτική της ΔΑΠ και τη βοήθεια της ΠΑΣΠ συνεχίζονται οι καταλήψεις. Αντί για το τέλος των καταλήψεων, όπως περίμενε ο Αρσένης, ο Γενάρης αποδείχθηκε αφετηρία για ακόμα μεγαλύτερο φούντωμα.

Αφίσα από καταλημμένα σχολεία της Αθήνας για τη συνέχιση των καταλήψεων και μετά τις διακοπές των Χριστουγέννων

Πανεκπαιδευτικό συλλαλητήριο στις 15 Γενάρη 1999

50.000 διαδηλωτές πήραν μέρος στο συλλαλητήριο που όταν η κεφαλή του ήταν στο Σύνταγμα το τέλος του ήταν ακόμα στα Προπύλαια.

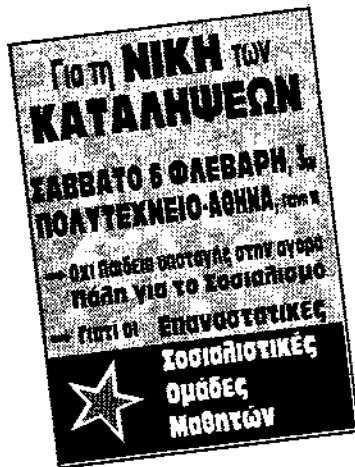
Με τον αέρα των μεγάλων συλλαλητηρίων μαθητές και καθηγητές διεκδικούν κλιμάκωση του αγώνα από τις ηγεσίες. Οι καθηγητές κατεβαίνουν σε νέα 48ώρη απεργία 28 και 29 Γενάρη. Μαθητές από τις καταλήψεις οργανώνουν εκστρατεία ενημέρωσης των εργαζόμενων στους χώρους δουλειάς ζητώντας τους να μπουν μπροστά σ' αυτή τη μάχη με απεργίες για να γίνει ο αγώνας για δημόσια δωρεάν παιδεία υπόθεση των συνδικάτων. Η συμπάρασταση της εργατικής τάξης στις καταλήψεις αναγκάζει τη ΓΣΕΕ να καλέσει 4ώρη στάση εργασίας για τις 28 Γενάρη και συμμετοχή την ίδια μέρα στο πανεκπαιδευτικό συλλαλητήριο, το ίδιο κάνει και η ΠΟΕ-ΟΤΑ. Ακόμα και οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι δεν είναι οι καταλήψεις απομονωμένες αλλά η κυβέρνηση. Το 77% ζητάει την αναστολή των νόμων Αρσένη ενώ το 57% είναι συνολικά αντίθετο με την εκπαιδευτική αντι-μεταρρύθμιση.

Για να βγει από την απομόνωσή της η κυβέρνηση προσπαθεί να χρησιμοποιήσει το «διάλογο» με στόχους να σκεπάσει το πραγματικό της πρόσωπο απέναντι στους μαθητές που είναι οι εισαγγελίες, τα ΜΑΤ και οι τραμπούκοι αλλά και ταυτόχρονα να ενθαρρύνει τις συμβιβαστικές τάσεις τόσο μέσα στους μαθητές όσο και μέσα στην ΟΛΜΕ. Ο Αρσένης ψάχνει για «συνομιλητές» για να κλείσουν οι καταλήψεις με αντάλλαγμα κάποιες μικροαλλαγές στους νόμους. Αυτό το ρόλο του «συνομιλητή» προσφέρεται να παίξει η ηγεσία της ΟΛΜΕ, εγκαταλείποντας την εντολή για αγώνα που είχαν δώσει οι Συνελεύσεις των καθηγητών. Αλλά μια θέση στο "διάλογο" με τη κυβέρνηση ζητάει και το Συντονιστικό Αγώνα Σχολείων Αθήνας (ΣΑΣΑ), που ελέγχεται από τη ΚΝΕ, προβάλλοντας σαν το πραγματικό εκπρόσωπο του μαθητικού κινήματος. Διάλογος με τον Αρσένη σημαίνει σαμποτάρισμα των καταλήψεων που παλεύουν για ανατροπή και όχι για μικροδιορθώσεις των νόμων.

Πολιτικές μάχες

Ο λόγος που το ΣΑΣΑ έχει αυτή τη τακτική είναι γιατί η ΚΝΕ σε όλη τη διάρκεια του αγώνα είναι ο φορέας του συμβιβασμού μέσα στο κίνημα των μαθητών. Ούτε θέλει τις καταλήψεις αλλά ούτε και πιστεύει ότι αυτές μπορούν να φτάσουν στη νίκη. Το ξεκίνημα, το άπλωμα και τα αιτήματα των καταλήψεων ήρθαν μέσω από τη σύγκρουση με

αυτή τη συμβιβαστική πολιτική από το πιο πρωτοπόρο κομμάτι μαθητών που είχε να θυμίσει ότι η κατάληψη είναι η μόνη νικηφόρα μορφή αγώνα στις μάχες που δίνονται μέσα στο χώρο της

Αφίσα για την ίδρυση των ΕΣΟΜ

εκπαίδευσης, από το Πολυτεχνείο το '73 μέχρι τις καταλήψεις που γκρέμισαν το νομοσχέδιο Κοντογιαννόπουλου το '90 - '91.

Η μαχητική διάθεση των μαθητών συγκρούστηκε νικηφόρα με την αντίληψη των «πολύμορφων κινητοποιήσεων» που πρότεινε η ΚΝΕ γιατί όχι μόνο δεν αναγκάζουν την κυβέρνηση σε υποχώρηση αλλά ούτε και εμπνέουν τα υπόλοιπα κομμάτια της κοινωνίας να κινητοποιηθούν, σε αντίθεση με τις καταλήψεις που μπορούν να δημιουργήσουν κέντρα αγώνα και να λειτουργήσουν σαν πυροδότης στους αγώνες των καθηγητών, των φοιτητών και των εργατών. Αυτό το κομμάτι των μαθητών έδωσε τη μάχη να μην κλείσουν οι καταλήψεις ούτε μέσα αλλά ούτε και μετά τις γιορτές και ανάγκασε τη ΚΝΕ να αλλάξει στάση στα λόγια και να μιλάει για καταλήψεις.

Σε ένα τέτοιο μεγάλο αγώνα και σε διάρκεια και σε συμμετοχή υπάρχει η ανάγκη οργάνωσης και συντονισμού για να φτάσουν οι καταλήψεις στη νίκη. Σε όλες τις προηγούμενες καταλήψεις αυτά τα καθήκοντα περνούσαν μέσα από τη δημιουργία ανοιχτών συντονιστικών επιτροπών. Με αυτό τον τρόπο όλοι οι μαθητές που συμμετέχουν στις καταλήψεις μπορούν να συζητήνε πολιτικά και να αποφασίζουν δημοκρατικά για το πως θα αντιμετωπίσουν τη κυβέρνηση και το πως θα προχωρήσει ο αγώνας τους. Η έλλειψη ενός πραγματικού Συντονιστικού στις φετινές καταλήψεις οφείλεται στο συμβιβαστικό ρόλο της ΚΝΕ που θέλει να έχει τα χέρια της ελεύθερα για να μπορεί διαπραγματευτεί με το Υπουργείο. Αυτό παίζει καθοριστικό ρόλο για το που θα φτάσει ο αγώνας.

Μέσα από αυτές τις πολιτικές μάχες στη διάρκεια των καταλήψεων όλο και περισσότεροι μαθητές ξεκαθάριζαν την ανάγκη να λειτουργήσουν οργανωμένα τόσο απέναντι στην πολιτική της κυβέρνησης όσο και απέναντι στη συμβιβαστική πολιτική των ρεφορμιστών. Ταυτόχρονα ξεκαθάριζαν ότι η αιτία για τη διάλυση της δημόσιας δωρεάν παιδείας είναι ο ίδιος ο καπιταλισμός που πάει να φορτώσει την κρίση στις πλάτες των εργατών και της νεολαίας. Η εναλλακτική προοπτική του σοσιαλισμού είναι σήμερα πιο επίκαιρη παρά ποτέ. Έτσι, δημιουργήθηκαν οι Επα-

ναστατικές Σοσιαλιστικές Ομάδες Μαθητών.

Επαναστατικές ιδέες

Είναι αυταπάτη ότι μπορούν οι νόμοι του Αρσένη να διορθωθούν. Οι νόμοι είναι η εφαρμογή της υποταγής της εκπαίδευσης στις ανάγκες της αγοράς και μαζί με τις περικοπές και τη λιτότητα καταργούν στη πράξη τη δημόσια δωρεάν παιδεία. Η ανατροπή τους όμως δεν σημαίνει ότι οι μαθητές θέλουν να γυρίσει η εκπαίδευση όπως ήταν πριν τις καταλήψεις. Αντίθετα παλεύουν για να γίνουν νέα σχολεία και να είναι όλα πρωινά, να είναι 20 παιδιά σε κάθε τάξη και να γίνουν προσλήψεις νέων καθηγητών από την επετηρίδα.

Ενάντια στα ψέματα της «πληθώρας άχρηστων πτυχιούχων» παλεύουν για ελεύθερη πρόσβαση όλων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση για να μπορούν να σπουδάζουν όλοι, γιατί χρειαζόμαστε περισσότερους γιατρούς, μηχανικούς, δασκάλους, καθηγητές. Η ανεργία των πτυχιούχων δεν οφείλεται στο μεγάλο τους αριθμό αλλά στη κρίση του καπιταλισμού. Ενάντια στην ανεργία παλεύουν μαζί με τα συνδικάτα για 35ωρο με αυξήσεις, ενάντια στις απολύσεις, στα κλεισίματα και τις ιδιωτικοποιήσεις. Η κυβέρνηση θα μπορούσε να ικανοποιήσει όλα αυτά τα αιτήματα αν έβαζε χέρι στα κέρδη των καπιταλιστών. Μόνο τα κέρδη των 10 μεγαλύτερων τραπεζών φτάνουν τα 800 δις ενώ μόνο το νέο εξοπλιστικό πρόγραμμα είναι 20 φορές πάνω από τις δαπάνες του προϋπολογισμού για την εκπαίδευση. Να που υπάρχουν τα λεφτά που δεν βρίσκουν να δώσουν στη παιδεία για να ικανοποιήσουν τα αιτήματα των μαθητών ο Σημίτης και ο Αρσένης.

Γι' αυτό και ο αγώνας για ένα εκπαιδευτικό σύστημα που θα παρέχει σε όλους πολύπλευρη γνώση, θα έχει στόχο την εξυπηρέτηση των κοινωνικών αναγκών και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας τους πάει χέρι - χέρι με την πάλη για την ανατροπή του καπιταλισμού και το χτίσιμο μίας σοσιαλιστικής κοινωνίας. Στο σοσιαλισμό τον έλεγχο της κοινωνίας δεν θα τον έχει μία μειοψηφία εκμεταλλευτών που υποτάσει το δικαίωμα στη μόρφωση και στη δουλειά στο κυνήγι του κέρδους αλλά συλλογικά η εργατική τάξη προς όφελος όλης της κοινωνίας.

Το καλύτερο παράδειγμα εξακολουθεί να είναι το εκπαιδευτικό σύστημα της επαναστατικής Ρωσίας του '17. Η εργατική εξουσία στη Ρωσία άνοιξε σε όλους τις πύλες σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Οι εισαγωγικές εξετάσεις για τα πανεπιστήμια καταργήθηκαν με άμεσο αποτέλεσμα το διπλασιασμό των φοιτητών από 38.000 το 1917 σε 70.000 το 1918. Ταυτόχρονα άλλαξε και το ίδιο το σχολείο. Από το 1919 καταργήθηκαν οι απουσίες, οι τιμωρίες, οι βαθμοί και η δουλειά στο σπίτι σαν αντιπαιδαγωγικές μέθοδοι που μόνον στόχο έχουν την πειθαρχία και την καλλιέργεια πνεύματος ανταγωνισμού και ατομισμού. Το τι μαθήματα, τι ύλη και με τι διδακτικές μέθοδοι θα διδάσκονται οι μαθητές το αποφάσιζαν συλλογικά οι μαθητές μαζί με τους καθηγητές και τους αντιπροσώπους από τα τοπικά εργατικά συμβούλια. Αυτή η σοσιαλιστική προοπτική είναι το μέλλον για το οποίο παλεύουμε.

Οι καθηγητές απεργούν

Το υπουργείο Παιδείας ισχυρίζεται ότι η μεταρρύθμισή του βελτιώνει ένα προβληματικό εκπαιδευτικό σύστημα, με μέτρα υπέρ των μαθητών. Το βασικό επιχείρημα της κυβέρνησης, στο γιατί τότε αυτοί αντιδρούν, είναι ότι οι μαθητές έχουν

παρρηγορηθεί και υποκινούνται από τους καθηγητές που θέλουν τη ρεβάνς για την απεργία του '96.

Η πραγματικότητα όμως είναι πολύ σκληρή γι' αυτά τα επιχειρήματα, και την ζούνε και την αντιλαμβάνονται καθημερι-

νά οι μαθητές μέσα στα σχολεία. Οι βασικές επιλογές των νόμων 2525/98 και 2640/98, πάνω στους οποίους στηρίζεται η μεταρρύθμιση Αρσένη, είναι οι εξής: Προχώρημα προς την ιδιωτικοποίηση. Δυνάμωμα της ταξικής επιλογής με τη μείω-

Το μπλοκ των καθηγητών στις 28 Γενάρη 1999

ση του αριθμού των μαθητών του λυκείου. Αλλαγή εργασιακών σχέσεων εκπαιδευτικών.

Το βάρος για τους εργαζόμενους γονείς έχει μεγαλώσει, διπλασιάστηκαν οι ώρες των φροντιστηρίων με το ανάλογο κόστος ενώ αυξήθηκε κατά 30% ο αριθμός των μαθητών τους. Τα Προγράμματα Σπουδών Επιλογής (ΠΣΕ) για ΑΕΙ και ΤΕΙ, προβλέπουν τέλη εγγραφής και φοίτησης (διδάκτρα), οξύνουν τον κατακερματισμό της γνώσης και των αποφοίτων, και προωθούν την ιδιωτικοποίηση.

Το μεγάλο εύρημα του "ανοικτού πανεπιστήμιου" κατέληξε σε κλειστό λύκειο. Από 120.000 που τελειώνουν σήμερα το λύκειο στη καλύτερη περίπτωση θα τελειώνουν 80.000 (οι θέσεις που ΘΑ υπάρχουν στην τριτοβάθμια). Για να επιτευχθεί αυτό, τα λύκεια γίνονται ένα ατέλειωτο εξεταστικό κέντρο, τα μαθήματα που εξετάζονται είναι αυτά της δευτέρας και τρίτης λυκείου δηλαδή 26 μαθήματα αντί τεσσάρων.

Τα ΤΕΕ είναι μόνο κατ' όνομα δευτεροβάθμια εκπαίδευση (τα μαθήματα γενικής παιδείας διδάσκονται με ποσοστόση μέχρι 50%) ενώ δεν έχουν καμία επαγγελματική κατοχύρωση. Αυτά δεν είναι λύκεια, είναι επιστροφή στις σχολές κατάρτισης με τη μέθοδο της μαθητείας. Τα ΤΕΕ μαζικοποιούνται ταχύτατα από τον πραγματικό φόβο των μαθητών ότι δεν θα τελειώσουν το λύκειο. Διαμορφώνουν από σήμερα την αυριανή βάρδια της εργατικής τάξης ουσιαστικά και λειτουργικά αναλφάβητη.

Αλλάζει τις εργασιακές σχέσεις των εκπαιδευτικών εισάγοντας την αξιολόγηση, (από διευθυντή, προϊστάμενο, Σώ-

μα Μόνιμων Αξιολογητών) και την κατάργηση της επετηρίδας.

Απέναντι σε αυτή τη "μεταρρύθμιση" η πάλη του κινήματος δεν μπορεί παρά να είναι για τη συνολική κατάργηση των νόμων Αρσένη, οι αντιλήψεις που θέλουν επιμέρους βελτιώσεις ή "ρεαλιστικές" αντιπροτάσεις ανοίγουν την πόρτα της ήττας τη στιγμή που ήδη ξεκίνησε να υποχωρεί η κυβέρνηση.

Η προσπάθεια της αστικής τάξης να "εκουγχρονίσει" την εκπαίδευση είναι συνεχής την τελευταία δεκαετία. Ο νόμος Κοντογιαννόπουλου, υπουργού παιδείας της ΝΔ, προέβλεπε σταδιακή κατάργηση της επετηρίδας, εξετάσεις Ιανουαρίου, πόνιτ σύστημα για έλεγχο και τιμωρίες στους μαθητές κ.α. Καταργήθηκε από τις καταλήψεις των μαθητών που ξεκίνησαν τον Νοέμβριο του 1990 και συνέχισαν μετά τις διακοπές των Χριστουγέννων τον Ιανουάριο του '91 οπότε και ο υπουργός παραιτήθηκε στις 9 του μήνα, όταν διαπίστωσαν ότι οι διακοπές δεν ξεφούσκωσαν, όπως πίστευαν, τις καταλήψεις. Στις 13 Ιανουαρίου η κυβέρνηση Μητσοτάκη αποσύρει όλα τα προεδρικά διατάγματα.

Ο "εθνικός διάλογος" για την παιδεία του Σουφλιά είχε ανάλογη τύχη. Οι προσπάθειες του Γιώργου Παπανδρέου με την περιγραφική αξιολόγηση στα γυμνάσια και τα σχέδια για εθνικό απολυτήριο θούλιαξαν μετά την απόφαση μ εφαρμογής της ΟΛΜΕ. Οι προσπάθειες της αστικής τάξης πάγωσαν την επόμενη χρονιά από την δίμηνη απεργία των καθηγητών. Με το τέλος της απεργίας η κυβέρνηση Σημίτη πίστεψε ότι είχε την ευκαι-

ρία να περάσει την μεταρρύθμιση αλλά στην πρώτη εφαρμογή του νόμου τις εξετάσεις του ΑΣΕΠ (κατάργηση της επετηρίδας) 40 πόλεις καίγονται, τα εξεταστικά κέντρα περικυκλώνονται και γίνονται πεδία μάχης, μόνο εξετάσεις δεν είναι αυτό που γίνεται.

Αυτοί οι αγώνες, είναι η υποθήκη που έδωσε τη δυνατότητα στους μαθητές να αντιμετωπίσουν το επόμενο θήμα, το νόμο για το Ενιαίο λύκειο και τα ΤΕΕ με τις καταλήψεις.

Η Εργατική Αλληλεγγύη με συνέπεια συμμετείχε σε όλες αυτές τις μάχες. Παλέψαμε για το άνοιγμα της μεγάλης απεργίας των καθηγητών, σε άλλους κλάδους δασκαλούς, ΟΤΑ, νοσοκομεία, λεωφορεία - για να συνεχιστεί τις κρίσιμες στιγμές, μέχρι τις προτάσεις μας για απεργία στις εξετάσεις του ΑΣΕΠ και συμμετοχή στα μπλόκα. Φέτος με το ξεκίνημα της σχολικής χρονιάς στις πρώτες συνελεύσεις παλέψαμε για να κατέβει ο κλάδος σε απεργία ενάντια στους νόμους του Αρσένη.

Ο κοινός αγώνας μαθητών φοιτητών εκπαιδευτικών είναι η δύναμή μας η τύχη των νόμων είναι καταδικασμένη αν στις καταλήψεις μαθητών προστεθούν απεργιακές κινητοποιήσεις των καθηγητών. Τώρα δεν είναι ώρα για προειδοποιητικές απεργίες και τουφεκίες στον αέρα, χρειάζεται απεργία που να συντονίζει το θήμα των εκπαιδευτικών με το μαθητικό κίνημα, γι' αυτό και η πρότασή μας ήταν απεργία διάρκειας τώρα για να αναπτύξουμε το μεγαλύτερο δυνατό μέτωπο μαζί με τους μαθητές.

Σωτήρης Μάρταλης

ΚΟΥΡΔΙΣΤΑΝ

Κομμάτια

για τα

πετρέλαια

Οι κυβερνήσεις της Ευρώπης και ο Σημίτης αρνούνται άσυλο στον Ουσάλν, τον ηγέτη του ΡΚΚ. Ο Κώστας Πίπτας θυμίζει τα συμφέροντα των ιμπεριαλιστών στην περιοχή

Η καταπίεση και οι αγώνες του κουρδικού λαού έχουν την αφετηρία τους στην κυνική μοιρασιά που έκαναν οι Μεγάλες Δυνάμεις με το τέλος του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ολόκληρη η Μέση Ανατολή έγινε ένα από τα κύρια μέτωπα ανταγωνισμών των ιμπεριαλιστών για τον στρατηγικό έλεγχο της περιοχής και για την εκμετάλλευση των πλούσιων κοιτασμάτων πετρελαίου που μόλις είχαν ανακαλυφθεί στη Μοσούλη - το σημερινό Ιρακινό Κουρδιστάν.

Όσο διαρκούσε ο πόλεμος, οι Μεγάλες Δυνάμεις είχαν προσπαθήσει να μοιράσουν κρυφά την περιοχή μεταξύ τους με τη συμφωνία Σάικς - Πικό το Μάη του 1916. Όμως, μετά τη νίκη της Οκτωβριανής Επανάστασης, οι Μπολσεβίκοι αποκάλυψαν όλο το περιεχόμενο αυτής της μυστικής συμφωνίας και ταυτόχρονα διακήρυξαν ότι το νέο εργατικό κράτος δεν διεκδικεί καμιά από τις απαιτήσεις του παλιού Τσαρικού καθεστώτος στα εδάφη της πιπυμένης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Για να καλύψουν το "κενό" που δημιουργήθηκε, οι ιμπεριαλιστές αναγκάστηκαν να επιταχύνουν τις σιρατωπικές επεμβάσεις τους. Το 1918, οι Άγγλοι κατέλαβαν την Μο-

σούλη και οι Γάλλοι την Συρία και τον Λίβανο. Όμως, εμπόδιο στην ολοκλήρωση των σχεδίων τους για πλήρη διαμελισμό της Τουρκίας ήταν το κίνημα του Κεμάλ Ατατούρκ που ξέσπασε το Μάη του 1919, όταν ο στρατός του Βενιζέλου εισέβαλε στη Μικρά Ασία με στόχο να εξασφαλίσει για την ελληνική άρχουσα τάξη το κομμάτι από τη λεία της μοιρασιάς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Οι Άγγλοι αρχικά προσπάθησαν να στρέψουν τους Κούρδους ενάντια στον Κεμάλ, δίνοντάς τους υποσχέσεις για αυτοδιάθεση. Ελπίζαν ότι ένα κουρδικό προτεκτοράτο θα τους επέτρεπε να ελέγξουν τα πετρέλαια και ταυτόχρονα θα ήταν εμπόδιο για την εξάπλωση της επαναστατικής πλημμυρίδας από τη Ρωσία. Όμως, η αντίσταση και η τελική νίκη των κεραλικών δυνάμεων ενάντια στον Σουλτάνο και τον ελληνικό στρατό, έκανε τους Άγγλους ιμπεριαλιστές να εγκαταλείψουν την ιδέα του "κουρδικού προτεκτοράτου".

Ο τελικός διαμελισμός του Κουρδιστάν επικυρώθηκε με τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923. Ένας λαός 20 εκατομμυρίων ανθρώπων και μια περιοχή που καλύπτει πάνω από 400 χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα βρέθηκε χωρισμένη ανάμεσα σε τέσσερα κράτη: την Τουρ-

κία, το Ιράν, το Ιράκ (αρχικά το Βιλαέτι της Μοσούλης) και τη Συρία.

Το δικαίωμα των Κούρδων στην αυτοδιάθεση θυσιάστηκε για να μπορούν οι πολυεθνικές να ελέγξουν τους αγωγούς και τα κοιτάσματα των πετρελαίων. Από τότε μέχρι σήμερα η ιστορία του Κουρδιστάν είναι γεμάτη από διώξεις, σφαγές και γενοκτονίες: κάθε τοπικό καθεστώς και κάθε Μεγάλη Δύναμη έχει βάλει τα κέρια της στο αίμα αυτού του λαού. Αυτοί είναι οι εχθροί του Κουρδικού λαού και γι' αυτό κάθε πραγματικά λύση δεν μπορεί να έλθει με "αροίβαιες υποχωρήσεις" και "διπλωματικές συμφωνίες", αλλά με την σύγκρουση με τον ιμπεριαλισμό, τις πολυεθνικές και τις τοπικές άρχουσες τάξεις.

ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ

Οι αγώνες των Κούρδων ξεκίνησαν αμέσως μετά το τέλος του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου. Ένα έγγραφο του Φόρεϊν Οφίς (του βρετανικού υπουργείου Εξωτερικών) στις 22 Φλεβάρη του 1920, διαπίστωνε με ανησυχία ότι "στο παζάρι της κουρδικής πόλης Νουσαιμπίν ακούει κανείς τον κόσμο να λέει: 'είμαστε μπολσεβίκοι και δεν θέλουμε ούτε το Σουλτάνο, ούτε καμιά ξένη δύναμη στα κεφάλια μας'".

Πριν ακόμα στεγνώσει το μελάνι από τις υπογραφές της συνθήκης της Λωζάνης ο κουρδικός λαός ξεσηκώθηκε στην πόλη Σουλείμανίγια το 1923. Η απάντηση των ιμπεριαλιστών ήταν σκληρή: η εξέγερση πνίγηκε στο αίμα από τους βομβαρδισμούς της RAF, της βρετανικής πολεμικής αεροπορίας.

Από το 1925 μέχρι το 1938, οι νοτιοανατολικές επαρχίες της Τουρκίας γίνονται το κέντρο του Κουρδικού κινήματος. Η πιο σημαντική από τις εξεγέρσεις των Κούρδων έγινε το 1937 και κατέληξε στη σφαγή χιλιάδων στην πόλη Ντεσίμ. Στην καταστολή των Κούρδων βοήθησαν και τα γαλλικά στρατεύματα που βρίσκονταν στη Συρία.

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και η αστάθεια που προκάλεσε στα καθεστώτα της περιοχής ήταν ευκαιρία για νέες εξεγέρσεις των Κούρδων: στο Ιράκ (το 1943 και το 1945) και στο Ιράν, όπου το 1946 για λίγους μήνες εγκαθιδρύθηκε το πρώτο και μοναδικό μέχρι σήμερα κουρδικό κράτος, η Λαϊκή Δημοκρατία του Μαχαμπάνι.

Το 1943, μετά από συμφωνία του Τσούρτσιλ με τον Στάλιν, ο ρωσικός στρατός εισέβαλε στο βόρειο Ιράν, ενώ οι Βρετανοί στο νότιο. Το κενό εξουσίας που προέκυψε έδωσε στους Κούρδους τη δυνατότητα να πάρουν πάλι τα όπλα με την ηγεσία του Κουρδικού Δημοκρατικού Κόμματος του Ιράν (KDPI). Στις 22 Γενάρη 1946 η κουρδική σημαία κυματίζει στην πόλη Μαχαμπάνι. Ο Στάλιν αρχικά ενθάρρυνε τους ηγέτες των Κούρδων να εξεγερθούν, έχοντας σαν απώτερο στόχο την ενσωμάτωση των πλούσιων σε πετρέλαιο περιοχών τους στην ΕΣΣΔ. Όμως, με το τέλος του Πολέμου πήθε σε συμφωνία με τον Σάχη, τον βασιλιά του Ιράν και αυτό σήμαινε την εγκατάληψη της Δημοκρατίας του Μαχαμπάνι και τη σφαγή 10.000 Κούρδων από τον Σάχη και τους Βρετανούς.

Το 1958 ο στρατηγός Αμπντούλ Καρίμ Κασέμ ανέτρεψε την μοναρχία στο Ιράκ. Μέσα στο αποκορύφωμα του Ψυχρού Πολέμου, μια τέτοια αλλαγή σήμαινε αντικειμενικά την σύγκρουση με τους ιμπεριαλιστές, τις πολυεθνικές του πετρελαίου και τους ντόπιους γαιοκτήμονες. Οι Κούρδοι του Ιράκ πίστεψαν ότι είχε έρθει η ώρα να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους. Όμως, όταν ξεσηκώθηκαν με την ηγεσία του Κουρδικού Δημοκρατικού Κόμματος (KDP) του Μασούμι Μπαρζανί, ο στρατός βομβάρδισε 167 χωριά και σκότωσε 7.000 ανθρώπους.

Το 1979 μια επανάσταση ανέτρεψε τον Σάχη του Ιράν, που ήταν ο βασικός κοροφύλακας των ΗΠΑ στην περιοχή. Οι

Χάρτης του Κουρδιστάν: Η περιοχή με τις κάθετες γραμμές

Κούρδοι ξεσηκώθηκαν και έγιναν κομμάτι αυτού του κινήματος. Η εξέγερσή τους έπαιξε σημαντικό ρόλο επειδή απασχολούσε στα βουνά τον στρατό και τον εμπόδιζε να χτυπήσει τους διαδηλωτές στους δρόμους της Τεχεράνης και τους απεργούς εργάτες στα διυλιστήρια. Λίγους μήνες αργότερα το καθεστώς του Χομεϊνί που επικράτησε μετά τον Σάχη, στράφηκε εναντίον τους, με την ανοχή του Κομμουνιστικού Κόμματος του Ιράν που συνέχιζε να στηρίζει το ισλαμικό καθεστώς.

Η πτώση του Σάχη έσπρωξε τους ιμπεριαλιστές σε συμμαχία με τον δικτάτορα του Ιράκ, τον Σαντάρ Χουσεΐν. Σε όλη τη διάρκεια του πολέμου Ιράν - Ιράκ, η Δύση στήριξε το καθεστώς του Ιράκ επειδή ήταν αυτό που μπορούσε να προστατεύσει τα συμφέροντα των πολυεθνικών του πετρελαίου. Το αποτέλεσμα ήταν η μεγαλύτερη σφαγή των Κούρδων μέχρι σήμερα. Πάνω από 50.000 εξοντώθηκαν το 1988 από τις αεροπορικές επιδρομές με βόμβες ναπάλμ και χημικά αέρια. Οι πρόσφυγες έφτασαν τους 200.000. Καμιά από τις δυτικές κυβερνήσεις δεν μίλησε για αυτή τη γενοκτονία. Ακόμα και το 1989, ένα μόλις χρόνο μετά τους βομβαρδισμούς των Κούρδων, μια σειρά από χώρες συμμετείχαν στην Διεθνή Έκθεση Οπλικού Υλικού που οργάνωσε ο Σαντάρ στη Βαγδάτη. Ο κατάλογος είναι αποκαλυπτικός: ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία,

Ιταλία, Ελλάδα, Τουρκία, Τσεχοσλοβακία, Ανατολική Γερμανία και Βραζιλία.

Τη δεκαετία του '80 η αιχμή του κουρδικού κινήματος μεταφέρεται στην Τουρκία, όπου ζούν πάνω από 12 εκατομμύρια Κούρδοι σε συνθήκες συγγής καταπίεσης. Το 1977, ένα χρόνο μετά τη σφαγή 1000 αράχων Κούρδων από τους φασίστες στην πόλη Μαράς, ιδρύθηκε το Εργατικό Κόμμα Κουρδιστάν, το PKK, με ηγέτη τον Αμπντουλάχ Ουσαλάν.

Η πρώτη ένοπλη επίθεση των ανταρτών του PKK έγινε τον Αύγουστο του 1984 ενάντια σε ένα τουρκικό φυλάκιο στην πόλη Ούρφα. Από τότε μέχρι σήμερα η στρατιωτική κινητοποίηση του τουρκικού κράτους στο Κουρδιστάν είναι χωρίς προηγούμενο: πάνω από 200.000 στραιώτες, 50.000 ειδικά εκπαιδευμένοι κομάντος, 20.000 αστυνομικοί και 30.000 "εθνοφύλακες" (μια συνολικά δύναμη τριακοσίων χιλιάδων ανδρών με τη στήριξη εκατοντάδων μαχητικών αεροπλάνων και ελικοπτερίων) συγκροτούνται με τους 15.000 αντάρτες του PKK. Σε αυτό τον βρόμικο πόλεμο, η άρχουσα τάξη της Τουρκίας έχει την στήριξη της Δύσης που, όπως στο Ιράκ και στο Ιράν, βλέπει στο κίνημα της κουρδικής αντίστασης μια ακόμα εστία αναταραχής στην κρίσιμη περιοχή των πετρελαίων της Μέσης Ανατολής και πιο πρόσφατα της Κασπίας και του Καυκάσου.

Παρόλα αυτά, μετά από δεκαπέντε

Βόρειο Ιράκ - Δολοφονία Κούρδων με χημικά αέρια

χρόνια πολεμικών συγκρούσεων, οι τούρκοι στρατηγοί δεν έχουν καταφέρει να συντριψούν την κούρδική αντίσταση. Η αδυναμία τους, δεν οφείλεται τόσο στις στρατιωτικές επιτυχίες των ανταρτών του ΡΚΚ, όσο στη μεγάλη συμπαράσταση των Κούρδων αγροτών κι εργατών. Παρά τον στρατιωτικό νόμο που έχει σχεδόν μονίμως επιβληθεί στις κούρδικές επαρχίες της νοτιανατολικής Τουρκίας, παρά τις φυλακίσεις, τα βασανιστήρια και τις ραζικές εκτελέσεις, παρά το γεγονός ότι ο στρατός εξαφανίζει ολόκληρα χωριά από το χάρτη, η αντίσταση του κούρδικού λαού συνεχίζεται με αμείωτη ένταση.

Το ερώτημα που χρειάζεται να απαντήσουμε είναι: πού ακοντάφτει το κίνημα των Κούρδων και δεν μπορεί να νικήσει μετά από ένα σκεδόν αιώνα εξεγέρσεων;

Η πολιτική των ηγεσιών

Το πραγματικό πρόβλημα του κούρδικού κινήματος είναι η πολιτική των ηγεσιών του. Όλες οι μέχρι σήμερα Κούρδικές ηγεσίες στηρίχθηκαν στις αυταπάτες ότι η λύση των προβλημάτων μπορεί να έλθει μέσα από συμμαχίες "από τα πάνω", με τις άρχουσες τάξεις των διπλωμάτων χωρών.

Αυτή η στρατηγική των συμμαχιών, όχι μόνο καλλιεργεί τεράστιες αυταπάτες για το ποιοι είναι οι πραγματικοί φίλοι των Κούρδων, αλλά προσανατολίζει σε εντελώς λάθος κατεύθυνση ολόκληρο το κίνημά τους και οδηγεί σε δεξιές στροφές σε κάθε κρίσιμη φάση. Ετσι, την ώρα που οι εργατικές τάξεις στην Τουρκία, το Ιράν ή το Ιράκ έδιναν τους πιο μεγάλους αγώνες ενάντια στις άρχουσες τά-

ξεις τους, οι ηγεσίες των Κούρδων, αντί να ενώσουν την τεράστια δυναμική του εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος με αυτούς τους αγώνες, έτρεχαν να κάνουν υποχωρήσεις και παζάρια - ακόμα και με τους ίδιους τους ιμπεριαλιστές.

Τα παραδείγματα αυτής της καταστροφικής στρατηγικής, δυστυχώς, αφθονούν. Στη δεκαετία του '60, ο ηγέτης του Κούρδικού Δημοκρατικού Κόμματος (ΚΔΡ) στο Ιράκ, ο Μασούνι Μπαρζανί, παζάρεψε την "αυτονομία" των Κούρδων με όλες τις ιρακινές κυβερνήσεις: με τον Καρίμ Κασέρ, με τους άραβες εθνικιστές του κόμματος Μπάαθ, ακόμα και με τον Σαντάρ Χουσεΐν. Μετά από κάθε υποχώρηση του Μπαρζανί ακολουθούσε νέο κύμα καταστολής των Κούρδων από το ιρακινό καθεστώς. Η ανάνηψη της ηγεσίας των Κούρδων ήταν να στραφούν για βοήθεια στον "εχθρό του εχθρού τους", στον Σάχη του Ιράν και τις ΗΠΑ. Σε αντάλλαγμα για αυτή τη "βοήθεια" ο Μπαρζανί έφτασε μέχρι του σημείου να συλλαμβάνει και να παραδίδει στον Σάχη τους Κούρδους μαχητές του Ιράν που ως τότε έβρισκαν καταφύγιο στις βάσεις του ΚΔΡ.

Αλλά και το 1979 στο Ιράν, έχοντας την ίδια στρατηγική, οι ηγέτες των Κούρδων, πίστεψαν ότι το καθεστώς του Χομείνι θα τους έδινε την αυτονομία τους και διαχωρίστηκαν από το ραζικό εργατικό κίνημα που ανέτρεψε τον Σάχη. Ετσι διευκόλυναν το ισλαμικό καθεστώς να συντριψει τους εργάτες και στη συνέχεια να στραφεί και ενάντια στους Κούρδους.

Τις αυταπάτες των ηγεσιών των Κούρδων για τις άρχουσες τάξεις ενίσχυσε η ρεφορμιστική στρατηγική των σταλινικών

Κομμουνιστικών Κομμάτων, Ακολουθώντας μια πολιτική συμμαχιών, τα ΚΚ προτιμούσαν να στηρίζουν τα "αντιιμπεριαλιστικά" καθεστώτα σαν του Σαντάρ στο Ιράκ ή του Χομείνι στο Ιράν. Όχι μόνο έβαλαν φρένο στους εργατικούς αγώνες για να μη χαλάσουν αυτές οι συμμαχίες, αλλά γρήγορα εγκατέλειψαν και το αίτημα για το δικαίωμα αυτονομίας των Κούρδων.

Στην Τουρκία, η ηγεσία του ΡΚΚ εμφανίζεται ότι είναι η μόνη αδιάλλακτη μέσα στο κούρδικό κίνημα. Στην πραγματικότητα η πολιτική του Οτσαλάν δεν διαφέρει από τις άλλες ηγεσίες. Δεν είναι η πρώτη φορά σήμερα που η ηγεσία του ΡΚΚ προσφέρει διαπραγματεύσεις για μια "διπλωματική λύση" του Κούρδικου Ζητήματος. Το Μάρτιο του 1991, την ώρα που η εξέγερση των Κούρδων του Ιράκ βρισκόταν στο αποκορύφωμά της, ο Οτσαλάν δήλωνε ότι "θα σταματούσε τον ένοπλο αγώνα για την ανεξαρτησία, αν η κυβέρνηση της Αγκυρας καθόταν να συζητήσει την προοπτική μιας αυτονομίας του Κουρδικού στα πλαίσια του τουρκικού κράτους". Τον Δεκέμβριο του '91 το ΡΚΚ προχώρησε σε μονομερή ανακωχή. Μερικούς μήνες αργότερα ο τουρκικός στρατός επιτέθηκε στην πόλη Σιρνάκ - ένα από τα οχυρά του ΡΚΚ - και κυριολεκτικά την εξαφάνισε από το χάρτη. Παρόλα αυτά ο Οτσαλάν τον Απρίλιο του 1993 επανήλθε προσφέροντας νέα "κατάπαυση του πυρός". Αυτή τη φορά, η ηγεσία του ΡΚΚ δεν μπόρεσε να συγκρατήσει ούτε τα ίδια της τα μέλη που αρνήθηκαν να υπακούσουν και συνέχισαν το αντίρρητο με αποτέλεσμα την κατάρρευση της "ανακωχής". Τον Δεκέμβριο του 1995, το ΡΚΚ ανακοίνωσε για τρίτη φορά ότι "σταματάει τον ένοπλο αγώνα". Ξανά οι τούρκοι στρατηγοί απάντησαν στην "προσφορά" κλιμακώνοντας τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις τους.

Η ηγεσία του ΡΚΚ καλλιεργεί επίσης αυταπάτες για βοήθεια από τις κυβερνήσεις των χωρών που για τους δικούς τους λόγους κοντράρονται με την Τουρκία. Αυτό ισχύει τόσο για το καθεστώς της Συρίας (που μέχρι πρόσφατα "φιλοξενούσε" τις βάσεις του ΡΚΚ), όσο και για τις κυβερνήσεις της Ελλάδας ή πιο πρόσφατα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 1992, στη διάρκεια της μεγάλης απεργίας των εργατών της ΕΑΕ ενάντια στον Μπισοτάκη, το ΡΚΚ μοίραζε μια προκήρυξη στην Αθήνα η οποία αναφερόταν στην Νέα Δημοκρατία σαν την "φίλη ελληνική κυβέρνηση". Τα αδιέξοδα αυτής της πολιτικής φαίνονται σήμερα περισσότερο από ποτέ άλλοτε: Η Συρία, μετά από πέντε

του Κλίντον, έδωσε τον Ουαλάν και τους μακρίτες του ΡΚΚ από το έδαφός της, ενώ οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις κυνηγούν τους Κούρδους "λαθρο"μετανάστες και πρόσφυγες, είτε αυτοί έρχονται από το Ιράκ, είτε από την Τουρκία.

Εργατική τάξη

Οι πολιτικές αδυναμίες των ηγεσιών των Κούρδων που τους οδηγούν σε υποχωρήσεις, αποκτούν ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις αν σκεφτούμε ότι συμβαίνουν σε μια περίοδο αστάθειας που τα σχέδια των ιμπεριαλιστών στην Μέση Ανατολή δεν δουλεύουν, ενώ οι τοπικές άρχουσες τάξεις είναι βυθισμένες στην κρίση και την αστάθεια.

Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την Τουρκία. Οσο βαθάινει η οικονομική κρίση, τόσο πιο δύσκολο είναι για τους τούρκους καπιταλιστές και για τις κυβερνήσεις να βρίσκονται αντιμέτωποι ταυτόχρονα με δυο μέτωπα: την εργατική αντίσταση και τον πόλεμο στα βουνά του Κουρδιστάν που απορροφά το 40% του προϋπολογισμού! Αυτό το αδιέξοδο έχει δημιουργήσει ανοικτές διασπάσεις μέσα στην ίδια την άρχουσα τάξη.

Σε τέτοιες στιγμές φαίνεται καθαρά πού βρίσκεται ο δρόμος για τη νίκη του κουρδικού κινήματος: στο να ενώσει τους αγώνες του με τις μάχες που δίνει το εργατικό κίνημα στις χώρες που βρίσκονται μοιρασμένοι οι Κούρδοι.

Η μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις αρχές του αιώνα και τις τελευταίες δεκαετίες είναι ότι στην Τουρκία και στη Μέση Ανατολή - και στο ίδιο το Κουρδιστάν - έχει αναπτυχθεί μια τεράστια εργατική τάξη που έχει δώσει σκληρούς αγώνες ενάντια στην εκμετάλλευση και την κατα-

πίεση.

Το 1979 αυτή η εργατική τάξη έκανε στο Ιράν μια ολόκληρη επανάσταση και έκανε να τρίζουν ουθέμελα τα στηρίγματα των ιμπεριαλιστών στη Μέση Ανατολή. Η δεκαετία του 1990 ήταν γεμάτη από δυνατούς αγώνες της εργατικής τάξης της Τουρκίας. Το 1991, το σύνθημα "Λευτεριά στο Κουρδιστάν" ακουγόταν στις διαδηλώσεις των απεργών ανθρακωρύχων του Ζονγκουλντάκ. Το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1995 οι απεργίες έφτασαν στο σημείο να ρίξουν την κυβέρνηση της Τσιλέρ. Για μια ολόκληρη περίοδο οι διαδηλώσεις που καλούσαν τα συνδικάτα των εκπαιδευτικών και των άλλων εργαζόμενων του δημόσιου τομέα πλημμύριζαν τους δρόμους της Ιστανμπούλ, της Αγκυρας και της Σμύρνης. Όταν μετά από ένα αυτοκινητιστικό δυστύχημα στην πόλη Σουσουρούκ αποκάλυφθηκαν οι διασυνδέσεις κρατικού μηχανισμού, φασιστών και μαφίας - που είχαν σαν στόχο την καταστολή της αριστεράς, των συνδικάτων και των οργανώσεων των Κούρδων - χιλιάδες κόσμος διαδήλωνε επί βδομάδες κάθε βράδυ στις 9 η ώρα. Τα εκατομμύρια των Κούρδων εργατών από τις φτωχογειτονιές των μεγαλουπόλεων της Τουρκίας ήταν κομμάτι αυτού του κινήματος.

Οι αγώνες των Κούρδων μπορούν να νικήσουν μόνο αν βάλουν σαν στόχο τους να ενωθούν με όλους τους εργάτες της περιοχής στην πάλη για να ανατρέψουν τον ιμπεριαλισμό και τις άρχουσες τάξεις. Αιτία της καταπίεσής τους είναι τα συμφέροντα του παγκόσμιου καπιταλισμού στα πετρέλαια της περιοχής. Όπως και στην Παλαιστίνη, η "διεθνής κοινότητα" δεν πρόκειται με κανένα

τρόπο να επιτρέψει την διακύβευση των συμφερόντων των πολυεθνικών. Κάθε "διπλωματική λύση" το μόνο που θα κάνει θα είναι να παγώσει για λίγο τα πράγματα, μέχρι να έλθει ένας επόμενος γύρος καινούργιων εξεγέρσεων και καταστολής.

Μόνο οπλισμένοι με μια επαναστατική σοσιαλιστική στρατηγική που βάζει σαν προσανατολισμό τη συμμαχία με το εργατικό κίνημα μπορούν να φτάσουν στη νίκη.

Οι πραγματικοί φίλοι των Κούρδων είναι τα εκατοντάδες εκατομμύρια των εργατών στις αραβικές χώρες και στην Τουρκία. Η "Κουρδική Ίνφάντα" είναι έμπνευση για τους αγώνες όλων αυτών των εργατών.

Το 1993 όταν οι στρατηγοί της Τουρκίας εξαπέλυσαν τη μεγαλύτερη επίθεση κατά του ΡΚΚ, η εφημερίδα Sosyalist Isci (Σοσιαλιστής Εργάτης-αδελφή εφημερίδα της Εργατικής Αλληλεγγύης στην Τουρκία) κυκλοφόρησε με πρωτοσέλιδο τίτλο "Λευτεριά στο Κουρδιστάν". Τα φύλλα της κατασχέθηκαν και οι εκδότες σύρθηκαν στα δικαστήρια, αλλά οι σύντροφοι του Sosyalist Isci είχαν προλάβει να δώσουν ένα παράδειγμα της διεθνοιστικής πολιτικής.

Αυτό που χρειάζεται είναι μια αριστερά που να παλεύει για το δικαίωμα των Κούρδων να αποφασίσουν οι ίδιοι τη μοίρα τους και μ' αυτό τον τρόπο να ενώνει τους αγώνες ενάντια στις τοπικές άρχουσες τάξεις και τους ιμπεριαλιστές στην μόνη προοπτική που μπορεί να φέρει την πραγματική απελευθέρωση: την σοσιαλιστική επανάσταση και το κτίσιμο μιας κοινωνίας χωρίς εκμετάλλευση και καταπίεση.

Ιράκ

Οι σφαγές του Κλίντον

Τον Απρίλιο του 1941 στο τότε τυπικά ανεξάρτητο Ιράκ, έγινε ένα πραξικόπημα από φιλογερμανούς εθνικιστές αξιωματικούς. Σκοπός τους ήταν να επωφεληθούν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τις γερμανικές επιτυχίες για να απαλλαγούν από τον ασφυκτικό βρετανικό έλεγχο. Σε λιγότερο από ένα μήνα, κινητοποιώντας 2-3 τάγματα ο βρετανικός στρατός είχε καταλάβει τη Βαγδάτη και είχε εγκαταστήσει μια φιλοβρετανική κυβέρνηση. Στη δεκαετία του '90, το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν έχει επιδιώσει τον βετη

αγριότατο πόλεμο με τον Ιράν το 1980-88, έναν καταστροφικό πόλεμο με τις ισχυρότερες δυνάμεις του κόσμου το 1990-91, έναν οικονομικό αποκλεισμό που συνεχίζεται μέχρι σήμερα και τουλάχιστον 7 άλλες δυτικές στρατιωτικές επιχειρήσεις από το 1993-98. Μεταξύ 1941 και 1991 έγινε μια πελώρια αλλαγή στο Ιράκ.

Όταν τέλειωσε ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος οι Άγγλοι κατέλαβαν την περιοχή που σήμερα είναι το Ιράκ για να ελέγχουν τα πετρέλαια της Μοσούλης και το 1932 δημιούργησαν εκεί ένα τυπικά ανε-

ξάρτητο κράτος κάτω από μια έμπιστη τους αραβική δυναστεία. Ως το 1958 το Ιράκ ήταν στην πράξη ένα προτεκτοράτο της Βρετανίας. Η οικονομική του ζωή περιστρεφόταν γύρω από το πετρέλαιο που ήταν κάτω από βρετανικό έλεγχο. Είχε δημιουργηθεί όμως μια εργατική τάξη που σύντομα σπέδειξε τη μαχητικότητά της και ακολούθησε στην πλειοψηφία της το Ιρακινό Κ.Κ. Παράλληλα στους κύκλους του στρατού και των μικροαστών είχε αναπτυχθεί μια εθνικιστική αντιπολίτευση στους Άγγλους και στη μοναρχία

που πολιτικό οργανώθηκε γύρω από το κόμμα Μπάσθ.

Το 1958 ένα στρατιωτικό πραξικόπημα από εθνικιστές αξιωματικούς ανέτρεψε τη μοναρχία και για 2-3 χρόνια το Ιρακ θρέθηκε σε επαναστατική κατάσταση καθώς οι εργάτες, οι φτωχοί των πόλεων και οι εθνικές μειονότητες, Κούρδοι, Ασούριοι κλπ. θρήκαν την ευκαιρία να κινηθούν. Η σταλινική πολιτική του Ι.Κ.Κ. και η πολιτική του των συμμαχιών με τους εθνικιστές οδήγησε την εργατική τάξη στη σφαγή και άφησε το πεδίο ελεύθερο στον ανταγωνισμό των φατριών των εθνικιστών αξιωματικών και του Μπάσθ για τον έλεγχο του Ιρακ. Μετά από μια σειρά αιματηρών πραξικοπημάτων το Μπάσθ κατέλαβε οριστικά την εξουσία το 1968. Εθνικοποίησε τα πετρέλαια και οργάνωσε την οικονομία σε κρατικοκαπιταλιστική βάση. Εμφελέθη από την άνοδο της τιμής του πετρελαίου σ' όλη τη δεκαετία του '70 και τις καλές σχέσεις που είχε και με την ΕΣΣΔ αλλά και με Δυτικές χώρες όπως η Γαλλία (και η Ελλάδα) για να εξασφαλίσει στην ιρακινή οικονομία μια εξαιρετικά ταχύρυθμη ανάπτυξη. Ο αναλφαριθμητισμός μειώθηκε στο μισό, το ποσοστό των γυναικών που δούλευαν στη βιομηχανία αυξήθηκε εντυπωσιακά και σύμφωνα με τις στατιστικές του καθεστώτος το κατά κεφαλήν εισόδημα μεταξύ 1970-79 αυξήθηκε 38 φορές. Το Ιρακ είχε πάψει να είναι ένα προτεκτοράτο του βρετανικού ιμπεριαλισμού και είχε γίνει μια ισχυρή τοπική καπιταλιστική δύναμη.

Μετά την κατάρρευση του Σάχη της Περσίας το 1979, το Ιρακ αναδείχθηκε σε τοπικό χωροφύλακα. Με τις πλάτες των ΗΠΑ και της Σαουδικής Αραβίας, ο Σαντάμ Χουσεϊν θγήκε νικητής από τον πόλεμο με το Ιραν που κράτησε οχτώ χρόνια. Αλλά στο τέλος του πολέμου το καθεστώς κουβαλούσε χρέη 34 δις δολάρια, όσο και το ΑΕΠ του Ιρακ. Η υπερχρέωση του μαζί με την πτώση των τιμών του πετρελαίου στο τέλος της δεκαετίας του 80 οδήγησε το καθεστώς αρχικά σε μια στροφή στην αγορά το 1988-89 με ιδιωτικοποιήσεις και μαζικές απολύσεις. Αλλά όταν η αγορά χειρότερευσε το πρόβλημα και αύξησε τη δυσάρεσκεια του πληθυσμού ο Σαντάμ προχώρησε στην εισβολή στο Κουβέιτ το 1990 και στη μεγάλη κλίμακα αναμέτρηση με τη Δύση. Η θαρβαρότητα της Δυτικής επίθεσης ήταν τεράστια. Το 1991 είχαν μαζευτεί πάνω από 730.000 στρατιώτες με χιλιάδες αεροπλάνα και δεκάδες πλοία σε μια από τις μεγαλύτερες στρατιωτικές επιχειρήσεις μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σκό-

τωσαν πάρα πολλούς Ιρακινούς (ένας αμερικάνικος υπολογισμός μιλάει για 158.000 νεκρούς από τον πόλεμο και τις άμεσες συνέπειες του) κατέστρεψαν ένα μεγάλο μέρος της υποδομής που είχε αναπτυχθεί στη χώρα και με τον οικονομικό αποκλεισμό που επέβαλλαν και που συνεχίζεται ως τα σήμερα πάνω από 1.000.000 άνθρωποι κυρίως παιδιά, έχουν πεθάνει και η ιρακινή οικονομία έχει πάει πίσω τουλάχιστον 30 χρόνια. Ακόμα το ιρακινό κράτος έχει μερικά διαμελιστεί με τη δημιουργία των λεγόμενων "ασφαλών ζωνών" στο Βορρά και στο Νότο. Όμως το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεϊν δεν ανατράπηκε και οι δυτικοί στρατοί δεν μπήκαν στη Βαγδάτη όπως το 1941. Τους εμπόδισε ο φόβος των μεγάλων απωλειών σε μάχες για την κατάληψη πόλεων, ο θυμός των αραβικών πληθυσμών ενάντια στους δυτικούς ιμπεριαλιστές και στα καθεστώτα που συνεργάζονταν μ' αυτούς και το εντυπωσιακό αντιπολεμικό κίνημα που εμφανίστηκε στις ΗΠΑ και τις άλλες δυτικές χώρες. Οι εξεγέρσεις που ξέσπασαν στο Νότιο Ιρακ το Μάρτη του 1991 ενάντια στο καθεστώς αφέθηκαν από τους Δυτικούς να τις καταπνίξει ο Σαντάμ γιατί φοβόντουσαν ότι τυχόν νίκη τους θα σήμαινε το άπλωμα της επιρροής της Τεχεράνης κι έτσι παρόλο που οι ΗΠΑ ήθελαν και θέλουν την ανατροπή του Σαντάμ Χουσεϊν γιατί τόλμησε να τους αφηφίσει αυτός επέζησε. Το ιρακινό κράτος διατήρησε τη συνοχή του, μπόρεσε να εκμεταλλευτεί τους ανταγωνισμούς με-

ταξύ ΗΠΑ και των υπόλοιπων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων (η διαφοροποίηση της στάσης της Γαλλίας, της Ρωσίας και της Κίνας έχει να κάνει με συμβόλαια των εταιρειών τους με το ιρακινό κράτος) και δεν χάνει ευκαιρία να ψηφάει τους αμερικάνους και να δοκιμάζει τα όρια της δύναμής τους.

Οι βομβαρδισμοί του Δεκέμβρη του 1998 έγιναν για να αντιστρέψουν την εικόνα της αμερικάνικης αδυναμίας να ελέγξουν τις εξελίξεις στην περιοχή. Απέτυχαν στο στόχο τους γιατί παρόλες τις καταστροφές και τους θανάτους που προκάλεσαν το Ιρακ εξακολούθησε να ψηφάει τις αμερικάνικες επιθυμίες.

Χαιρόμαστε όταν οι ιμπεριαλιστικές επιθέσεις αποτυχαίνουν και προκαλούν προβλήματα στην κυριαρχία των Μεγάλων Δυνάμεων και τις αποδυναμώνουν, όμως δεν έχουμε καμιά ψευδαίσθηση για το τι είναι αυτά τα καθεστώτα. Συγκρούονται με τους ιμπεριαλιστές αλλά η όλη τους ανάπτυξη έχει βασιστεί στην αγριότητα εκμετάλλευση των εργατών και στο πνίξιμο στο αίμα κάθε αντιπολίτευσης. Δεν μπορούν να νικήσουν τον ιμπεριαλισμό, δεν μπορούν να εξασφαλίσουν ούτε ειρήνη, ούτε ευημερία στην περιοχή. Η μόνη δύναμη που μπορεί να το πετύχει αυτό είναι η εργατική τάξη όπως έδειξε το 1958-60 στο Ιρακ ή το 1978-79 στο Ιραν, με την καθοδήγηση όμως αυτή τη φορά όχι μιας σταλινικής αλλά μιας επαναστατικής μαρξιστικής ηγεσίας.

Χρήστος Πετρόκος

ΓΡΑΦΟΥ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗΣ

Θέλω να γίνω συνδρομητής της βδομαδιατικής
εργατικής αλληλεγγύης
για 1 χρόνο / 6 μήνες

Όνομα .....

Διεύθυνση .....

	Συνδρομές Εσωτερικού	
	Κανονική	Ενίσχυσης
Εξάμηνη	5.000	7.500
Ετήσια	10.000	15.000

Συνδρομές Εξωτερικού
Ετήσια 20.000

Συνδρομές Σωματείων, Συλλόγων, Βιβλιοθηκών κλπ
Ετήσια 20.000

Στείλτε την ενίσχυσή σας στο λογαριασμό 162/76803331 της Εθνικής Τράπεζας.
Γράψτε μας στη διεύθυνση: Εργατική Αλληλεγγύη, Τ.Θ. 8161, Ομόνοια, 10010 Αθήνα

Μπορεί να γίνει επανάσταση σήμερα;

Η δεκαετία του 90 τελειώνει τελείως διαφορετικά απ' ό,τι ξεκίνησε. Τότε κυριαρχούσαν οι αντιλήψεις ότι οι επαναστάσεις ανήκουν στο παρελθόν. Όμως, οι καιροί αλλάζουν. Ο Πάνος Γκαργκάνας εξηγεί τι σημαίνει σήμερα εργατική επανάσταση.

Το τρίμηνο Νοέμβρης 98-Γενάρης 99 σφραδευτηκε από τις μαθητικές καταλήψεις. Σχεδόν παράλληλα υπήρχε μια έκθεση φωτογραφίας για τον Μάη του 68, η οποία συγκέντρωσε τόσο ενδιαφέρον ώστε η λήξη της αναβλήθηκε δυο φορές. Ήταν ένα χαρακτηριστικό δείγμα για τη δίψα που υπάρχει και σήμερα μέσα στους εργαζόμενους και τη νεολαία για να μάθουν περισσότερα για την προηγούμενη επαναστατική έκρηξη.

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά συνθήματα του 68, δανεισμένο από τη δεκαετία του '30 και τον Τρότσκι ήταν ότι "Η ανθρωπότητα θα ευτυχήσει, όταν ο τελευταίος καπιταλιστής κρεμαστεί με τα άντερα του τελευταίου γραφειοκράτη".

Τι ήθελε να πει ο Τρότσκι χρησιμοποιώντας την έκφραση "η ανθρωπότητα θα ευτυχήσει"; Πρέπει να είμαστε καθαροί ότι μιλάμε για την εργατική επανάσταση σαν τον τρόπο, τη μέθοδο με την οποία μπορεί να λυθεί ένα κρίσιμο στοιχείο που βρίσκεται μπροστά μας. Το στοιχείο είναι ότι εκεί που

έχει φτάσει η ανθρωπότητα έχει τη δυνατότητα να χτίσει μια κοινωνία στην οποία πραγματικά οι άνθρωποι θα ζουν ευτυχισμένοι. Μια κοινωνία στην οποία δεν θα χρειάζεται να προσφέρουν την εργασία τους άσκοπα, αλλοτριωμένα, κάτω από συνθήκες εκμετάλλευσης, αλλά μια κοινωνία στην οποία θα δουλεύουν για να οικοδομήσουν ο καθένας την ευτυχία του εαυτού του και του διπλανού του.

Αυτή η δυνατότητα υπάρχει ανικελευμένα. Ταυτόχρονα, όμως, ενώ υπάρχει αυτή η δυνατότητα βλέπουμε σε πραγματική εξέλιξη να είναι το ακριβώς αντίθετο. Δεν είναι μια ανθρωπότητα ευτυχισμένη, είναι μια ανθρωπότητα στην οποία υπάρχει χάος κυριολεκτικά, από ταξικές διαφορές. Φέτος η έκθεση του ΟΗΕ διαπίστωσε ότι οι πλουσιότεροι δισεκατομμυριούχοι που υπάρχουν στον κόσμο έχουν στα χέρια τους τόσο πλούτο όσο ο μισός πληθυσμός της οικουμένης. Οι φτωχότερες χώρες που συγκεντρώνουν το μισό πληθυσμό της γης έχουν εισόδημα τόσο όσο οι 300 περίπου

πλουσιότεροι δισεκατομμυριούχοι του κόσμου. Αρα υπάρχει μια τεράστια αντίφαση, υπάρχει μια φοβερή πόλωση. Από τη μια μεριά η εικόνα της δυστυχίας και από την άλλη η δυνατότητα της ευτυχίας στην οποία μπορούμε να φτάσουμε μέσα από μια διαδικασία επαναστατική.

Το ότι υπάρχει αυτή η δυνατότητα και ο τρόπος να την κατακτήσουμε μέσα από μια επανάσταση χρειάζεται να το δούμε πρώτα απ' όλα με όρους ιστορικούς. Πρέπει να γυρίσουμε να κοιτάξουμε προς τα πίσω για να έχουμε καθαρό ότι το ζήτημα της εργατικής επανάστασης μπαίνει με ιστορικούς όρους. Η ανθρωπότητα έχει σημειώσει πρόοδο και πρέπει να το βάλουμε αυτό γιατί πολλές φορές αμφισβητείται. Είμαστε στη δεκαετία του '90 που ξεκίνησε με τους μεταμοντέρνους, οι οποίοι δεν είπαν απλά ότι η ιστορία τέλειωσε, αλλά και η ανθρωπότητα σκέψη τέλειωσε. Ο κόσμος είναι ακατανόητος, ο κόσμος είναι καοσικός, τα πράγματα που συμβαίνουν γύρω μας είναι τυχαία. Αυτή είναι η θεωρία της μεταμοντέρνας εξέλιξης της ιστορίας. Πρόκειται για γελοιότητες.

Η ιστορία έχει ένα τρόπο εξέλιξης, έχει μια ολόκληρη πορεία, έχει πρόοδο που οφείλεται στους αγώνες που έχουν δώσει τα εκατομμύρια των εργαζόμενων τάξεων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Στην αρχαιότητα, η καταπιεζόμενη τάξη, οι δούλοι ήταν υποχρεωμένοι να δουλεύουν όλο το 24ωρο, τον πλούτο που παρήγαγαν τον έπαιρνε όλο το αφεντικό και τους έδινε κάτι για να επιβιώσουν.

Από την αρχαιότητα περάσαμε στην περίοδο της φεουδαρχίας όπου το αφεντικό δεν είχε τη δυνατότητα να παίρνει όλο τον πλούτο που παράγουν αυτοί που δουλεύουν. Ήταν αναγκασμένο να περιοριστεί παίρνοντας τη μισή σοδειά από τον κολήγο. Να

αφήνει την οικογένεια του κολήγου να δουλεύει τρεις μέρες στα δικά της κτήματα και τρεις μέρες στα κτήματα του αφεντί και την εβδομήντη να παγαίνει στην εκκλησία.

Από την κατάσταση αυτή της φεουδαρχίας, περάσαμε στο σύγχρονο καπιταλισμό, όπου η εργατική τάξη μπόρεσε να φτάσει στην κατάσταση όπου δουλεύει το 8ωρο και απ' αυτό 2-3 ώρες δουλεύει για να βγάλει το μεροκάματό της και τις υπόλοιπες 5-6 ώρες τις δουλεύει για το αφεντικό. Από τις 24 ώρες το 24ωρο φτάσαμε στις μισές μέρες της εβδομάδας και τώρα στις 5-6 ώρες την ημέρα τις δουλεύουμε για τα αφεντικά. Υπάρχει αυτή η εξέλιξη, υπάρχει αυτή η πρόοδος και το υπόβαθρό της δεν δημιουργήθηκε τυχαία, δημιουργήθηκε μέσα από την πάλη των τάξεων, μέσα από τη σύγκρουση ανάμεσα σ' αυτούς που είναι τα ανικείμενα της εκμετάλλευσης και σ' αυτούς που είναι οι αφέντες της εκμετάλλευσης.

Μεγάλες ανατροπές

Αυτή η ιστορία της πάλης των τάξεων δεν προχώρησε σταδιακά, δεν προχώρησε γραμμικά, αλλά είναι σηματοδεδειγμένη από μεγάλες ανατροπές και μεγάλες επαναστάσεις κάρη στις οποίες έγιναν τα περάσματα από την αρχαιότητα στη φεουδαρχία, από τη φεουδαρχία στις σύγχρονες αστικές κοινωνίες. Σήμερα στην ημερήσια διάταξη είναι το επόμενο περάσμα, ότι μια θα έχουμε μια επανάσταση η οποία θα μπορέσει να μας περάσει έξω από τα όρια της ταξικής κοινωνίας, όπου μια δε θα έχουμε ανάγκη να δουλεύουμε για κανένα αφεντικό αλλά η εργασία θα είναι μια δημιουργική διαδικασία που θα την κάνουμε όλοι για το καλό του συνόλου του οποίου αποτελούμε αναπόσπαστο κομμάτι.

Το ότι ξεκινάμε από αυτή την αφετηρία και βλέπουμε την εργατική επανάσταση σαν κομμάτι μιας ιστορικής διαδικασίας με την οποία προχώρησε η ανθρωπότητα δε σημαίνει ότι η επανάσταση είναι στην ημερήσια διάταξη ανά πάσα στιγμή. Επανάσταση σημαίνει ότι φτάνουμε σε μια κατάσταση όπου όπως έλεγε ο Λένιν: "...οι από πάνω δεν μπορούν να κυβερνήσουν πια, όπως κυβερνούσαν παλιά και οι από κάτω δεν θέλουν πια να κυβερνώνται όπως κυβερνούντουσαν παλιά". Αυτό είναι ο συνοπτικός ορισμός του Λένιν για μια επαναστατική κατάσταση. Το ότι είμαστε σε μια ιστορική περίοδο, όπου είναι στην επικαιρότητα η εργατική επανάσταση για να απαλλαγούμε από τον καπιταλισμό δεν σημαίνει ότι κάθε στιγμή και κάθε κοινωνία βρίσκεται σε επαναστατική κατάσταση. Υπάρχουν ορισμένες συνθήκες κάτω από τις οποίες δημιουργούνται οι επαναστατικές καταστάσεις και τις συνθήκες αυτές τις δημιουργεί ο ίδιος ο καπιταλισμός.

Αρα γυρίσουμε στις αρχές του 20ου αιώνα, είναι η περίοδος όπου οι μεγάλοι επαναστάτες, ο Λένιν, ο Τρότσκι, η Λούξεμπουργκ, διατύπωσαν την άποψη ότι το σύστημα πια έχει μπει σε μια περίοδο πολέμων και επαναστάσεων. Αυτή η άποψη πρωτοδιατυπώθηκε μετά το 1905. Πατούσε πάνω σε μια άμεση διαπίστωση γιατί ο αιώνας ξεκίνησε σαν μια περίοδος πολέμων και επαναστάσεων. Το 1905 ο Τσάρος έκανε πόλεμο στην Ιαπωνία, έγινε ο ρωσοιαπωνικός πόλεμος, έλασε τον πόλεμο και επακολούθησε η πρώτη μεγάλη ρώσικη επανάσταση του 1905.

Δεν ήταν ένα ρώσικο φαινόμενο. Μετά τη ρώσικη επανάσταση του 1905, είχαμε την επανάσταση των Νεότουρκων στην οθωμανική αυτοκρατορία που ήταν γείτονας της ρωσικής αυτοκρατορίας, είχαμε στην Ελλάδα το 1909 το Γουδί, είχαμε το 1912 τους Βαλκανικούς Πολέμους, είχαμε το 1914 τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο που κράτησε για 4 χρόνια και έκλεισε με τις μεγάλες επαναστάσεις, τη Ρώσικη Επανάσταση του 1917 και τη Γερμανική Επανάσταση του 1918-23. Όταν κοιτάξει κανείς αυτά τα χρόνια, από το 1905

μέχρι το 1923, καταλαβαίνει γιατί η έκφραση "περίοδος πολέμων και επαναστάσεων" δεν ήταν ένα ρητορικό σχήμα λόγου αλλά μια ζωντανή εμπειρία του τι έζησε η εργατική τάξη και οι επαναστάτες στις αρχές του 20ου αιώνα.

Αρα κάνουμε την αναδρομή από το 1920 μέχρι σήμερα, θα δούμε ότι πραγματικά τέτοιες περιόδους έρχονται και ξανάρχονται. Και η δεκαετία του '30 ήταν περίοδος πολέμων και επαναστάσεων. Γαλλία του '36, Ισπανία του '36, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, το κίνημα της Αντίστασης. Μόνο όταν νικήθηκαν όλα αυτά ξαναβρήκε ο καπιταλισμός την ισορροπία του και είχαμε για 20-30 χρόνια το μεταπολεμικό οικονομικό θαύμα. Φτάνοντας στο τέλος του, έχουμε από τη δεκαετία του '70, ξανά ένα κύμα πολέμων και επαναστάσεων. Ο πόλεμος στο Βιετνάμ και η ήττα της Αμερικής, ο πόλεμος στη Μέση Ανατολή και οι επαναστάσεις που γκρέμισαν τις δικτατορίες -Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, ο Σάκχης της Περσίας, η Πολωνία της Αλληλεγγύης το 1980- βλέπουμε να ξανάρχεται μια τέτοια περίοδος.

Αρα όταν μιλάμε για εργατική επανάσταση πρώτον μιλάμε στη μεγάλη ιστορική κλίμακα. Είναι, δηλαδή, μια ιστορική αναγκαιότητα, όπως προχώρησε η ανθρωπότητα σε όλες αυτές τις κλιματικές με επαναστάσεις, έτσι και στη σημερινή εποχή, στην ημερήσια διάταξη είναι η εργατική επανάσταση.

Δεύτερον, η εργατική επανάσταση δεν μπαίνει αφηρημένα, με γενικούς όρους, αλλά πολύ συγκεκριμένα γιατί το ίδιο το σύστημα, ο καπιταλισμός δημιουργεί τέτοιες καταστάσεις και ο 20ος αιώνας έχει σηραδευτεί από αλληπάλλληλα κύματα τέτοιου τύπου επαναστατικών καταστάσεων.

Η επανάσταση της πλειοψηφίας

Εκοντας προσδιορίζει το θέμα του τι σημαίνει να γίνει επανάσταση, χρειάζεται να δούμε άλλη μια πτυχή. Οι η εργατική επανάσταση είναι διαφορετική απ' όλες τις μεγάλες επαναστάσεις που έχουν προηγηθεί μέχρι σήμερα. Στις προηγούμενες εποχές της ιστορίας, επανάσταση σήμαινε ότι οι καταπιεζόμενες τάξεις βγαίνανε στους δρόμους, σήμαινε εξεγέρσεις, συγκρούσεις, οδοφράγματα, καμμένα κάστρα, κρεμασμένοι τοιφλικάδες, δρόμοι ξηλωμένοι και στο τέλος αυτής της διαδικασίας μια μειοψηφία έπαιρνε την εξουσία για λογαριασμό των εξεγερμένων. Αυτή είναι η εικόνα όλων των επαναστάσεων στις προηγούμενες εποχές της ιστορίας. Για πρώτη φορά με την εργατική επανάσταση τα πράγματα είναι διαφορετικά. Διαφορετικά με διπλή έννοια.

Πρώτον, ανοίγει η προοπτική ότι το τέλος της εξέγερσης δε θα είναι ότι μια μειοψηφία παίρνει την εξουσία για λογαριασμό των υπόλοιπων αλλά η ίδια η πλειοψηφία παίρνει την εξουσία. Δεύτερον, το κεντρικό δράμα δεν παίζεται πια στους δρόμους αλλά στους χώρους δουλειάς. Για πρώτη φορά η επανάσταση αποκτά ένα βάθος, και γι' αυτό αποκτούν τη δυνατότητα οι πρωταγωνιστές της να μην είναι ένας όχλος, όπως τους ονομάζουν οι ιστορικοί, "ο όχλος που εκπόρθησε τη Βασιλίη". Επεισε η Βασιλίη, έπεσε το παλιό καθεστώς και έτσι οι αστοί μπόρεσαν και έγιναν εξουσία έτσι κι αν τις μάχες τις έδωσαν οι ξεβράκωτοι του Παρισιού.

Με τις εργατικές επαναστάσεις φτάνουμε στο σημείο όπου η επανάσταση δεν είναι πια να βγούμε στους δρόμους, να πολεμήσουμε

την αστυνομία του παλιού καθεστώτος και ν' αφήσουμε την καινούργια κυβέρνηση να κάνει το κουμάντο της. Η επανάσταση από τους δρόμους περνάει μέσα στους χώρους δουλειάς και έτσι δίνει τη δυνατότητα στην εργατική τάξη να πάρει την εξουσία εκεί που μετράει. Να αλλάξει όχι μόνο πολιτικά αλλά και κοινωνικά παίρνοντας τη δύναμη στα κέρια της.

Αυτές τις διαπιστώσεις βλέπουμε εάν πάμε σε όλες τις επαναστάσεις του 20ου αιώνα. Ξεκινάνε από διαδηλώσεις και εξεγέρσεις, προχωράνε σε κύματα μαζικών απεργιών και κορυφώνονται σε καταστάσεις αυτού που ο Λένιν ονόμασε διπλή εξουσία. Κορυφώνονται σε καταστάσεις όπου οι εργάτες δημιουργούν εργατικά συμβούλια και διεκδικούν να κάνουν κουμάντο στην κοινωνία διευθύνοντας τη μέσα από το χώρο δουλειάς. Το βασικό κύτταρο της καινούργιας οργάνωσης της κοινωνίας είναι η γενική συνέλευση μέσα στο εργοστάσιο, είναι οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι από το εργοστάσιο, είναι ο συντονισμός των εκπροσώπων από τα εργοστάσια μιας ολόκληρης πόλης, μιας ολόκληρης περιφέρειας, μιας ολόκληρης χώρας, μιας ολόκληρης διεθνούς κλίμακας.

Επειδή αυτό είναι το χαρακτηριστικό, ότι η εργατική επανάσταση φτάνει να βάζει στην ημερήσια διάταξη, ότι οι εργάτες οργανωμένοι συλλογικά μέσα στους χώρους δουλειάς μπορούν να πάρουν συλλογικά και δημοκρατικά την εξουσία στα κέρια τους, χρειάζεται να βάλουμε δύο ζητήματα.

Το πρώτο είναι να απαντήσουμε στην αμφισβήτηση "αυτά ανήκουν στο παρελθόν, οι εργάτες είχαν αυτές τις δυνατότητες σε άλλες εποχές, για τη σύγχρονη εργατική τάξη δεν υπάρχουν αυτά τα χαρακτηριστικά". Το λένε καθημερινά, ότι δεν υπάρχει σύγκριση με τη Ρωσία του 1917 γιατί τότε υπήρχε το Πουτίλωφ, υπήρχαν οι μεταλλεργάτες που δούλευαν στους τόνους και έτσι σπιντόταν η συλλογικότητα των εργατών. Σήμερα, αν μιλάμε για την Ελλάδα, έχει αποβιομηχανοποιηθεί, ποιοι θα κάνουν την επανάσταση, τα γκαρσόνια της Ευρώπης; Είναι η μόνιμη ατάκα. Ούτε βαριά βιομηχανία έχουμε, ούτε μεγάλα εργοστάσια έχουμε, είμαστε μια χώρα υπηρεσιών, είμαστε τα γκαρσόνια της Ευρώπης. Αρα για ποια επανάσταση μιλάμε μέσα από τέτοιες δια-

Οι διαδηλώσεις στην Ινδονησία εξακολουθούν και μετά την ανατροπή του Σουχάρτο

Πορτογαλία 1974 - Η δικτατορία ανατρέπεται με επανάσταση

δικασίες. Είναι κάτι που θέλει μια άμεση απάντηση. Οι δεν δεχόμαστε αυτό τον κατακερματισμό και την υποτίμηση της εργατικής τάξης. Δεν δεχόμαστε ότι η καινούργια εργατική τάξη είναι κατώτερα από την παλιά εργατική τάξη. Οι αυτοί που δουλεύουν στις τράπεζες, στα νοσοκομεία, στους κόρους της εκπαίδευσης είναι κατά κάποιο τρόπο εργάτες δεύτερης κατηγορίας, δεν είναι σαν αυτούς που δούλευαν στα εργοστάσια.

Η εικόνα αυτή είναι διπλά ψεύτικη. Ενα, γιατί αν μιλήσουμε για τον σύγχρονο κόσμο, η εργατική τάξη έχει εκατομμύρια που δουλεύουν όπως δούλευαν στις αρχές του αιώνα. Στην Ινδονησία την ανατροπή της δικτατορίας την έκαναν 80 εκατομμύρια εργάτες οι οποίοι δουλεύουν στα εργοστάσια των μεγαλύτερων πολυεθνικών που φτιάχνουν τα αθλητικά ρούχα, τα παπούτσια, τις τηλεοράσεις και πάει λέγοντας. Αυτά τα εργοστάσια έχουν προλετάρους ακριβώς με την ίδια έννοια όπως τους περιέγραψε ο Μαρξ τον 19ο αιώνα και ο Λένιν το 1917. Δεν έχει εξαφανιστεί αυτή η εργατική τάξη. Δίπλα σ' αυτή την παραδοσιακή εργατική τάξη έχουν προστεθεί πολλά καινούργια κομμάτια το ίδιο ισχυρά, το ίδιο συλλογικά, το ίδιο πρόθυμα να ενωθούν με την υπόλοιπη εργατική τάξη όπως και τα παραδοσιακά.

Αυτό δεν είναι μόνο μια θεωρητική ανάλυση που την κάναμε εμείς. Είναι μια εμπειρία που την έχουμε ζήσει το προηγούμενο διάστημα. Όταν μιλάμε για τις απεργίες του '88 μας έρχεται στο μυαλό η Ολυμπιακή, η Ιονική, οι εκπαιδευτικοί που πολιορκούσαν τα εξεταστικά κέντρα. Στα καινούργια κομμάτια της εργατικής τάξης που αμφισβητού-

νται για το αν είναι εργατική τάξη, οι ιπτάμενοι αεροσυνοδοί, άντρες και γυναίκες απόδειξαν ότι είναι δυνατό κομμάτι της εργατικής τάξης κάνοντας την κυβέρνηση να τρέμει. Οι τραπεζοϋπάλληλοι απέδειξαν ότι είναι κομμάτι της εργατικής τάξης, κάνοντας κατάληψη στο μηχανογραφικό και αναγκάζοντας την Τράπεζα της Ελλάδος να εκδώσει εγκύκλιο μέσα στο καλοκαίρι που λέει ότι κάθε τράπεζα που παίρνει άδεια να λειτουργεί θα πρέπει να έχει διπλό μηχανογραφικό ώστε να υπάρχει εφεδρικό για τους πελάτες της αν το πρώτο δεν λειτουργεί. Αυτό κυκλοφόρησε μετά την απεργία της Ιονικής και είναι το καλύτερο παράδειγμα όταν λέμε ότι η εργατική τάξη διατηρεί όλη τη δύναμη που είχε στις αρχές του αιώνα και πολύ μεγαλύτερη μέσα στην σύγχρονη μορφή της.

Πέρα από τη "νύχτα των οδοφραγμάτων"

Το βασικό πρόβλημα δεν είναι αυτό. Το βασικό είναι να προχωρήσουμε στο ξεκαθάρισμα του τι συμβαίνει όταν αυτή η ισχυρή εργατική τάξη μέσα σε συνθήκες επανασταστικής κρίσης φτάνει να διεκδικεί την εργατική εξουσία. Αυτό που χρειάζεται να δούμε είναι ότι μια εργατική επανάσταση δεν είναι μια νύχτα των οδοφραγμάτων, δεν είναι ένα βράδυ μέσα στο οποίο παίζονται τα πάντα. Είναι μια ολόκληρη διαδικασία που κρατάει μήνες πολλές φορές και χρόνια και στην οποία γίνεται μια σκληρή πολιτική αντιπαράθεση για το προς τα πού θα πάνε τα μυαλά και οι ιδέες εκατομμυρίων εργατών. Αν η πλειοψηφία θα κερδηθεί στην ιδέα ότι οι εργάτες μπορούν να κυβερνήσουν οι ίδιοι ή θα αφήσουν τους εκπροσώπους να κυβερνάνε για λογαριασμό τους και να τους γυρίσουν προς τα πίσω. Αυτή είναι η εικόνα που πρέπει να έχουμε για το τι σημαίνει εργατική επανάσταση και άρα για να απαντήσουμε στο ερώτημα αν μπορεί να γίνει σήμερα εργατική επανάσταση πρέπει να απαντήσουμε στο ερώτημα αν μπορεί σήμερα η πλειοψηφία των εργατών να κερδηθεί στην προσωπικά, στην ιδέα και στην υλοποίησή της ότι οι εργάτες μπορεί να κυβερνήσουν οι ίδιοι.

Από τη δικιά μας τη μεριά η απάντηση είναι κατηγορηματικά ναι! Όταν λέμε εργατική επανάσταση, πρώτα απ' όλα είμαστε ξεκάθαροι ότι την επανάσταση την κάνουν οι ίδιοι οι εργάτες. Δεν υπάρχουν υποκατάστατα. Την εργατική επανάσταση την κάνουν οι άνθρωποι που περνάνε καθημερινά εδώ απ' έξω με το τρόλλεϊ και το λεωφορείο για να πάνε στη δουλειά τους. Οποιοσ δεν πιστεύει ότι αυτά τα

λεωφορεία που είναι στοιβαγμένα με ανθρώπους που πάνε στη δουλειά αύριο θα είναι επαναστάτες και θα διεκδικούν να πάρουν την εξουσία, δεν έχει καμιά εμπιστοσύνη στην προοπτική της εργατικής επανάστασης. Οποιος φαντάζεται ότι την επανάσταση θα την κάνουν κάποιοι που φοράνε τη μπλουζάκια του Τσε και μπρεδάκια και θα' χουν Καλάζνικοφ στο χέρι για λογαριασμό των εργατών δεν έχει την προοπτική να δει μια σοσιαλιστική κοινωνία. Γιατί την σοσιαλιστική κοινωνία μπορεί να τη φέρει μόνο η ίδια η εργατική τάξη όταν η πλειοψηφία της κερδηθεί στην προοπτική ότι οι εργάτες μπορούν να πάρουν την εξουσία και να κάνουν κουμάντο. Οπου αυτή η αντίληψη παραβιάστηκε, όπου έγιναν απόπειρες να γίνει μια επανάσταση για λογαριασμό της εργατικής τάξης, κατάληξαν είτε σε ήττες, είτε σε τραγωδίες. Η πλειοψηφία των εργατών μπορεί να κερδηθεί στις επαναστατικές ιδέες γιατί οι ιδέες αλλάζουν. Γιατί η εργατική τάξη όταν μπαίνει σε κίνηση προχωράει προς μια τέτοια κατεύθυνση.

Το μεγάλο ιστορικό παράδειγμα είναι η Ρωσία και το προκώρημα από το Φλεβάρη του 17 ως τον Οκτώβρη του 17. Η επανάσταση ξεκίνησε από τους εργάτες και τις εργάτριες της Πετρούπολης. Οι γυναίκες της Πετρούπολης την Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας βγήκαν στους δρόμους να διαδηλώσουν διεκδικώντας ψωμί και ειρήνη, γιατί στην Πετρούπολη δεν υπήρχε ψωμί γιατί γινόταν ο πόλεμος, γιατί οι άντρες και οι γιοί τους σκοτώνονταν στο μέτωπο. Διεκδικώντας να σταματήσει ο πόλεμος και να υπάρξει ψωμί, πίσω τους ακολούθησαν απεργίες συμπάρτασης, η μια απεργία έφερε την άλλη, ο στρατός οίκωσε τα χέρια ψηλά, οι στρατιώτες αρνήθηκαν να χτυπήσουν τους διαδηλωτές και τις διαδηλώτριες και έτσι ξεκίνησε η ρώσικη επανάσταση.

Στο ξεκίνημα της επανάστασης οι Μπολσεβίκοι δεν έπαιξαν κανένα απολύτως ρόλο, δεν βγήκε ο Λένιν -που έτοιμο κι αλλιώς ήταν στην εξορία- δεν έστειλε μήνυμα που να πει ότι αύριο βγείτε στους δρόμους και ξεκινήστε την επανάσταση, δεν είναι καθόλου έτσι. Ο Λένιν δεν είχε ιδέα, οι μπολσεβίκοι δεν είχαν ιδέα. Το τοπικό παράρτημα των μπολσεβίκων, στη γειτονιά που οι γυναίκες ξεκίνησαν τη διαδήλωση ήταν κατά της διαδήλωσης, το είχαν συζητήσει το προηγούμενο βράδυ και είχαν αποφασίσει ότι δε μας παίρνει. Οι γυναίκες την έκαναν τη διαδήλωση, αγνοώντας τη γραμμή και η επανάσταση ξεκίνησε.

Ρεφορμιστές και Επαναστάτες

Αυτό σημαίνει εργατική επανάσταση. Δεν την κάνουν οι επαναστάτες αλλά οι εργάτες. Στο ξεκίνημα της επανάστασης οι μπολσεβίκοι ήταν μειοψηφία. Τα Σοβιέτ που δημιουργήθηκαν όταν έπεσε το καθεστώς, τη μεγάλη πλειοψηφία την έδωσαν σε ιδέες και αντιλήψεις οι οποίες είναι σαν να λέμε το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ σήμερα. Τέτοιου είδους κόμματα είχαν την πλειοψηφία στα πρώτα Σοβιέτ. Οι σοσιαλεπαναστάτες και οι μενσεβίκοι εκείνη την εποχή έλεγαν τα ίδια πράγματα που έλεγε ο Μπερνστάιν στη Γερμανία, αυτά που λέει ο Σρέντερ, ο Ζοσπέν, ο Μπλερ, ο Σπρίτς σήμερα. Αυτού του τύπου την πολιτική είχαν αυτοί που είχαν την πλειοψηφία στα Σοβιέτ. Κι όμως, εννιά μήνες αργότερα τα Σοβιέτ ψήφισαν την πρόταση του Λένιν και του Τρότσκι, προχώρησε να πάρουμε την εξουσία. Η πλειοψηφία είχε κερδηθεί και είναι αυτό το ιστορικό παράδειγμα, ότι οι ιδέες αλλάζουν, η πλειοψηφία των εργατών μπορεί να κερδηθεί σ'

αυτή την κατεύθυνση.

Μας είναι πολύ σημαντικό να έχουμε καθαρή αυτή την εικόνα του τι σημαίνει η επαναστατική διαδικασία, γιατί τα προβλήματα μιας τέτοιας διαδικασίας δεν μπορούμε να τα υπεραπεράσουμε, να τα αγνοήσουμε. Δεν μπορούμε να ζούμε με την ψευδαίσθηση ότι θα γίνει μια επανάσταση η οποία θα είναι αλλιώς και από την αρχή θα δώσει την πλειοψηφία στους επαναστάτες. Δεν γίνονται αυτά τα πράγματα. Το βλέπουμε στους αγώνες που ζούμε καθημερινά. Τι συμβαίνει αυτή τη στιγμή στις καταλήψεις; Υπάρχει ένα ολόκληρο κύμα ριζοσπαστικοποίησης, φοιτητές και φοιτήτριες, μαθητές και μαθήτριες που μέχρι χθες ήταν απολίτικοι και αδιάφοροι. Η μόνη στιγμή που διαδύλωναν ήταν όταν σκόλαγε η εξέδρα του 'Θρύλου'. Αυτή είναι η πραγματικότητα. Ξαφνικά από 'κει που ήταν ποδοσφαιρόφιλοι και τα μυαλά στα κάγκελα, αυτή τη στιγμή είναι πρωταγωνιστές για να ανατρέψουν τον Άρσενλ. Αυτή είναι η πλειοψηφία στις συνελεύσεις των καταλήψεων.

Περνάνε μια διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης και πολιτικοποίησης και περνώντας αυτή τη διαδικασία έχουν τις πιο πρωτοπόρες ιδέες. Κατάληψη μέχρι τη νίκη, να πέσει ο νόμος του Άρσενλ αλλά μαζί κουβαλάνε και πολλές ιδέες από την προηγούμενη περίοδο.

Οι εργάτες που μπαίνουν στη διαδικασία της επανάστασης συνδυάζουν τις πιο ριζοσπαστικές ιδέες με την αδράνεια των ιδεών από την προηγούμενη περίοδο που ήταν απολίτικοι και αδιάφοροι. Αυτό το μίγμα, από τη μια μεριά οι ιδέες της δράσης, της επανάστασης, της ανατροπής και μαζί και αυτά που ξέραμε από το προηγούμενο διάστημα, μπορεί σε μια πρώτη φάση να δίνει την πλειοψηφία στους ρεφορμιστές. Αλλά δεν μένει εκεί. Σε μια επαναστατική περίοδο, ιδιαίτερα περίοδο διπλής εξουσίας, βδομάδα με τη βδομάδα, μήνα με το μήνα έρχονται τα γεγονότα και διδάσκουν τους εργάτες για το ποια είναι τα συμφέροντά τους, ποιο είναι το πρόγραμμά τους, ποια είναι τα αιτήματά τους.

Όταν σήμερα μιλάμε για πρόγραμμα δράσης, όταν σήμερα λέμε ότι δεν αρκεί να βγαίνουμε και να λέμε είμαστε υπέρ της επανάστασης και του σοσιαλισμού, αλλά ότι η επανάσταση και ο σοσιαλισμός ξεκινάει με την απαίτηση 'κάτω ο νόμος του Άρσενλ, όχι στον προϋπολογισμό της λιτότητας, όχι στις ιδιωτικοποιήσεις, όχι στις περικοπές, θέλουμε το 35ωρο, κρατικοποιήσεις χωρίς αποζημιώσεις' αυτά τα αιτήματα, ουσιαστικά είναι η μετάφραση του τι ανακαλύπτουν καθημερινά χιλιάδες και χιλιάδες εργάτες στην πράξη του τι είναι το δικό τους πρόγραμμα δράσης.

Μέσα από τέτοιες εμπειρίες και πολιτικές μάχες στην επανάσταση του '17 οι εργάτες διδάχθηκαν ότι θα πρέπει να δώσουν την πλειοψηφία στους μπολσεβίκους, τους μόνους που μπορούν να εμπιστευτούν για να οδηγήσουν ουσιαστικά τα Σοβιέτ να πάρουν την εξουσία.

Το τελευταίο ζήτημα του τι σημαίνει εργατική επανάσταση και τι σημαίνει να μιλάμε για την επικαιρότητα της είναι για το ρόλο του επαναστατικού κόμματος. Την επανάσταση την κάνουν οι ίδιοι οι εργάτες, δεν μπορεί να τους υποκαταστήσουν σ' αυτό το ρόλο οι επαναστάτες. Ταυτόχρονα, όμως, όπως έλεγε ο Τρότσκι ο ρόλος της εργατικής τάξης και του επαναστατικού κόμματος στην επαναστατική διαδικασία είναι όπως ο ατμός και το πιστόνι. Μια ατμομηχανή δεν μπορεί να δουλέψει αν δεν υπάρχει ατμός, αλλά και τεράστιες ποσότητες ατμού μπορούν να πάνε χαμένες αν δεν υπάρχει πιστόνι πάνω στο οποίο να συγκεντρωθούν να απλώσουν την ατμομηχανή και να πάει μπροστά. Η ερ-

γατική τάξη είναι η δύναμη της επανάστασης, αλλά χρειάζεται το επαναστατικό κόμμα για να μετατρέψει την ενέργειά της, να τη συγκεντρώσει πάνω στο αστικό κράτος και να το τσακίσει ώστε να μην μείνει πέτρα πάνω σε πέτρα.

Για να κάνει αυτή τη δουλειά, έχει ανάγκη ένα αντίστοιχο εργαλείο. Το εργαλείο είναι το επαναστατικό κόμμα. Όταν ξεκινάει η επαναστατική διαδικασία, οι πιο πολλοί εργάτες κουβαλάνε τις ιδέες της αδράνειας και ανακαλύπτουν στην πορεία τις ιδέες της ανατροπής. Μέσα σ' αυτά την πορεία υπάρχει μια μειοψηφία από την αρχή, η οποία θυμάται τις ιδέες της ανατροπής. Θυμάται ότι η εργατική τάξη έχει ξαναπαλέψει, έχει

προηγούμενες επαναστάσεις, νικηφόρες, χαμένες, όλες οι επαναστάσεις κουβαλάνε θεωρία και εμπειρία. Αυτό είναι το επαναστατικό κόμμα, είναι η μνήμη της εργατικής τάξης. Είναι η μειοψηφία που έχει μελετήσει τι έκανε η εργατική τάξη στην Παρισινή Κομμούνα, πώς χάθηκε η Ρώσικη Επανάσταση, γιατί δεν νίκησαμε τον Φράνκο το '36, πώς ήρθε η δικτατορία στην Ελλάδα το '67 κτλ. Αυτές είναι πολύτιμες εμπειρίες που μόνο μια μειοψηφία έχει δώσει το χρόνο να κάτσει να τα διαβάσει, να τα αναλύσει. Να διαβάσει τα κείμενα του Μαρξ, του Τρότσκι, να κάνει τις συνθέσεις και τις αντιπαραθέσεις και να μπορεί να λειτουργήσει σαν η μνήμη της εργατικής τάξης που όταν φτάνει στη διαδικασία να αποζητάει να τα θυμηθεί αυτά τα πράγματα, να υπάρχει μια αφετηρία από την οποία να μπορεί να ξεκινήσει. Αυτός είναι ο πρώτος και βασικός λόγος.

Αλλά το επαναστατικό κόμμα δεν είναι μόνο θεωρία. Ο ρόλος μας δεν είναι μόνο ότι κουβαλάμε τις προηγούμενες εμπειρίες ώστε όταν έρχεται ένα κύμα ριζοσπαστικοποίησης να μπορούμε να τις βρει. Ο ρόλος μας δεν είναι μόνο ότι έχουμε οργανώσει το Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο. Είναι πολύτιμη δουλειά. Πού αλλού θα βρουν οι μαθητές που σήμερα κάνουν καταλήψεις να διαβάσουν τι έλεγε η Λούξεμπουργκ, ο Τρότσκι, οι μεγάλοι επαναστάτες όταν γίνονταν οι μεγάλες επαναστάσεις των προηγούμενων εποχών. Κάποιος πρέπει να κάνει αυτή τη δουλειά.

Οι επαναστατικές ιδέες χρειάζονται οργάνωση

Χρειάζεται όμως και να οργανώσουμε τις πολιτικές μάχες. Μια επανάσταση είναι μια πολύ σκληρή πολιτική μάχη. Χρειάζεται να κερδηθούν εκατομμύρια σε καινούργιες ιδέες, αλλά ταυτόχρονα η οργάνωση στις καινούργιες ιδέες παίρνει σάρκα και οστά με συγκεκριμένες μάχες. Τον Αύγουστο του '17, χρειάστηκε για να νικήσει η επανάσταση να αποκρούσει το πραξικόπημα του Κορνίλοφ. Οι επαναστάτες χρειάστηκε να προτείνουν την ενότητα δράσης όλων των εργατών, είτε ήταν μενσεβίκοι, είτε ήταν εσέροι, είτε μπολσεβίκοι ενάντια στον Κορνίλοφ. Αυτό ήταν συγκεκριμένη οργα-

νωική και πολιτική προσπάθεια. Και αυτά σημαίνουν ότι οι ιδέες για να προχωρήσουν χρειάζονται οργάνωση. Χρειάζεται σε κάθε συνέλευση, εργατική, φοιτητική, μαθητική να υπάρχουν οι άνθρωποι που να λένε τι παίζεται σήμερα, πώς θα διαμορφώσουμε την πρότασή μας, πώς θα κερδίσουμε τη συνέλευση σε κατάληψη διαρκείας, που θα συνδέσει το νόμο του Άροενη με το Φορολογήστε τους Πλούσιους και αύριο με πολύ πιο μεγάλα και σύνθετα ζητήματα του πώς η επανάσταση θα πάει προς τα εμπρός, του πώς θα κερδηθεί η πλειοψηφία ώστε να έχουμε σε όλους τους χώρους δουλειάς ανθρώπους που να λένε ναι, η λύση είναι να πάρουν την εξουσία οι ίδιοι οι εργάτες.

Αυτός ο οργανωτής και των ιδεών και των συγκρούσεων είναι το επαναστατικό κόμμα και αυτά είναι η σχέση ανάμεσα στο επαναστατικό κόμμα και στην εργατική τάξη για να έχουμε μια νικηφόρα επανάσταση. Το έχουμε δει στις προηγούμενες εργατικές επαναστάσεις, μας είναι απαραίτητο για να μπορέσουμε στις επαναστάσεις που παίζονται σήμερα να φτάσουμε σε μια νικηφόρα έκβαση.

Το τελευταίο ζήτημα είναι αυτό. Το μοντέλο νικηφόρας εργατικής επανάστασης που έχουμε είναι η Ρωσία το 1917.

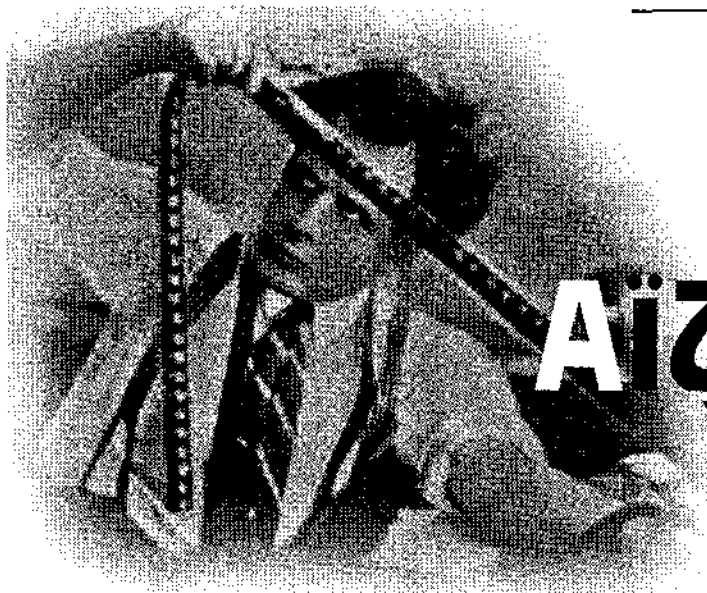
Η εργατική εξουσία για να στεριώσει και να προχωρήσει στο Σοσιαλισμό χρειάζεται να απλωθεί στις πιο αναπτυγμένες χώρες. Στη Ρωσία του '17 οι εργάτες πήραν την εξουσία και επειδή η επανάσταση δεν απλώθηκε και στις υπόλοιπες χώρες μείνανε περιορισμένοι και δεν μπορούσαν να λύσουν τα προβλήματα που ανυπερτωπίζανε. Σήμερα,

βρισκόμαστε σε μια κατάσταση όπου πολύ περισσότερες χώρες έχουν ξεπεράσει το επίπεδο ανάπτυξης που βρισκόταν η Ρωσία το 1917. Σήμερα έχουμε τη δυνατότητα αν αρχίσουν σε κάποιες χώρες οι εργάτες να παίρνουν την εξουσία να μπορέσουν πολύ γρήγορα να περάσουν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων. Να μπορέσουν να κάνουν πράξη ότι μετά από μια εργατική επανάσταση κάθε εργάτης έχει το δικό του σπίτι, ότι κάθε εργάτης έχει τη δυνατότητα να πάει σε οποιοδήποτε σούπερμάρκετ να πάρει ότι θέλει. Να έχει τη δυνατότητα έχοντας προσφέρει λίγες ώρες εργασία την ημέρα, να έχει ότι τρόφιμα θέλει, να έχει ότι ρούχα θέλει και να έχει τον ελεύθερο χρόνο από κει και πέρα να ασχοληθεί με τα ιδιαίτερα του ενδιαφέροντα. Με την τέχνη, με τον πολιτισμό με όλα αυτά που έχουν σήμερα στερήσει από την εργατική τάξη.

Εργατική επανάσταση σήμερα σημαίνει, μια τέτοια κοινωνία που οι βασικές ανάγκες των ανθρώπων να αρχίσουν να καλύπτονται ελεύθερα. Οπου να είναι πράξη ότι παλεύουμε για δημόσια και δωρεάν υγεία και παιδεία αλλά και για δημόσια και δωρεάν κάλυψη όλων των βασικών αναγκών της εργατικής τάξης, ώστε να έχει τον ελεύθερο χρόνο από κει και πέρα να διεκδικήσει τα πολύ περισσότερα που συνιστούν μια καινούργια κοινωνία, μια ανώτερη κοινωνία απ' αυτή που βλέπουμε γύρω μας.

Γαλλία - Δεκέμβρης '95, Γενική απεργία
Το πλακάτ γράφει "Μαΐς '68-Δεκέμβρης '95"

Αϊζενστάιν

Το 1998 έκλεισαν 100 χρόνια από τη γέννηση και 50 χρόνια από το θάνατο του Σεργκί Αϊζενστάιν. Στο κείμενο που ακολουθεί ο Γιώργος Πίττας μιλάει για τη ζωή, το έργο, τις τεχνικές του.

Ο Σεργκί Αϊζενστάιν είναι ένας από τους σημαντικότερους σκηνοθέτες στην ιστορία του παγκόσμιου κινηματογράφου και πατέρας του μοντάζ.

Τα έργα του, η τριλογία πάνω στην ρώσικη επανάσταση, "Απεργία", "Το Θωρηκτό Ποτέμκιν" και "Οκτώβρης" εξακολουθούν να παίζονται σε αφιερώματα στους κινηματογράφους αλλά και στην τηλεόραση 70 ολόκληρα χρόνια μετά την πρώτη τους προβολή. Σκηνές από τις ταινίες του - όπως η έφοδος στα Χειμερινά Ανάκτορα από τον "Οκτώβρη" - έχουν ταυτιστεί στη μνήμη εκατομμυρίων ανθρώπων σε ολόκληρο τον κόσμο με τα ίδια τα γεγονότα της Οκτωβριανής Επανάστασης.

Ακόμα περισσότερο ο Αϊζενστάιν έχει αποτελέσει πηγή έμπνευσης ή και αντιγραφής στην κινηματογραφία - και όχι μόνο - του 20ου αιώνα: Στη μαιουράσπηρ "Λίστα του Σίντλερ" του Σπίλμπεργκ, ένα κοριτσάκι βάφεται κόκκινο τη στιγμή που προσπαθεί να αποδράσει από τους Ναζί και το ίδιο μοτίβο χρησιμοποίησαν η "Πεζώ" και η "Σέρκοβα" στις διαφημίσεις τους. Αυτή η ιδέα πρώτη φορά έγινε πράξη στο "Θωρηκτό Ποτέμκιν", όταν, καρέκαρέ ο Αϊζενστάιν, ζωγράφιζε τη σημαία στο κόκκινο της επανάστασης. Η σκηνή της σφαγής του ταύρου παράλληλα με την εκτέλεση 1800 εργατών στην "Απεργία", επαναλαμβάνεται στο τέλος του

"Αποκάλυψη Τώρα" του Φ. Κόππολα. Ο Ντε Πάλμα στους "Αδιάφθορους" αντιγράφει τη σκηνή από τα σκαλιά της Οδησού από το "Θωρηκτό Ποτέμκιν". Η σκηνή με το μωρό στο καροτσάκι να κατεβαίνει τα σκαλιά, έχει χρησιμοποιηθεί σε τόσες πολλές ταινίες, που είναι αναγνωρίσιμη ακόμα και σε θεατές που δεν έχουν δει ποτέ τους ταινία του Αϊζενστάιν.

Τι κάνει όμως τον Αϊζενστάιν, έχοντας στο ενεργητικό του μόνο 8 ολόκληρες ταινίες, και μάλιστα ύστερα από τόσα χρόνια, να είναι σήμερα τόσο σημαντικός; Για ποίό λόγο το "Θωρηκτό Ποτέμκιν" ήταν απαγορευμένο σε πολιτείες των ΗΠΑ, ακόμα και στην Αγγλία μέχρι το 1954; Ποιά δύναμη ξεπηδάει μέσα από τις ταινίες του, ώστε ο Τσάρλι Τσάπλιν να χαρακτηρίζει το "Θωρηκτό Ποτέμκιν" το καλύτερο φιλμ σε όλον τον κόσμο και οι σκηνοθέτες του Χόλυγουντ να αναφέρονται σε αυτόν ή να τον αντιγράφουν;

Μια πρώτη απάντηση δίνει ο ίδιος ο Αϊζενστάιν στο βιβλίο του "Πέρα από τους αστέρες": "Η επανάσταση μου έδωσε το πιο πολύτιμο πράγμα στη ζωή μου - έβγαλε ένα άνθρωπο της τέχνης από μένα. Δεν θα έσπαγα ποτέ την παράδοση, που πήγαινε από πατέρα σε γιό, να γίνω δηλαδή μηχανικός. Η επανάσταση με οδήγησε στην τέχνη και η τέχνη με την σειρά της με οδήγησε στην επανάσταση".

Η Οκτωβριανή Επανάσταση, η νίκη των εργατών που γκρέμισε από την εξουσία

την άρχουσα τάξη, απελευθέρωσε μια τεράστια δυναμική που σήμανε αλλαγές στη ζωή των ανθρώπων, όχι μόνο στην παραγωγή, όχι μόνο στον τρόπο που οι ίδιοι οι εργάτες καθόριζαν τις τύχες τους μέσα από την άμεση δημοκρατία των σοβιέτ, αλλά και στις τέχνες, τη φιλοσοφία, τα γράμματα. Ο Αϊζενστάιν, ο Μαγιακόφσκι, το ρεύμα της Ρώσικης Πρωτοπορίας γεννήθηκαν μέσα σ'αυτήν τη δυναμική.

Η δυναμική αυτή έφερε τεράστια άλματα στο θέατρο και στον κινηματογράφο. Ο Αϊζενστάιν βρέθηκε στο κέντρο αυτής της εξέλιξης, αρχικά σαν σκηνογράφος και στη συνέχεια ανεβάζοντας παραστάσεις στο θέατρο της Προλέτ-κούλτ στη Μόσχα, δίπλα στον σκηνοθέτη και ηθοποιό Β.Μέγιερχολντ. Ο Μέγιερχολντ και ο Αϊζενστάιν αρνιόνταν το κυρίαρχο ρεύμα του νατουραλισμού σύμφωνα με το οποίο οι θεατρικές παραστάσεις έπρεπε να αντανακλούν άμεσα την πραγματικότητα και οι θεατές να περιορίζονται στο ρόλο του απλού καταναλωτή που "ταυτίζεται" και "συμπάσχει" με τα δρώμενα. Ο νατουραλισμός εκφραζόταν από τη σχολή του Στανισλάφσκι και το Θέατρο Τεχνών της Μόσχας - που αργότερα την περίοδο της κυριαρχίας του σταλινισμού θεωρήθηκε σαν το "απώγειο" της θεατρικής τέχνης.

Για τον Αϊζενστάιν όμως - όπως και για τον Μπρέχτ - ο θεατής δεν είναι παθητικός αποδέκτης, αλλά εντάσσεται στους βασικούς συντελεστές της παράστασης

και γι'αυτό το θέαμα πρέπει να δρά επιθετικά:

"Αντί να παρουσιάζουμε μια στατική αντανάκλαση του τάδε ή του δείνα που επιβάλλει το θέμα του γεγονότος καθώς και τη λύση του από πράξεις συνδεόμενες μόνο λογικά, προτάσσουμε μια νέα διαδικασία: ένα ελεύθερο μοντάζ από επιλεγμένες και αυτόνομες σκηνικές δράσεις (ατтраξιόν) ανεξάρτητες από τη δεδομένη δραματική σύνθεση, όπου οι ηθοποιοί παίζουν μια έκθεση του θέματος με μοναδικό στόχο ένα συγκεκριμένο τελικό θεματικό αποτέλεσμα: Το μοντάζ των ατтраξιόν" γράφει ο Αϊζενστάιν στο "Πέρα από τους αστέρες".

Είναι μια μέθοδος που διεγείρει, που δίνει τη δυνατότητα στο θεατή να σκεφτεί δημιουργικά, να συμμετέχει ο ίδιος είτε με το μυαλό του είτε και φυσικά. Όπως ακριβώς ο κόσμος, η κοινωνία δεν είναι πράγματα σταθερά και δεδομένα, αλλά αλλάζουν από τη δράση των ανθρώπων, έτσι και στο θέατρο αυτό που επιδιώκεται δεν είναι απλά η ταύτιση με την δεδομένη "πραγματικότητα" της σκηνής, αλλά η συμμετοχή. Αυτή τη μέθοδο χρησιμοποίησε ο Αϊζενστάιν αρχικά στο θέατρο και μετά στον κινηματογράφο.

Στις αρχές του 20ου αιώνα τα φιλμ γυριζόνταν με τον νατουραλιστικό τρόπο. Η κάμερα - το αντίστοιχο του παθητικού θεατή - στήνονταν σε ένα σημείο και ακίνητη κατέγραφε από μια ορισμένη απόσταση τα δρώμενα σαν σε θεατρική σκηνή. Ο αμερικάνος σκηνοθέτης Γκρίφιθ, έφερε αλλαγές σ' αυτήν τη μέθοδο χρησιμοποιώντας τα κινητά πλάνα, τις διαφορετικές λήψεις, ακόμα και φλάσμπακ. Αλλά παρόλα αυτά έβαλε αυτές τις τεχνικές σαν ενίσχυση της έντασης του βασικού δράματος που παρέμενε στα δρώμενα της σκηνής.

Όμως για τους κινηματογραφιστές, όπως ο Πουντόφκιν, στην επαναστατημένη Ρωσία, η σύνδεση ανάμεσα στις διαφορετικές λήψεις τα διαφορετικά πλάνα σιμάτησε να είναι το συμπλήρωμα, αλλά αποτελούσε το βασικό κομμάτι της ίδιας της ουσίας, της εξέλιξης του σενάριου του φιλμ. Ο Αϊζενστάιν στηρίχθηκε σ' αυτήν την ιδέα και προχώρησε παραπέρα, μιλώντας όχι απλά για σύνδεση των σκηνών του φιλμ μεταξύ τους, αλλά για σύγκρουση ανάμεσα στις διαφορετικές σκηνές. Για τον Αϊζενστάιν η αντιπαράθεση δύο σκηνών μεταξύ τους δεν καταλήγει στο αθροίσμα δύο σκηνών, αλλά σε μια νέα δημιουργία - όπως ακριβώς στη μουσική διαφορετικές νότες φτιάχνουν μια νέα συγχορδία ή στη ζωγραφική το μπλέ

"...Η επανάσταση με οδήγησε στην τέχνη και η τέχνη με τη σειρά της με οδήγησε στην επανάσταση". Η φωτό από τον "Οχτώβρη"

και το κίτρινο συνθέτουν το πράσινο.

Στη "Διαλεκτική προσέγγιση της μορφής του φιλμ" από το βιβλίο η "Μορφή του φιλμ", ο Αϊζενστάιν χρησιμοποιεί τον Μαρξ, τον Ενγκελς, τον Γκέτε, στον οποίον ανήκουν τα παρακάτω λόγια, για να εξηγήσει το "μοντάζ των ατтраξιόν", τη δημιουργία μέσα από τη σύγκρουση: "Στη φύση δεν βλέπουμε ποτέ ένα πράγμα απομονωμένο, αλλά όλα σε σχέση μεταξύ τους, με κάτι που υπήρχε πριν από αυτό, δίπλα σ' αυτό, από πάνω ή από κάτω του". Η σύγκρουση δεν περιορίζεται ανάμεσα στις διαφορετικές σκηνές, αλλά περνάει σε όλα τα επίπεδα. Στη φωτογραφία: η γραφική σύγκρουση, γραμμές που κόβουν η μία την άλλη (το αγόρι πεσμένο κάθετα στις σκάλες της Οδησού), σύγκρουση όγκων, σύγκρουση επιπέδων και διαστημάτων, εναλλαγές στο φωτισμό. Κινητά πλάνα εναλλάσσονται με μακρινά, ένα πρόσωπο με μάζες ανθρώπων σε δράση,

μικρές σε διάρκεια λήψεις με μεγάλες. Ο Αϊζενστάιν έφτιαχνε τις ταινίες του χρησιμοποιώντας το μάτι ενός ζωγράφου και τη μέθοδο ενός μηχανικού.

Το 1925 η "Απεργία", η μάχη ανάμεσα στους απεργούς ενός εργοστασίου και τα αφεντικά τους, κερδίζει το βραβείο της Εκθεσης Τεχνών στο Παρίσι, έχοντας στη θέση του πρωταγωνιστή εκατοντάδες εργάτες - και για πρώτη φορά στο σινεμά παρουσιάζεται μαζική δράση. Ένα χρόνο αργότερα παίζεται το "Θωρηκτό Ποτέμκιν" η ανταρσία των ναυτών το 1905, μια ταινία που συμβολίζει τις ταξικές αντιθέσεις μέσα στη Ρωσία. Παρά το γεγονός ότι απαγορεύεται σε πολλές χώρες, (στη Γαλλία καίνε όλα τα αντίγραφα), η ταινία γίνεται θρύλος και ψηφίζεται στις δέκα καλύτερες ταινίες στον ετήσιο διαγωνισμό της Αγγλίας. Το 1928 αρχίζει να παίζεται ο "Οκτώβρης" που το σενάριο του βασίζει-

ται στο βιβλίο του Τζών Ρήντ "Οι δέκα μέρες που συγκλόνισαν τον κόσμο". Η ταινία γυρίζεται μέσα στην Πετρούπολη, στους χώρους που διαδραματίστηκαν τα γεγονότα της επανάστασης και με πρωταγωνιστές τους ίδιους τους εργάτες της πόλης.

Από το φιλμ κόβονται από τη λογοκρισία όλες οι σκηνές που περιλαμβάνουν τον Τρότσκι, εκτός από μια που "συμβουλεύει" το Λένιν να "μην προχωρήσει γρήγορα στην επανάσταση". Το κόψιμο γίνεται μετά από παρέμβαση του Στάλιν και οδηγεί τον Αϊζενστάιν να γράψει στο ημερολόγιό του "την αηδία του για τη βαρβαρότητα του Στάλιν". Το 1928 πηγαίνει στο Χόλυγουντ και ξεκινάει τα γυρίσματα της ταινίας "Que viva Mexico" με χρηματοδότηση του μυθιστοριογράφου Απτον Σίνκλαιρ, αφού καμιά από τις μεγάλες εταιρείες δεν θέλει να γυρίσει την

ταινία. Όμως το εγχείρημα αποτυγχάνει, καθώς ο Σίνκλαιρ σταματάει μετά από συνεχείς παρεμβάσεις του Στάλιν στην ταινία.

Όταν το 1932 ο Αϊζενστάιν γυρνάει στη Ρωσία, βρίσκει τα πράγματα τελείως διαφορετικά: Ο Σταλινισμός έχει ρίξει την ταφόπλακα στην επανάσταση, η Προλét Κούλτ έχει εξαφανιστεί και πολλοί από τους συνεργάτες του αντιμετωπίζουν τις σταλινικές διώξεις. Ο Αϊζενστάιν δέχεται κριτικές γιατί οι ταινίες του δεν ακολουθούν τη γραμμή του "σοσιαλιστικού ρεαλισμού". Κάτω από την πίεση του σταλινισμού ο Αϊζενστάιν γυρίζει μερικές προπαγανδιστικές ταινίες για τον Στάλιν, το "Παλιό και το νέο" για την κολεκτιβοποίηση, το εθνικιστικό "Αλεξάντερ Νίεφσκι" που παρουσιάζει ρώσους υπότες να υπερασπίζονται τη "μητέρα πατρίδα" από τους γερμανούς (λίγο πριν την έκρηξη

του Β' παγκοσμίου), το "Ίβαν ο τρομερός" που παρουσιάζει τον "παρεξηγημένο τύρανο", να καταστέλλει εσωτερικές συνωμοσίες...

Ο Αϊζενστάιν πέθανε το 1948. Αυτό που παραμένει από το θρόλο του είναι οι αριστουργηματικές πρώτες του ταινίες, καθώς και τα γραπτά του που δείχνουν τις επιρροές του, από τον Μάρξ μέχρι την κλασική λογοτεχνία και τα γιοπιωνέζικα ι-δεογράμματα, αλλά και τη σκέψη και μεθοδολογία που χρησιμοποίησε.

Πάνω από όλα όμως ο Αϊζενστάιν ήταν προϊόν των αλλαγών που έφερε η ίδια η επανάσταση. Ήταν η λαίλαπα του Οκτώβρη, που γέννησε Αϊζενστάιν και Μαγιακόφσκι. Με τις πρώτες ταινίες του ο Αϊζενστάιν έδωσε ένα μικρό δείγμα για τα άλματα που θα φέρει η απελευθέρωση της ανθρώπινης δημιουργικότητας μέσα σε μια σοσιαλιστική κοινωνία.

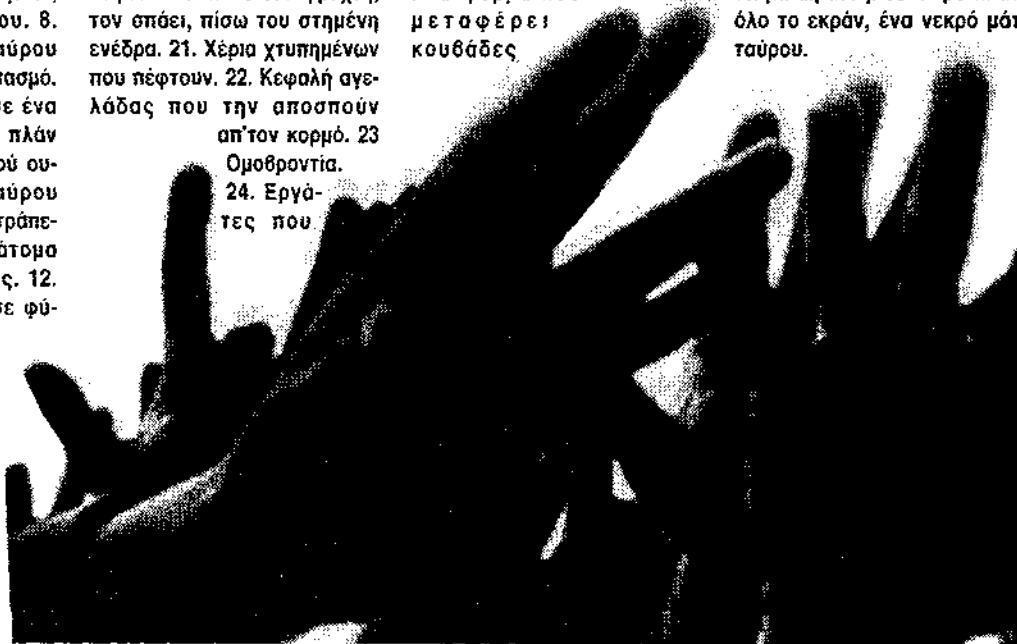
Στο βιβλίο "Πέρα από τους Αστéρες" ο Αϊζενστάιν παρουσιάζει δημη-θήμα μια από τις εκδοχές του φινάλε της Απεργίας. Ένα έξοχο παράδειγμα της τεχνικής του που μπορεί κανείς να απολαύσει βλέποντας τις ταινίες του. Γιατί όσο αξίζει μια εικόνα δεν αξίζουν χίλιες λέξεις.

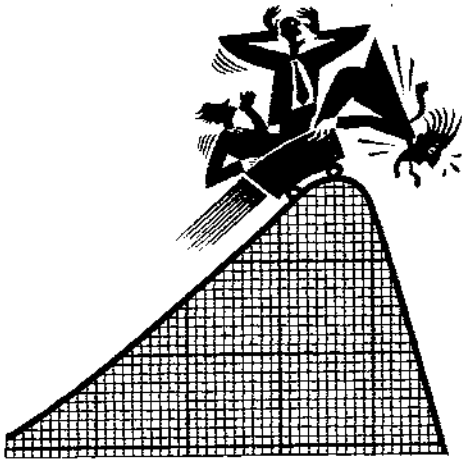
1. Κεφάλι ταύρου, μαχαίρι που το σημαδεύει και θγαίνει απ'το κάδρο σε κίνηση προς τα κάτω. 2. Γκρο πλάν. Χέρι που χτυπάει με μαχαίρι. 3. Γενικό 1500 πρόσωπα κατακυλούν σε χαράδρα, προφίλ. 4. 50 πρόσωπα κατορθώνουν να σηκωθούν και τινάζουν τα χέρια τους. 5. Πρόσωπο στρατιώτη που σκοπεύει. 6. Ομοθροντία. 7. Κορμός ταύρου που αναστηδά και σωριάζεται, η κεφαλή εκτός κάδρου. 8. Γκρόπλάν Πόδι του ταύρου που τινάζεται κατά το σπασμό. Οπλές τσαλαβουτάνε σε ένα τέλμα αίματος. 9. Γκρό πλάν Μετακίνηση ενός κινητού ουραίου. 10. Κεφαλή ταύρου που δένεται σε χασαποτράπεζο με σκοινί. 11. 100 άτομα που περνούν τρέχοντας. 12. Σειρήνη στρατιωτικού σε φύλωμα δάσους. 13. Γκρό πλάν. Κεφαλή ταύρου που το σκοτώνει αδρατο χτύπημα, τα μάτια του που θαμπώνουν. 14. Ομοθροντία, με πλάνο ακόμα πιο μικρό παρμένο μόνο από τη ράχη. 15. Μέσο πλάνο. Δένουν τις γάμπες του ταύρου και τον σφά-

ζουν ανάσκελα. 16. Κοντινότερο γκρό πλάν. Κυνηγημένοι που κατακυλάνε από τη χαράδρα. 17. Μαχαίρι που κόβει το λαρύγγι μιας αγελάδας, το αίμα κυλά. 18. Ημι γκρό πλάν. Απλωμένα χέρια προσώπων που ανορθώνονται μέσα από το πλάνο. 19. Ένας στρατιώτης που κρατά ματωμένο σκοινί προχωρά προς την κάμερα (σε κίνηση). 20. Πλήθος που πέφτει επάνω σε ένα φράχτη, τον σπάει, πίσω του στημένη ενέδρα. 21. Χέρια χτυπημένων που πέφτουν. 22. Κεφαλή αγελάδας που την αποσπούν απ'τον κορμό. 23. Ομοθροντία. 24. Εργάτες που

κατρακυλούν στην πλαγιά και πέφτουν στο νερό. 25. Ομοθροντία. 26. Γκρο. Σφαίρα που τσακίζει δόντια. 27. Γάμπες φαντάρων που απομακρύνονται. 28. Αίμα που τρέχει στο νερό, νερό που βάφεται κόκκινο. 29. Γκρό. Αίμα που αναδλύζει από το λαρύγγι του ταύρου. 30. Χέρια αδειάζουν σ'άενα κουθό το αίμα μιας λεκάνης. 31. Φοντύ σ'ένα θαγόνη πλατφόρμα που μεταφέρει κουθάδες

αίμα προς ένα εργοστάσιο επεξεργασίας του. 32. Απ'το σκισμένο λαρύγγι τραβούν τη γλώσσα, ώστε να μην την κατασπαράξουν τα δόντια τη στιγμή των σπασμών. 33. Γάμπες φαντάρων που απομακρύνονται. 34. Γδάρσιμο θαϊδοκεφαλής. 35. 1500 νεκροί μεσ'το απότομο χαντάκι. 36. Δύο γδορμένα κεφάλια ταύρων. 37. Χέρι μέσα σ'ένα μικρό τέλμα αίματος. 38. Γκρό πλάν, όλο το εκράν, ένα νεκρό μάτι ταύρου.

Εξοπλισμοί & Κρίση

Οι τεράστιες δαπάνες για τους εξοπλισμούς και τον Ψυχρό πόλεμο ήταν το τίμημα της "χρυσής εποχής" του καπιταλισμού στις δεκαετίες του '50 και '60. Ο Σωτήρης Κοντογιάννης επιχειρηματολογεί γιατί αυτή η δυνατότητα δεν υπάρχει πια σήμερα.

Το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου σημάδεψε την αρχή μιας "χρυσής" εποχής για τον καπιταλισμό, χωρίς προηγούμενο στην ιστορία. Για τρεις δεκαετίες οι οικονομίες των βιομηχανικών χωρών πέταγαν από επιτυχία σε επιτυχία. Το 1970 η αμερικάνικη οικονομία παρήγαγε τρεις φορές περισσότερα από ότι το 1940! Στην Ευρώπη, που είχε βγει από τον πόλεμο κατεστραμμένη, η διαφορά έμοιαζε ακόμα πιο εκρηκτική: στη Δυτική Γερμανία η ετήσια παραγωγή (το ΑΕΠ) τινάχτηκε ανάμεσα στο 1949 και το 1970 πέντε φορές πάνω, στη Γαλλία τέσσερις, στη Βρετανία δυο.

Για εκατομμύρια εργάτες σε ολόκληρο τον αναπτυσσόμενο κόσμο -και όχι μόνο- η "μεγάλη άνθηση" άλλαξε ριζικά τις ζωές τους. Η πείνα, η μόνιμη ανασφάλεια, η ανεργία έμοιαζαν φαντάσματα του παρελθόντος. Αντί για αυτά οι εργάτες αποκτούσαν τώρα μαζικά τηλέφωνα, ραδιόφωνα, πλυτήρια ρούχων, αυτοκίνητα. Το "αμερικάνικο όνειρο" έμοιαζε να γίνεται πραγματικότητα -το μόνο που χρειαζόταν, έλεγαν οι απολογητές του καπιταλισμού, ήταν δουλιά και υπομονή.

Δεν είναι καθόλου παράξενο ότι μέσα σε αυτό το κλίμα της γενικευμένης ευφορίας οι ιδέες του Μαρξ για τον καπιταλισμό και την αναπόφευκτη τάση του να καταλήγει σε κρίσεις, είχαν ξεχαστεί, ακόμα και από πολλούς "μαρξιστές". Οι θεωρίες της κρατικής παρέμβασης του Μένουαρντ Κέυνς -ενός αστού οικονομολόγου του μεσοπολέμου- είχαν γίνει η "νέα ορθοδοξία" ακόμα και μέσα στην αριστερά. Οι προβλέψεις του Μαρξ, έλεγαν σχεδόν όλοι, αποδείχτηκαν λάθος. Με την βοήθεια του κράτους ο καπιταλισμός μπορεί να ξεφεύγει για πάντα από την κρίση!

Η "μεγάλη άνθηση", όμως, δεν είχε στην πραγματικότητα καμμία σχέση με τις συνταγές του Κέυνς. Το 1938, όταν ξέσπασε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος η παρέμβαση του κράτους δεν είχε καταφέρει να θγάλει τον καπιταλισμό από την κρίση

του μεσοπολέμου. Στις ΗΠΑ -την καρδιά του καπιταλισμού- δέκα χρόνια μετά το Κραχ της Γουόλ Στριτ τον Οκτώβρη του 1929 οι επενδύσεις εξακολουθούσαν να είναι ανύπαρκτες, τα εργοστάσια υπολειπούντο στο 70% του δυναμικού τους και η ανεργία ξεπέρασε το 17%.

Τρία χρόνια αργότερα η εικόνα αυτή είχε αντιστραφεί. Το 1941 η ανεργία στις ΗΠΑ είχε πρακτικά εκμηδενιστεί, οι γραμμές παραγωγής δούλευαν ασταμάτητα ενώ καινούργια εργοστάσια -κύρια για τις ανάγκες του μετώπου- ξεφύτρωναν το ένα δίπλα στο άλλο.

Αυτό που βοήθησε τον καπιταλισμό να ξεπεράσει την κρίση του μεσοπολέμου δεν ήταν ο Κέυνς αλλά ο πόλεμος. Οι τεράστιοι στρατιωτικοί εξοπλισμοί, στην αρχή για τις ανάγκες του μετώπου και στη συνέχεια για τις ανάγκες του Ψυχρού Πολέμου είναι, στην πραγματικότητα, το "μυστικό" πίσω από την "μεγάλη άνθηση".

Για να καταλάβουμε πως οι εξοπλισμοί μπόρεσαν να παίξουν αυτόν τον ρόλο τη δεκαετία του '40, του '50 και του '60 πρέπει να γυρίσουμε πίσω στην ίδια την θεωρία του Μαρξ για τις κρίσεις.

Η "ψυχή" του καπιταλισμού, εξηγούσε ο Μαρξ, είναι το κέρδος. Οι βιομήχανοι δεν χτίζουν εργοστάσια επειδή χρειάζονται οι ίδιοι τα προϊόντα που θα παράγουν, αλλά επειδή θέλουν να κερδίσουν -και μάλιστα όσα πιο πολλά μπορούν. Όμως η ίδια η λειτουργία του καπιταλισμού υπονομεύει σιγά-σιγά τη δυνατότητα των καπιταλιστών να θγάζουν κέρδη.

Η μοναδική πηγή του κέρδους των καπιταλιστών είναι η "υπεραξία", η κλεμένη δουλιά των εργατών. Όμως, όσο γερνάει ο καπιταλισμός, τα αφεντικά αναγκάζονται να επενδύουν όλο και περισσότερα για να μπορέσουν να αρπάξουν αυτή την υπεραξία: την εποχή του Μαρξ οι βιομήχανοι χρειαζόταν να αγοράσουν λίγα, σχετικά φτηνά εργαλεία, για να θβάλουν τους εργάτες να παράγουν "ανταγωνιστικά". Σήμερα,

σε κάθε εργάτη, αντιστοιχούν μηχανήματα αξίας πολλών εκατομμυρίων. Όσο γερνάει ο καπιταλισμός, έλεγε ο Μαρξ, τα "ποσοστά κέρδους" των αφεντικών τείνουν να πέφτουν. Αναπόφευκτα φτάνει κάποια στιγμή που είναι τόσο μικρά που οι καπιταλιστές χάνουν τον ενδιαφέρον τους για νέες επενδύσεις. Τότε, ακριβώς, είναι η στιγμή που ολόκληρη η οικονομία περνάει σε κρίση: τα εργοστάσια που φτιάχνουν μηχανήματα αρχίζουν να κλείνουν, οι εργάτες μένουν άνεργοι καταστρέφοντας την αγορά των κλάδων των καταναλωτικών προϊόντων (ρούχα, τρόφιμα κλπ) κλπ. Στο τέλος τίποτα δεν μένει ανέπαφο. Σε αντίθεση με τα παλιότερα συστήματα, στον καπιταλισμό οι κρίσεις είναι κρίσεις "υπερσυσώρευσης": δεν προέρχονται από την έλλειψη εργοστασίων, καρβιδίων, μηχανών κλπ αλλά από τον υπερβολικό αριθμό εργοστασίων, καρβιδίων μηχανών.

Ο καπιταλισμός, έλεγε ο Μαρξ, δεν μπορεί να αποφύγει τις κρίσεις "υπερσυσώρευσης", δεν μπορεί να αποφύγει τις συνέπειες του νόμου της "πτωτικής τάσης του μέσου ποσοστού κέρδους", όπως η φύση δεν μπορεί να αποφύγει τις συνέπειες του νόμου της βαρύτητας ή των νόμων της θερμοδυναμικής.

Φυσικά ο νόμος της βαρύτητας δεν λέει ότι ένα πούπουλο δεν μπορεί να πετάξει. Ούτε ότι ένα αεροπλάνο δεν μπορεί να απογειωθεί από την Αθήνα και να προσγειωθεί στο Σίδνεϊ της Αυστραλίας -στην άλλη άκρη του κόσμου. Με τον ίδιο τρόπο ο νόμος της "πτωτικής τάσης του μέσου ποσοστού κέρδους" δεν λέει ότι ο καπιταλισμός δεν μπορεί να βρискει τρόπους για να ξεπερνάει προσωρινά τις κρίσεις του. Ούτε αποκλείει τη δυνατότητα να γνωρίζει μακριές περιόδους ασταμάτητης ανάπτυξης, όπως ήταν η "μεγάλη άνθηση". Όπως και η "πτήση" μιας οβίδας έτσι και η άνθηση δεν μπορεί, όμως, να συνεχίζεται για πάντα. Οι καπιταλιστές, έλεγε ο Μαρξ, μπορούν να βρискουν, προσωρινά, διάφορους τρόπους να "αντισταθμίζουν" τη λειτουργία του "νόμου της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους". Στο τέλος, όμως, όταν "τελειώσουν τα καύσιμα" το τίμημα θα είναι μια ακόμα πιο άγρια και βαθιά κρίση.

Αυτό ακριβώς έγινε στη "μεγάλη άνθηση". Μέχρι το 1939 οι ΗΠΑ ξόδευαν για εξοπλισμούς ελάχιστα -κατά κανόνα λιγότερα από το 1,5% του ΑΕΠ. Με το ξέσπασμα του Β' Παγκόσμιου Πολέμου τα ποσοστά αυτά τινάχτηκαν στα ύψη: το 1943 και το 1944 είχαν φτάσει στο 45%. Όταν τελειωσε ο πόλεμος και άρχισε ο αφοπλισμός, τα ποσοστά αυτά φυσικά μειώθηκαν ξανά -όμως ποτέ δεν έφτασαν στα προπολεμικά επίπεδα. Το 1951 οι ΗΠΑ ξόδεψαν το 13,4% του ΑΕΠ για εξοπλισμούς, το 1953 το 13,6%. Το 1969, 25 χρόνια μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου οι εξοπλισμοί απορροφούσαν στις ΗΠΑ ακόμα το 9% του ΑΕΠ, 6 φορές περισσότερα από ότι το 1939.

Οι εξωφρενικές αυτές, για περίοδο ειρήνης, στρατιωτικές δαπάνες είχαν ένα "περιεργό" αποτέλεσμα για τον αμερικάνικο καπιταλισμό: Παρά την τεράστια αφαίμαξη που σήμαιναν οι εξοπλισμοί, οι καπιταλιστές έβλεπαν τα κέρδη τους να αυγατίζουν και η οικονομία συνέχισε να αναπτύσσεται με σταθερούς ρυθμούς για τρεις ολόκληρες δεκαετίες.

Στην πραγματικότητα αυτό που συνέβαινε δεν ήταν και τόσο περιεργό. Οι τεράστιες στρατιωτικές δαπάνες λειτουργούσαν με διπλό τρόπο πάνω στην οικονομία.

Από τη μια μεριά οι εξοπλισμοί λειτούργησαν σαν ατμομηχανή για τον αμερικάνικο καπιταλισμό. Η κυβέρνηση ενδιαφερόταν για τα προϊόντα της πολεμικής βιομηχανίας, για τα

πολυβόλα, τις οβίδες, τα τάνκς. Η αμερικάνικη κυβέρνηση συγκέντρωσε, αρχικά μέσα στον πόλεμο, ένα τεράστιο κεφάλαιο που λίμναζε -αφού οι καπιταλιστές δεν έβρισκαν αξιόλογες επενδυτικές ευκαιρίες- και το έριξε στην παραγωγή: έχτισε εργοστάσια και στη συνέχεια τα έδωσε σε ιδιώτες για να τα θάλουν σε λειτουργία.

Η πολεμική προσπάθεια τράβηξε γρήγορα ολόκληρη την οικονομία από πίσω της. Εκατομμύρια εργάτες έπιασαν δουλειά στην πολεμική βιομηχανία. Το 1943 απασχολούσε πάνω από 17 εκατομμύρια εργάτες, σχεδόν ένας στους τέσσερις αμερικάνους δούλευε στην πολεμική βιομηχανία. Ολόκληροι κλάδοι της οικονομίας που φυτοζωούσαν -η χαλυβουργία, οι χημικές βιομηχανίες κλπ- απογειώθηκαν. Η απασχόληση αναβίωσε την αγορά των καταναλωτικών προϊόντων. Μέσα σε έξι χρόνια -από το 1938 μέχρι το 1944- τα κέρδη της αμερικάνικης βιομηχανίας τινάχτηκαν 5 φορές πάνω!

Από τη άλλη οι τεράστιοι εξοπλισμοί λειτούργησαν σταθεροποιητικά για την αμερικάνικη οικονομία. Οι εξοπλισμοί "έτρωγαν" κάθε χρόνο μια χοντρή φέτα από τα κεφάλαια που θα πήγαιναν διαφορετικά σε παραγωγικές επενδύσεις. Οι ρυθμοί των επενδύσεων ήταν πολύ χαμηλότεροι από ότι θα ήταν αν δεν υπήρχαν οι εξοπλισμοί. Οι εξοπλισμοί εμπόδισαν την "υπερσυσώρευση" και όλες της τις γνωστές συνέπειες: την πτώση των ποσοστών κέρδους, τις υφέσεις, την κρίση.

Όπως ήταν αναμενόμενο αυτό δεν θα μπορούσε να κρατήσει για πάντα. Αυτός ο διπλός ρόλος της πολεμικής βιομηχανίας εξασφάλιζε στους καπιταλιστές της Δύσης μια "προστασία" από τις συνέπειες του "νόμου της πτωτικής τάσης του μέσου ποσοστού κέρδους", όμως το κόστος αυτής της προστασίας δεν ήταν εξίσου μοιρασμένο ανάμεσά τους: το κύριο θάρος του "Ψυχρού Πολέμου" έπεφτε στις πλάτες των ΗΠΑ.

Τα πρώτα χρόνια αυτό δεν είχε μεγάλη σημασία. Η αμερικάνικη οικονομία ήταν παντοδύναμη. Το 1953 οι ΗΠΑ παρήγαγαν δυο φορές περισσότερα από όσα όλες οι άλλες βιομηχανικές χώρες μαζί: 11 φορές περισσότερα από όσα η Γερμανία, 25 φορές περισσότερα από όσο η Ιαπωνία, 8 φορές περισσότερα από όσο η Γαλλία.

Η άνιση κατανομή, όμως, των πολεμικών δαπανών υπονόμει συνεχώς την κυριαρχία των ΗΠΑ. Την ίδια ώρα που οι αμερικάνοι καπιταλιστές ήταν αναγκασμένοι να ξοδεύουν το 9, το 10 ή το 11% του ΑΕΠ για εξοπλισμούς οι "σύμμαχοι" τους ξόδευαν 3%, 4% ή 5%. Η διαφορά γινόταν ανταγωνιστικές παραγωγικές επενδύσεις. Ιδιαίτερα οφειλιμένες από αυτή τη διαφορά ήταν οι δυο χώρες που είχαν χάσει τον πόλεμο και οι νικητές τους είχαν στερήσει το δικαίωμα να επανεξοπλιστούν: η Γερμανία και η Ιαπωνία. Στις αρχές της δεκαετίας του '70 οι ΗΠΑ ανακάλυψαν με τρόπο ότι η οικονομία τους παρουσίαζε για πρώτη φορά στη μεταπολεμική της ιστορία έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο: με άλλα λόγια, οι εισαγωγές ξεπερνούσαν τις εξαγωγές. Το 1971 μια νομισματική κρίση ανάγκασε την κυβέρνηση των ΗΠΑ να υποτιμήσει το δολάριο. Το σήμα ήταν σαφές για τους αμερικάνους καπιταλιστές: η πολιτική των υψηλών στρατιωτικών δαπανών δεν μπορούσε να συνεχιστεί άλλο.

Τη δεκαετία του '70 οι αμερικάνικες κυβερνήσεις άρχισαν να στρέφονται προς την "ύφεση" και τον "αφοπλισμό". Την ίδια ώρα η παγκόσμια οικονομία βυθιζόταν στην πιο μακρόσυρτη κρίση της ιστορίας της -σε μια κρίση που δεν έχει καταφέρει να ξεπεράσει ακόμα.

Μαρξ

Ξανά επίκαιρος

Η κρίση του καπιταλισμού έχει αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον για τις ιδέες του Μαρξ. Το βιβλίο του Αλεξ Καλίνικος είναι το καλύτερο βοήθημα για να τις καταλάβουμε, γράφει ο Λέανδρος Μπόλαρης

Το 1998 ήταν χρονιά που ο Μαρξ και οι ιδέες του επέστρεψαν στην επικαιρότητα. Ενώ τα προηγούμενα χρόνια από παντού σχεδόν ακούγαμε ότι ο μαρξισμός είναι ένας άταφος νεκρός, ξαφνικά οι εφημερίδες και τα περιοδικά ξανα-ανακάλυψαν τον Μαρξ, γεμίζοντας άρθρα και αφιερώματα τις σελίδες τους ιδιαίτερα με την συμπλήρωση των 150 χρόνων από τη δημοσίευση του Κομμουνιστικού Μανιφέστου.

Το υπόβαθρο για αυτή την αναγέννηση του ενδιαφέροντος για τον μαρξισμό, είναι η μεγάλη οικονομική κρίση που μαστιάζει σήμερα τον καπιταλισμό παγκόσμια και που καταρρίπτει τους μύθους της "ελεύθερης αγοράς". Είναι τόσο μεγάλο το σοκ, που οδηγεί κάποιον σαν τον Χ. Κίσιγκερ -πρώην υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ- να προειδοποιεί "Η κρίση θα γεννήσει νέο Μαρξ" ενώ ο γνωστός κερδοσκόπος των χρηματιστηρίων Τ. Σόρος κυκλοφορεί βιβλίο με τίτλο "Η κρίση του παγκόσμιου καπιταλισμού". Όλο και περισσότεροι αναγκάζονται να ομολογήσουν ότι δεν μπορείς να εξηγήσεις τι συμβαίνει σήμερα στον κόσμο, χωρίς τη βοήθεια του Μαρξ.

Δεν υπήρχε καλύτερη περίοδος απ' αυτήν για να κυκλοφορήσει από τις εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία το βιβλίο

του Α. Καλίνικος "Οι επαναστατικές ιδέες του Μαρξ". Αυτό το βιβλίο παρουσιάζει τις ιδέες του Μαρξ, όχι σαν κάτι που ανήκει στο παρελθόν, αλλά σαν το εργαλείο με το οποίο μπορούμε να εξηγήσουμε αλλά και να αλλάξουμε τον κόσμο σήμερα.

Η ανάλυση του Μαρξ για τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί ο καπιταλισμός, είναι το κλειδί για να κατανοήσουμε την σημερινή οικονομική κρίση. Σήμερα, πολλοί οικονομολόγοι προσπαθούν να εξηγήσουν την κρίση με βάση τον τυχοδιωκτισμό κάποιων κερδοσκόπων στα χρηματιστήρια και προτείνουν αντιστοίχες συνταγές για το ξεπέρασμά της. Αντίθετα, ο Μαρξ εξηγούσε ότι η κρίση είναι το αναπόφευκτο αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο οργανώνεται η ίδια η παραγωγή στον καπιταλισμό: του τυφλού ανταγωνισμού και κέρδη ανάμεσα στους ξεχωριστούς καπιταλιστές. Ο Καλίνικος αφιερώνει ένα πολύ καλό κομμάτι του βιβλίου του για να παρουσιάσει τις ιδέες του Μαρξ για την οικονομία. Από το τι είναι αξία και υπεραξία μέχρι την πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους.

Όμως ο μαρξισμός δεν είναι απλά μια οικονομική θεωρία. Ο Μαρξ άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε τον κόσμο, την εξέλιξη της ιστορίας και των κοινωνιών. Ακόμα και σήμερα, ο κυρίαρχος

τρόπος που οι εφημερίδες, τα σχολεία και τα πανεπιστήμια παρουσιάζουν την ιστορική εξέλιξη είναι παιδαριώδης: μια ατελείωτη αλυσίδα των πράξεων των μεγάλων προσωπικοτήτων, των πολιτικών, των στρατιωτικών ή έστω των επιστημόνων, που με την θέληση και την μεγαλοφύια τους έβαλαν την σφραγίδα τους στις εξελίξεις. Η θέση της μεγάλης πλειοψηφίας που δημιουργεί καθημερινά τον πλούτο της κοινωνίας, είναι αυτή του παθητικού δέκτη που υποφέρει ή ευεργετείται από τις αποφάσεις των επώνυμων.

Πάντοτε υπήρχαν άνθρωποι που δεν ικανοποιούνταν από μια τέτοια εξήγηση, έψαχναν να βρουν βαθύτερες και πιο σταθερές ερμηνείες από τα βίτσια και τα προτερήματα του τάδε ή του δείνα ηγέτη. Οι μεγάλοι διανοητές του Διαφωτισμού - οι ιδεολογικοί εκπρόσωποι της αστικής τάξης στην εποχή που εφορμούσε να συντρίψει τον φεουδαρχισμό- έβλεπαν την ιστορία να κινείται με βάση ένα δοσμένο μοντέλο, την "πρόοδο του ανθρώπινου νου", η κοινωνική εξέλιξη προχωρούσε μέσα από τη διαρκή πάλη της λογικής με την δεισιδαιμονία και τις προκαταλήψεις. Μια τέτοια ερμηνεία ήταν από τη μια μεριά ιδεαλιστική αφού έβλεπε τις ιδέες σαν κινητήρια δύναμη της κοινωνικής αλλαγής αλλά και αισιόδοξη αφού η κοινωνία μπορούσε να αλλάξει σταδιακά

προς το καλύτερο όσο οι άνθρωποι δια- φωτίζονταν.

Η ιστορία του 20ου αιώνα έχει δώσει ένα σκληρό πλήγμα σε μια τέτοια αισιόδοξη αντίληψη. Δυο παγκόσμιοι πόλεμοι και εκατοντάδες τοπικοί, η φρίκη του να- ζισμού και η θαρραρότητα του σταλινι- σμού, η απειλή του πυρηνικού Ολοκαυ- τώματος και η καταστροφή του περιβά- λοντος, η φτώχεια που αγκαλιάζει εκατο- ντάδες εκατομμύρια ανθρώπους σε μια ε- ποχή που η τεχνολογία και η επιστήμη μπορεί να ικανοποιήσει όλες τις ανά- γκες, κάνουν την ιστορία φαινομενικά να μοιάζει με ένα χαστικό συνοθύλευμα που θυμίζει ζωντανό εφιάλη. Τα προηγούμε- να χρόνια ήταν της μόδας θεωρίες όπως του "μεταμοντέρνου" που διακήρυταν α- κριβώς αυτό: ότι έχει χρεωκοπήσει κάθε θεωρητική προσπάθεια να εξηγηθεί ο κό- σμος -όπως ο μαρξισμός- γιατί δεν υπάρ- χει τίποτα να εξηγηθεί με ενιαίο τρόπο.

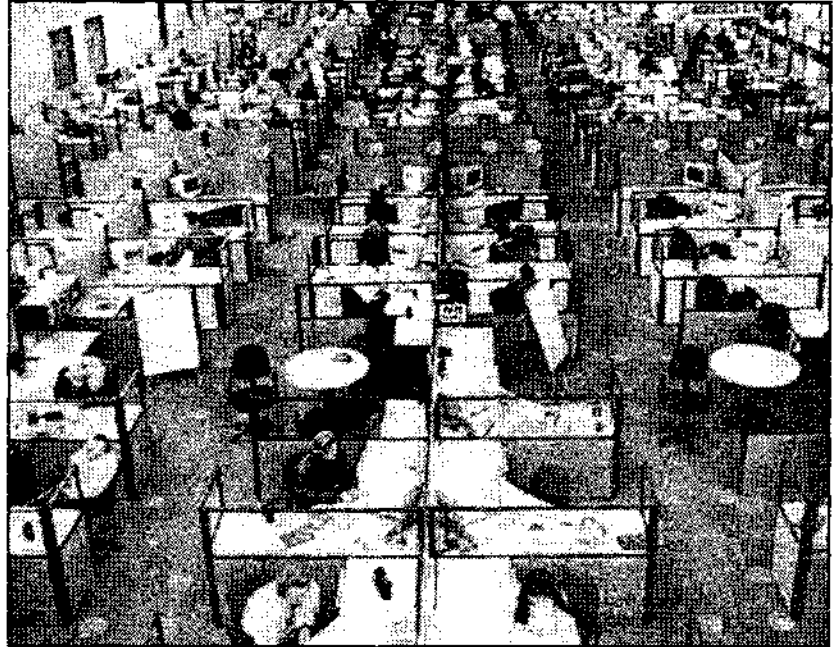
"Η θεωρία του Μαρξ για την ιστορία" γράφει ο Α. Καλίνικος "αμφιητεί και τις δυο παραπάνω απόψεις: τόσο την εύκο- λη αισιόδοξία του Διαφωτισμού όσο και την πιο σύγχρονη χαστική αντίληψη της ιστορίας. Για τον Μαρξ η ιστορία είναι δυνατόν να ερμηνευθεί. Οχι όμως με την 'πρόοδο του ανθρώπινου νου'. Το σημείο εκκίνησης του Μαρξ δεν είναι η σκέψη αλλά 'οι πραγματικοί άνθρωποι η δράση τους και οι υλικές συνθήκες της ζωής τους τόσο οι συνθήκες που βρίσκουν έ- τοιμες και υπήρχαν πριν από αυτούς όσο και αυτές που παράγουν οι ίδιοι με τη δραστηριότητά τους".

Από τα "Οικονομικά και Φιλοσοφικά Χειρόγραφα του 1844" ο Μαρξ όριζε τα ανθρώπινα όντα σαν παραγωγούς. Η ερ- γασία, η συνειδητή παρέμβαση στη φύση για την ικανοποίηση των αναγκών είναι αυτό που ξεχωρίζει τον άνθρωπο από το υπόλοιπο ζωικό βασίλειο. Όπως αναφέ- ρει ο συγγραφέας: "Αυτή η διαδικασία συνεπάγεται μια ορισμένη οργάνωση της παραγωγής, την κατοχή απαραίτητων ερ- γαλείων κλπ. Δεύτερον η παραγωγή εί- ναι μια κοινωνική διαδικασία όπου οι άν-θρωποι συνεργάζονται για να παράγουν αυτά που χρειάζονται. Πάντοτε η παρα- γωγή συνεπάγεται κοινωνικές σχέσεις α- νάμεσα σ' αυτούς που συμμετέχουν, σχέ- σεις που κύρια αφορούν τον έλεγχο της διαδικασίας της παραγωγής και της κα- τανομής των προϊόντων της. Ο Μαρξ ο- νομάζει παραγωγικές δυνάμεις την υλική πλευρά της παραγωγής και παραγωγικές

σχέσεις την κοινωνική πλευρά της".

Για χιλιάδες χρόνια οι άνθρωποι έζη- σαν σε κοινωνίες όπου η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων θρυσκόταν σε τόσο χαμηλό επίπεδο που το μόνο που ε- ξασφάλιζε ήταν τα απολύτως απαραίτη- τα για την επιβίωση. Ήταν κοινωνίες που ο Μαρξ ονόμαζε "πρωτόγονο κομμουνι-

των έως τώρα κοινωνιών είναι η ιστορία της ταξικής πάλης..." Αυτή η ιδέα σήμε- ρα θεωρείται αποδεκτή ακόμα και από ανθρώπους που δεν είναι μαρξιστές. Γι' αυτό είναι δύσκολο να συλλάβει κανείς πόσο επαναστατική ήταν το 1848 όταν την πρωτοδιατύπωσε ο Μαρξ στο Κομ- μουνιστικό Μανιφέστο. Όπως σημειώνει

Η σύγχρονη αλυσίδα - τηλεφωνικό κέντρο τηλεπωλήσεων

σμό" όπου τα λιγοστά μέσα παραγωγής και το προϊόν τους ήταν κοινή ιδιοκτη- σία. "Μόνο σταδιακά χάρη στις βελτιώ- σεις στην παραγωγική τεχνική, μπόρε- σαν οι άνθρωποι να παράγουν περισσό- τερο απ' όσο ήταν αναγκαίο απλά για να κρατηθούν ζωντανοί. Αυτό το υπερπροϊ- όν, όμως, ήταν πολύ μικρό για να βελτιώ- σει το βιοτικό επίπεδο του καθενός. Αντί- θετα, το ιδιοποιείται μια μειοψηφία που για διάφορους λόγους -πχ μεγαλύτερη α- ποτελεσματικότητα ή η πολιτική εξουσία- κερδίζει τον έλεγχο των μέσων παραγ- γής. Έτσι εμφανίζονται οι τάξεις".

Οι ταξικές κοινωνίες που έχουν εμφα- νιστεί από τότε, στηρίζονται στην εκμε- τάλλευση, στην απόσπαση του υπερπροϊ- όντος -με διαφορετικό κάθε φορά τρόπο- που παράγει η πλειοψηφία από μια μειο- ψηφία.

Γι' αυτό για τον Μαρξ το κλειδί για να κατανοήσουμε την ιστορία αλλά και την ίδια την εξέλιξη των κοινωνιών είναι η ταξική πάλη. Αυτή την κεντρική ιδέα εκ- φράζουν οι πρώτες γραμμές του Κομμου- νιστικού Μανιφέστου: "Η ιστορία όλων

ο συγγραφέας "Ο Μαρξ έφερε στο φως τον αποφασιστικό ρόλο που έχει παίξει η μάζα των εργαζόμενων ανθρώπων σε ό- λες τις ιστορικές αλλαγές. Όσοι γράφουν σήμερα 'ιστορία από τα κάτω' γράφουν στη σκιά της διακήρυξης του Μαρξ ότι 'η ιστορία...είναι η ιστορία της ταξικής πά- λης."

Όμως αυτή η ανάλυση δεν είναι μόνο μέσο για να κατανοήσουμε το παρελθόν αλλά και το όπλο για να αλλάξουμε τον κόσμο σήμερα. Οι ιδεολογικοί εκπρόσω- ποι της αστικής τάξης διακηρύσσουν ότι ο καπιταλισμός είναι το σύστημα που αντι- στοιχεί στην "ανθρώπινη φύση" και άρα οποιαδήποτε προσπάθεια για την ανα- τροπή του είναι καταδικασμένη σε απο- τυχία. Τα τελευταία χρόνια αυτή την α- ντίληψη την έχουν υιοθετήσει ακόμα και κόμματα της ρεφορμιστικής αριστεράς που εγκαταλείπουν κάθε αναφορά στο σοσιαλισμό.

Η αλήθεια είναι ότι ο καπιταλισμός -ό- πως και όλα τα προηγούμενα κοινωνικά συστήματα- γεννήθηκε σε μια συγκεκρι- μένη φάση της κοινωνικής εξέλιξης και

αφού έπαιξε τον προοδευτικό του ρόλο στο να αναπτύξει τις παραγωγικές δυνάμεις της κοινωνίας σήμερα έχει μεταβληθεί σε εμπόδιο για την πρόοδο της ανθρωπότητας που πρέπει να ανατραπεί. Οι μεγάλες οικονομικές κρίσεις που σκορπούν την φτώχεια και την δυστυχία, οι πόλεμοι που και σήμερα μαστιάζουν τον κόσμο είναι απόδειξη αυτής της θέσης του Μαρξ.

Για τον Μαρξ η κοινωνική αλλαγή δεν θα ήταν το έργο μερικών "φωτισμένων" είτε αυτοί ήταν καλοκάγαθα και λογικά μέλη της άρχουσας τάξης που θα εφαρμόζαν τις σχετικές μεταρρυθμίσεις είτε από μια μειοψηφία επαναστατών που παίρνει πραξικοπηματικά την εξουσία "εξονόματος" των καταπιεζόμενων. Ήταν τα διάφορα ρεύματα και ομάδες του λεγόμενου "ουτοπικού σοσιαλισμού". Αυτές οι δυο απόψεις -που κοινό έχουν την κοινωνική αλλαγή "από τα πάνω"- ήταν οι κυρίαρχες μέσα στο σοσιαλιστικό κίνημα της εποχής που ο Μαρξ έγραφε το Κομμουνιστικό Μανιφέστο και αυτός μαζί με τον Ενγκελς χρειάστηκε να παλέψουν σκληρά ενάντιά τους. Στο βιβλίο του Καλλίνικου, το κεφάλαιο "Ο σοσιαλισμός πριν τον Μαρξ" παρουσιάζει αναλυτικά αυτή την σύγκρουση.

Για τον Μαρξ η ανατροπή του καπιταλισμού είναι έργο της ίδιας της εργατικής τάξης και της δράσης της. Η εργατική τάξη δεν είναι απλά το παθητικό αντικείμενο της εκμετάλλευσης και της καταπίεσης. Είναι η μοναδική κοινωνική δύναμη που δεν έχει κανένα συμφέρον από τη διατήρηση του υπάρχοντος κοινωνικού συστήματος και που κατέχει τη δύναμη να το ανατρέψει. Αυτή η δυνατότητα πηγάζει μέσα από την θέση της στην διαδικασία της παραγωγής. Όπως επισημαίνει ο συγγραφέας: "Ο καπιταλισμός κοινωνικοποιεί την εργασιακή διαδικασία αυξάνει σε πελώριο βαθμό το μέγεθος των μέσων παραγωγής και τα κάνει να εξαρτώνται από την συνδυασμένη εργασία του συλλογικού εργάτη. Αυτά τα παραγωγικά εργαλεία δεν μπορούν να λειτουργήσουν από μεμονωμένα άτομα." Η εργατική τάξη μπορεί να πάρει την εξουσία μόνο συλλογικά θάζοντας σαν κριτήριο της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών της μεγάλης πλειοψηφίας και όχι το κέρδος μια χούφτας εκμεταλλευτών. Ετσι θα ανοίξει ο δρόμος για το κτίσιμο μιας κομμουνιστικής κοινωνίας, χωρίς

τάξεις και κράτος, απαλλαγμένης από κάθε μορφή καταπίεσης και διάκρισης.

Ο Αλεξ Καλλίνικος ασχολείται διεξοδικά με τις ιδέες του Μαρξ για την εργατική εξουσία. Αυτό είναι ένα από τα πιο εντυπωσιακά χαρακτηριστικά αυτού του βιβλίου. Ο συγγραφέας είναι καθηγητής Πανεπιστημίου, κινείται άνετα απέναντι στα επιχειρήματα των ακαδημαϊκών που αμφισβητούν τον Μαρξισμό, ξεκαθαρίζει τις όποιες διαστρεβλώσεις και αναδεικνύει τις απαντήσεις του Μαρξ. Ταυτόχρονα, όμως, δεν πέφτει ποτέ στον "ακαδημαϊκό μαρξισμό". Είναι και ο ίδιος στρατευμένος πολιτικά και ξέρει να προβάλλει τον Μαρξ όχι "μόνο" σαν οικονομολόγο, ιστορικό ή φιλόσοφο αλλά σαν επαναστάτη σοσιαλιστή. Τέλος, το βιβλίο του Καλλίνικου δεν σταματάει στο τι είπε ο Μαρξ στον καιρό του, αλλά ασχολείται και με τα ζητήματα της επικαιρότητας των ιδεών του Μαρξ σήμερα. Το τελευταίο κεφάλαιο καταπιάνεται ακριβώς μ' αυτά.

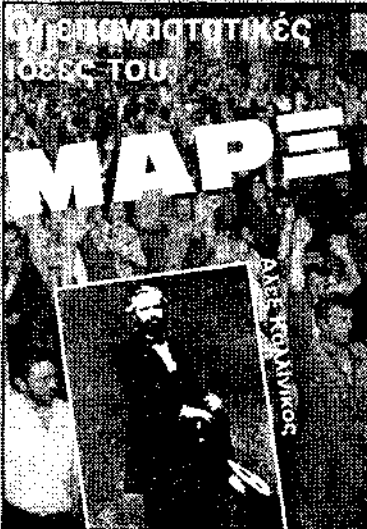
Ακόμα και άνθρωποι που δηλώνουν σήμερα μαρξιστές θεωρούν ότι ο καπιταλισμός και η εργατική τάξη έχουν αλλάξει τόσο από τον καιρό του Μαρξ, που τα συμπεράσματά του δεν ισχύουν πια. Οτι σήμερα η εργατική τάξη είτε εξαφανίζεται είτε μετατρέπεται σε ένα κομμάτι του "μεσοστρώματος". Η πραγματικότητα, θέβαια, είναι πολύ διαφορετική. Σήμερα η εργατική τάξη είναι πολύ πιο μεγάλη και ισχυρή από την εποχή που ο Μαρξ διατύπωνε τη θεωρία του. Ακόμα και στην Αγγλία, την χώρα πρότυπο της βιομηχανικής επανάστασης, την εποχή του Μαρξ η μεγαλύτερη κατηγορία στον εργαζόμενο πληθυσμό ήταν οι οικιακοί υπηρέτες. Βιομηχανική εργατική τάξη υπήρχε μόνο σε μερικά σημεία της Ευρώπης και της Β. Αμερικής. Σήμερα, μόνο στην Ινδονησία υπάρχουν δεκάδες εκατομμύρια βιομηχανικοί εργάτες, πολλοί περισσότεροι από το συνολικό τους αριθμό την εποχή του Μαρξ.

Ο Μαρξ δεν πίστευε ότι η ανατροπή του καπιταλισμού θα είναι μια αυτόματη διαδικασία, αποτέλεσμα κάποιων "νόμων" έξω από τη δράση των ίδιων των ανθρώπων. Χωρίς τη συνειδητή παρέμβαση της εργατικής τάξης, ο καπιταλισμός θα βρísκει τρόπο να ξεπερνάει τις κρίσεις του φορτώνοντας το τίμημα στις πλάτες των εργατών.

Γι' αυτό οι ιδέες του Μαρξ δεν είναι ένας ακόμα τρόπος να παρατηρούμε παθητικά τον κόσμο γύρω μας. Όπως γρά-

φει ο Α. Καλλίνικος στις τελευταίες γραμμές του βιβλίου του: "Αυτοί που αποδέχονται την αλήθεια των απόψεων του Μαρξ δεν μπορεί να είναι ικανοποιημένοι δηλώνοντας μόνο την πνευματική τους αφοσίωση σ' αυτόν... Δεν μπορούμε απλά να παρατηρούμε τον κόσμο, πρέπει να ριχθούμε οι ίδιοι, όπως το έκανε ο Μαρξ, στο πρακτικό καθήκον να κτίσουμε ένα επαναστατικό κόμμα ριζωμένο μέσα στη ζωή και τους αγώνες της εργατικής τάξης. 'Οι φιλόσοφοι ερμηνεύουν τον κόσμο' έγραφε ο Μαρξ 'το ζήτημα όμως είναι να τον αλλάξουμε'. Αν ο Μαρξισμός δικαιώνεται πρέπει πάνω απ' όλα να τον χρησιμοποιήσουμε σαν οδηγό για δράση."

Το βιβλίο
"Επαναστατικές
ιδέες του Μαρξ"
του Αλεξ Καλλίνικος

Εκδόσεις
Εργατική Δημοκρατία

Μαρξιστικό
Βιβλιοπωλείο
Αναξαγόρα 14Α, Ομόνοια

Τα "μυστήρια" της ζωής

**"Ταξιδεύοντας
με το Μπιγκλ"**

**Κάρολος Δαρβίνος, Εκδόσεις
Στοχαστής, δρχ 4.320, σελ. 314**

Το "Ταξιδεύοντας με το Μπιγκλ" δεν είναι ένα επιστημονικό βιβλίο. Είναι ένα πολύ μικρό τμήμα, από το ημερολόγιο που κρατούσε ο Δαρβίνος στη διάρκεια του ταξιδιού που έκανε γύρω από τον κόσμο, με το καράβι "Μπιγκλ", από το 1831 ως το 1836. Οι παρατηρήσεις του Δαρβίνου, στη διάρκεια αυτού του μακρόχρονου ταξιδιού, για τα ζώα και τα φυτά των μακρινών περιοχών που επισκέφτηκε, αποτέλεσαν τη βάση για τη θεωρία της εξέλιξης των ειδών, που έμελε να βάλει μια ισχυρή βόμβα στα θεμέλια της θεοκεντρικής αντίληψης για τον κόσμο.

Όταν ξεκινούσε το ταξίδι του το 1831 ο Καρόλ Δαρβίνος, η επίσημη εικόνα για τον κόσμο ήταν αυτή του Ευαγγελίου. Τα πάντα πλάστηκαν από τον πανάγαθο το 4.004 προ Χριστού (!!!) και όλη η πλάση είναι αναλωίτη από τότε σύμφωνα με την θέληση του Θεού. Ο ίδιος ο Δαρβίνος προερχόταν από μια πολύ πλούσια οικογένεια, βαθιά θρησκευόμενη και αποδέχονταν την εικόνα για τη δημιουργία του κόσμου.

Επιστρέφοντας, όμως, από το ταξίδι με το Μπιγκλ τα πράγματα ήταν τελειώς διαφορετικά. Ο Δαρβίνος είχε ουσιαστικά αρχίσει να απομακρύνεται από τον Θεό και είχε αρχίσει να σχηματίζει την θεωρία του για την καταγωγή των ειδών. Από τις παρατηρήσεις του με το Μπιγκλ είχε βγάλει κάποια συμπεράσματα.

Πρώτον, ότι οι οργανισμοί έχουν μεγάλη ποικιλομορφία. Δεύτερον, ότι αυτή η ποικιλομορφία κληρονομείται στους απογόνους του κάθε είδους και τρίτον, ότι οι οργανισμοί παράγουν πολύ περισσότερους απογόνους από όσους τελικά επιβιώνουν. Ο Δαρβίνος συμπέρανε ότι αφού δεν επιβιώνουν όλοι οι απόγονοι, τότε επιβιώνουν μονάχα όσοι είναι καλύτερα προσαρμοσμένοι στο περιβάλλον. Ετσι, λοιπόν, τα διάφορα είδη εξελίσσονται σαν αποτέλεσμα του ανταγωνισμού για επι-

βίωση και των αλλαγών του περιβάλλοντος.

Στο βιβλίο όλο το κεφάλαιο με τις σημειώσεις του για τα Νησιά Γκαλαπάγκος είναι πλημμυρισμένο από την έκπληξη του Δαρβίνου για την ποικιλομορφία των πουλιών και των ζώων του Αρχιπελάγους και την προσαρμογή του κάθε είδους στις ξεχωριστές συνθήκες.

Αυτή η θεωρία που είχε αρχίσει να στροβιλίζει στο μυαλό του Δαρβίνου εξηγεί τις αλλαγές στην φύση σαν συνέπεια υλικών παραγόντων. Η πρώτη συνολική υλιστική εξήγηση του κόσμου είχε γεννηθεί στο μυαλό του Δαρβίνου.

Υπήρχαν και πριν τον Δαρβίνο υλιστικές εξηγήσεις για τον φυσικό κόσμο. Ο γάλλος φιλόσοφος Λαμάρκ ήταν ο πιο γνωστός απ' όλους που πάνω του στηρίχτηκε ο Δαρβίνος. Ο Λαμάρκ ισχυριζόταν ότι η ζωή ξεπήδησε από τα κάτω, από αυθόρμητα ενεργοποιημένα άτομα μέχρι να φτάσει στους ανθρώπους. Ότι κάθε οργανισμός αποζητάει την καλύτερη του και όποιες αλλαγές γίνουν πάνω του (π.χ. δυνατότεροι μύες...) αυτές οι αλλαγές κληρονομούνται στους απογόνους του.

Πάνω σε τέτοιες ιδέες στηρίχθηκε ο Δαρβίνος για να σχηματιστεί η θεωρία για την εξέλιξη. Όμως η ίδια του η θεωρία τον τρόμαζε. Ο Δαρβίνος ζούσε σε μια εποχή που ήταν γεμάτη επαναστάσεις. Ήταν η εποχή της βιομηχανικής επανάστασης. Το 1848 ξέσπασε επανάσταση σε όλη την Ευρώπη. Στην Αγγλία το κίνημα των Χαριστιών. Ο κόσμος όλος έβραζε και ο Δαρβίνος καταλάβαινε ότι η θεωρία της εξέλιξης θα έδινε ένα ισχυρό όπλο σ' αυτούς που θέλανε ν' αλλάξουν τον κό-

σμο. Ο ίδιος δεν το ήθελε. Ήταν ένας φιλελεύθερος αστός με αντιρατσιστικές ιδέες (μάλωσε έντονα με τον καπετάνιο του Μπιγκλ για το θέμα της δουλείας) όμως ήταν αρκετά πλούσιος (με μια περιουσία που ξεπερνούσε το 1 δις δραχμές) για να καταλαβαίνει τα ταξικά του συμφέροντα.

Αυτή του η αντίφαση τον οδήγησε στο να καθυστερήσει 21 χρόνια μέχρι να εκδόσει το "Περί της καταγωγής των ειδών" μόλις το 1859. Και μετά χρειάστηκαν άλλα 12 χρόνια για να εκδόσει, το 1871, το "Για την καταγωγή του ανθρώπου".

"Η καταγωγή των ειδών" έγινε το πρώτο επιστημονικό μπεστ-σέλερ και οι φόβοι του Δαρβίνου επιβεβαιώθηκαν. Εγιναν όπλο στα χέρια όλων αυτών που θέλουν να γκρεμίσουν την προηγούμενη κατάσταση.

Διαβάζοντας το "Ταξιδεύοντας με το Μπιγκλ" ξαναγυρνάμε βήμα προς βήμα στα μέρη που ο Δαρβίνος άρχισε να σχηματίζει τη θεωρία της εξέλιξης. Στην αγριότητα της Γης του Πυρός και τις πρωτόγονες φυλές που κατοικούσαν εκεί. Στην μεγαλοπρέπεια της οροσειράς των Άνδεων και στην αθλιότητα των ορυχείων του χαλκού στη Χιλή που σύμφωνα με τις περιγραφές του ίδιου του Δαρβίνου, οι εργάτες πέθαιναν βγάζοντας κέρδη για τους αγγλους καπιταλιστές. Στην παράξενη ομορφιά των νησιών Γκαλαπάγκος και στα περιέργα ζώα και φυτά τους.

Σε όλα αυτά τα μέρη βλέπουμε μια θεωρία που έμελε να αλλάξει τον κόσμο όπως τον ξέρουμε, να σχηματιστεί. Αξίζει να το διαβάσετε.

Τάσος Αναστασιάδης

Διαλεκτική βιοηολογία

**"Εκτείνοντας το
Δαρβινισμό
και άλλα δοκίμια"
Κώστας Κριμπάς, Εκδόσεις
Νεφέλη, δρχ. 5.400, σελ. 277**

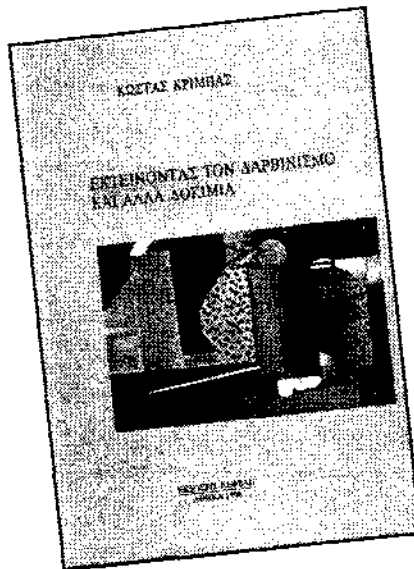
Ο Κώστας Κριμπάς σπούδασε Γενετική, Ζωολογία και Βοτανική ήταν καθηγητής Γενετικής στη Γεωπονι-

κή από το 1961 έως το 1993 και από το 1993 είναι καθηγητής της Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Βιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το βιβλίο **"Εκτείνοντας το Δαρβινισμό και άλλα δοκίμια"** είναι το τρίτο στη σειρά βιβλίο του που ασχολείται με τη νεοδαρβινική θεώρηση του κόσμου. Είναι ένα βιβλίο με εξαιρετικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει την εξέλιξη και τις διαμάχες που αναπτύσσονται γύρω από την επέκταση και εφαρμογή της δαρβινικής θεωρίας της εξέλιξης σε διάφορες επιστήμες.

Στο βιβλίο του Κριμπα κυρίαρχη θέση παίρνει η αντιπαράθεση των υποστηρικτών του βιολογικού νετερμινισμού (των κοινωνιοβιολόγων όπως ο Ε. Ο. Wilson ή των εκπροσώπων της Αγγλικής εξελικτικής σχολής όπως ο R. Dawkins και ο J. B. S. Haldane) με τους υποστηρικτές της διαλεκτικής βιολογίας (τον R.C. Lewontin, τον S. Rose, τον R. Levins και τον S. J. Gould). Αυτή η αντιπαράθεση δεν είναι μόνο μία επιστημονική σε σχέση με την εξέλιξη των οργανισμών αλλά είναι και μία ιδεολογική αντιπαράθεση.

Η δαρβινική θεωρία της εξέλιξης - παρά τις δικαιολογημένες αδυναμίες της - ήταν μία επανάσταση στην επιστήμη που ουσιαστικά ερμηνεύει την εμφάνιση και την εξέλιξη των οργανισμών (και του ανθρώπου) με υλιστικό τρόπο πετώντας στα σκουπίδια θεολογικές ή μεταφυσικές απαντήσεις. Στο μηχανισμό της δαρβινικής εξέλιξης το πρώτο λόγο είχε η επιλογή. Η νεοδαρβινική ή συνθετική θεωρία, η οποία σήμερα δεσπόζει της επιστημονικής κοινότητας των εξελικτικών, δανείζεται από τον Δαρβίνο τον μηχανισμό της φυσικής επιλογής και τον συνδυάζει με τον μενδελιανό μηχανισμό κληρονομικότητας που αποκλείει την κληρονομικότητα επίκτητων ιδιοτήτων. Η κλασική αντιμετώπιση της φυσικής επιλογής στους δαρβινικούς ήταν ότι το περιβάλλον θέτει προβλήματα στον οργανισμό ο οποίος καλείται να τα επιλύσει. Μόνο τα άτομα που το επιτυγχάνουν επιβιώνουν και α-

φήνουν περισσότερους απογόνους. Το περιβάλλον δηλαδή δεν αφήνει άμεσα στον οργανισμό ένα κληρονομούμενο χαρακτηριστικό αλλά επιδρά σ' αυτόν και ο οργανισμός εφαρμόζει ένα μηχανισμό επιλογής εκείνων των παραλλαγών του που τον καθιστούν ικανό να αντιμετωπίσει τις περιβαλλοντικές προκλή-

σεις.

Όμως, αυτή η σχέση των οργανισμών με το περιβάλλον, κατά τον Lewontin, δεν είναι σωστή για δύο λόγους. Πρώτα γιατί οι οργανισμοί δεν βρίσκουν έτοιμα περιβάλλοντα και είτε προσαρμόζονται σ' αυτά είτε πεθαίνουν: οι οργανισμοί κατασκευάζουν το περιβάλλον τους. Και δεύτερον γιατί δεν υφίσταται περιβάλλον απουσία οργανισμών. Το περιβάλλον των οργανισμών συνεχώς ξαναφτιάχνεται κατά τη διάρκεια της ζωής αυτών των ζωντανών οργανισμών. Έτσι, ο Lewontin προτείνει την αντικατάσταση της έννοιας της "προσαρμογής" με εκείνη της "κατασκευής". Ο οργανισμός υφίσταται την πίεση του περιβάλλοντος, αλλά συγχρόνως μεταβάλλει το περιβάλλον του. Έτσι ο οργανισμός αποτελεί και το αντικείμενο της εξέλιξης αλλά και το δράστη της. Πρόκειται για μία διαλεκτική σχέση. Το καλύτερο ίσως

παράδειγμα είναι η ίδια η ύπαρξη της ατμόσφαιρας. Το οξυγόνο στην ατμόσφαιρα δεν υπήρχε πριν τους ζωντανούς οργανισμούς, το "έβαλε" η δράση των φυτών και έτσι εμφανίστηκαν τα ζώα.

Η χρήση του νεοδαρβινικού μηχανισμού σε ανθρωπιστικές επιστήμες είναι και ιδεολογικά επικίνδυνη και στερείται οποιασδήποτε επιστημονικής βάσης. Το 1975 ο Wilson δημοσίευσε ένα βιβλίο με τίτλο "Κοινωνιοβιολογία". Κατά τον Wilson: *"η θεωρία της εξέλιξης μας δίνει το κλειδί να καταλάβουμε την ανθρώπινη συμπεριφορά"*. Οι ανθρώπινες συμπεριφορές όπως "εγωισμός", "ανταγωνισμός", "ανδρική κυριαρχία", "ρατσισμός", "πόλεμος" ήταν κυρίαρχες στο παρελθόν και τώρα έχουν κωδικοποιηθεί στα γονίδια μας". Δηλαδή η βιολογική δομή που έχουμε μας προδιαθέτει προς ορισμένες κατευθύνσεις. Τα γονίδια καθορίζουν τα μέλη της κοινωνίας που αυτά καθορίζουν τη συμπεριφορά της κοινωνίας. Επιχειρείται δηλαδή τα κοινωνικά φαινόμενα (ανεργία, πόλεμοι, φτώχεια, άστεγοι), ανθρώπινες συμπεριφορές (δολοφόνοι, εγωιστές, άπληστοι κ.α.) ή και ακόμα σεξουαλικές προτιμήσεις να αποδίδονται ευθέως σε γενετικές εγγραφές (στα γονίδια) και στη δράση της φυσικής επιλογής.

Το ίδιο ισχύει με την εικόνα του "εγωιστικού γονιδίου" του Dawkins. Ο Dawkins στο βιβλίο του "Το Εγωιστικό Γονίδιο" προσπαθεί - αν και δεν χρησιμοποιεί χονδροειδή παραδείγματα - να αναγάγει όλη την εξελικτική διαδικασία σε μία επιλογή που εφαρμόζεται αποκλειστικά στο επίπεδο των γονιδίων που στο βιβλίο του παίρνουν "μαγικές" διαστάσεις.

Αν ίσχυαν όλα όσα υποστηρίζουν οι κοινωνιοβιολόγοι, αν δηλαδή η συμπεριφορά μίας κοινωνίας ήταν γραμμένη στα γονίδια των μελών της, τότε τα γονίδια των ανθρώπων θα έπρεπε να αλλάζουν σε κάθε κοινωνική επανάσταση όπου άλλαζε και η συμπεριφορά της κοινωνίας. Έτσι, π.χ. πριν και μετά τη Γαλλική ή τη Ρώ-

Αποκαλύψεις

**"ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη",
Μακάριος Δρουσιώτης,
Εκδόσεις Στάχυ, σελ. 500,
δρχ. 5.500**

Το βιβλίο του **Μακαρίου Δρουσιώτη "ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη"** έρχεται να φωτίσει την πραγματικά "σκοτεινή όψη" της δράσης της ΕΟΚΑ και του Γρίβα. Εξω από τους παραδοσιακούς μύθους που χτίστηκαν τα τελευταία σαράντα χρόνια προσπαθεί από τη σκοπιά του ερευνητή να αγγίξει τις κρυφές, τις σκοτεινές πτυχές του αγώνα της ΕΟΚΑ.

Ίσως να είναι η πρώτη φορά που εκτός από τον χώρο της επαναστατικής αριστεράς ένας δημοσιογράφος με το βιβλίο του τολμά να καταπασεί μ' αυτό το θέμα και να αμφισβητήσει τις μέχρι τώρα κυρίαρχες απόψεις για τα γεγονότα εκείνης της περιόδου.

Οι χαρακτηρισμοί "ανθέλληνας" και προδότης ήταν οι μόνιμες κατηγορίες σε όποιον τολμούσε να εκφράσει διαφορετική άποψη. Η ΕΟΚΑ ήταν το μόνο αντιποικιακό κίνημα του κυπριακού λαού ενάντια στους Άγγλους και η αριστερά πρόδωσε αυτό τον αγώνα. Αυτή είναι η άποψη που θέλουν να περάσουν εξωραϊζόντας τη δράση της ΕΟΚΑ και του Γρίβα. Η πραγματικότητα όμως είναι πολύ διαφορετική.

Ο Δρουσιώτης ξεκινώντας την περιγραφή του από τον ελληνικό εμφύλιο γράφει:

"η συμμαχία των Αγγλων με τον ΕΛΑΣ είχε μεταβληθεί σε ανοιχτό πόλεμο μεταξύ των ανταρτών και των αγγλικών στρατευμάτων που είχαν εισβάλει στη χώρα. Η κυπριακή Αριστερά ταυτίστηκε με τον ΕΛΑΣ. Οι Άγγλοι εκτιμούσαν ότι σε κάποιο στάδιο το ΑΚΕΛ θα στεκόταν αλληλέγγυο στους έλληνες αντάρτες και ότι για λόγους αντιπερισπασμού θα οργάνωνε ένοπλο αντιβρετανικό κίνημα στην Κύπρο.

Για να αποτρέψουν, λοιπόν, δυσμενείς γι' αυτούς εξελίξεις εφαρμόσαν πολιτική καταστολής των δραστηριοτήτων της Αριστεράς και περιορισμούς της επιρροής του ΑΚΕΛ το οποίο δυο χρόνια μετά τον πόλεμο στις δημοτικές εκλογές του 1946,

σική επανάσταση τα γονίδια των Γάλλων ή των Ρώσων θα ήταν διαφορετικά. Καταλαβαίνουμε το μέγεθος της ανοησίας αυτών των απόψεων. Όμως οι ερμηνευτικές αυτές προτάσεις δεν έχουν ούτε επιστημονική βάση.

Την απάντηση την οφείλουμε στους διαλεκτικούς βιολόγους όπου με επιστημονικά επιχειρήματα αντικρούουν αυτό τον ισχυρισμό και υποστηρίζουν ότι οι αιτιακές σχέσεις φανερώνονται στο επίπεδο των οργανισμών και όχι των γονιδίων και επιπλέον υποδεικνύουν αρκετούς άλλους μηχανισμούς που μπορούν να μεταβάλλουν ή και να διαμορφώσουν ικανότητες και χαρακτηριστικά, όργανα και μορφές, πέρα της φυσικής επιλογής.

Αλλά ας δούμε τι είναι και τι πραγματικό ρόλο παίζουν τα γονίδια. Δεν υπάρχει καμία βιολογική λειτουργία, που να γνωρίζουμε το μηχανισμό της, και να μην ελέγχεται άμεσα ή έμμεσα από μία τουλάχιστον πρωτεΐνη. Είναι φανερό λοιπόν ότι είναι ζήτημα ζωής ή θανάτου για κάθε οργανισμό, για κάθε κύτταρο, να μπορεί να συνθέσει πιστά και επαναλήψιμα, όποια στιγμή απαιτούν οι ανάγκες του, όποια πρωτεΐνη θέλει και στην ποσότητα που θέλει. Για να γίνει αυτό θα πρέπει να υπάρχουν τα πρότυπα όλων των πρωτεϊνών που σε δεδομένη στιγμή θα βγαίνουν χιλιάδες πιστές κόπιες τους.

Η ανακάλυψη ότι το DNA είναι η έδρα των γενετικών πληροφοριών, η ανακάλυψη της δομής του DNA και τέλος η εύρεση του γενετικού κώδικα διαμόρφωσαν το "κεντρικό δόγμα" της Μοριακής Βιολογίας που λέει ότι η ροή των γενετικών πληροφοριών γίνεται από το DNA προς τις πρωτεΐνες. Για να δούμε τη δράση των γονιδίων πρέπει να ξέρουμε ότι υπάρχουν μηχανισμοί που ελέγχουν την έκφραση των γονιδίων. Γνωρίζουμε ότι ένας μικροοργανισμός περιέχει στο DNA του όλες τις πληροφορίες για τη σύνθεση όλων ανεξαιρέτως των πρωτεϊνών που είναι σε θέση να συνθέσει. Επίσης όμως γνωρίζουμε ότι δεν συνθέτονται

συνεχώς όλες οι πρωτεΐνες αλλά μόνον εκείνες που κατά καιρούς χρειάζεται το κύτταρο ανάλογα με τις ανάγκες του από το περιβάλλον του. Ρόλο δεν παίζει μόνο το DNA, αλλά και το περιβάλλον του κυττάρου.

Η ιδέα των βιολογικά διαχωρισμένων φυλών δεν έχει καμία απολύτως επιστημονική βάση. Ο Rose στο βιβλίο του **"Not in Our Genes"** γράφει: *"Απ' όλες τις γενετικές αποκλίσεις που είναι γνωστές το 85% των διαφορών υπάρχουν άμεσα στα άτομα του ίδιου τοπικού πληθυσμού, φυλής ή έθνους. Ένα επιπλέον 8% των διαφορών είναι μεταξύ φυλών ή εθνότητων στο εσωτερικό μιας ίδιας μεγάλης φυλής και μόνο το 7% είναι διαφορές μεταξύ μεγάλων φυλών. Ένα εντυπωσιακό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης εξέλιξης είναι ότι οι γενετικές διαφορές που αναπτύχθηκαν άμεσα στους διαφορετικούς πληθυσμούς είναι ελάχιστες αν συγκριθούν με τις γενετικές αποκλίσεις των ατόμων μέσα στον ίδιο πληθυσμό".*

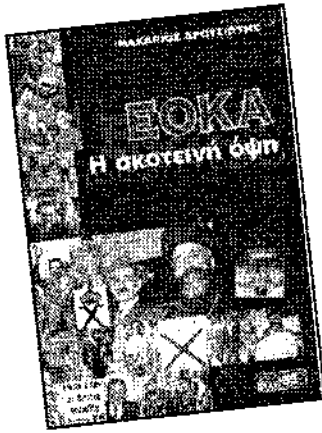
Ο οργανισμός λοιπόν, δεν είναι μία απλή μηχανή του DNA. Η διαμόρφωση του οργανισμού κατά την ανάπτυξη του, από έμβρυο ακόμα, δεν είναι το ξεδίπλωμα μιας προδιαγεγραμμένης πορείας. Δεν είμαστε "κουρδιστά πορτοκάλια", το βιολογικό άτομο είναι το αποτέλεσμα μιας αλληλεπίδρασης των γενετικών εγγραφών με το περιβάλλον και με ένα τρίτο παράγοντα, τον αναπτυξιακό θόρυβο κατά την διάρκεια της ζωής του.

Αξίζει κανείς λοιπόν να διαβάσει το βιβλίο του Κριμπά. Θα βρει τα επιχειρήματα και από τη σκοπιά της γενετικής που επιβεβαιώνουν αυτό που είπε πριν από 150 χρόνια ο Κ. Μαρξ ότι *"οι άνθρωποι φτιάχνουν την ιστορία αλλά κάτω από συνθήκες που δεν επιλέγουν οι ίδιοι"*. Δυστυχώς είναι το μόνο βιβλίο στα Ελληνικά που προβάλλει την διαλεκτική βιολογία. Όμως για όσους γνωρίζουν αγγλικά αξίζει να διαβάσουν και τα βιβλία των Lewontin και Rose.

Γιώργος Ράγκος

κατάφερε να κερδίσει όλους τους δήμους και να επιβληθεί πλήρως στην πολιτική ζωή του τόπου...

Οι Άγγλοι στήριζαν την πολιτική τους σε δυο πυλώνες: ο ένας ήταν η δημιουργία ελληνοκυπριακής Δεξιάς με ιδεολογική ταύτιση και σύγκλιση στρατηγικών στόχων με το αποικιακό καθεστώς, έχοντας ως κοινό ε-

χθρό τον κομμουνισμό. Ο άλλος ήταν η συγκρότηση τουρκοκυπριακής κοινότητας με τουρκική εθνική συνείδηση...

Οι Άγγλοι για να ενισχύσουν το ΚΕΚ, προσπάθησαν να αποδυναμώσουν την επιρροή του ΑΚΕΛ στο εργατικό κίνημα και ενίσχυσαν τις Νέες Συντεχνίες (μετέπειτα ΣΕΚ), οι οποίες βρίσκονταν κάτω από την επιρροή του ΚΕΚ. Ένα άλλο μέτρο που πήραν οι Άγγλοι για να ενισχύσουν το ΚΕΚ ήταν η αναδιοργάνωση της Εκκλησίας, η οποία μέχρι τότε ήταν διαλυμένη ως αποτέλεσμα της εξορίας των μητροπολιτών...

Μετά την εξασφάλιση του έλεγχου της Εκκλησίας από τη Δεξιά, το ΑΚΕΛ αισθάνθηκε τον κίνδυνο να χάσει τον πρωταγωνιστικό του ρόλο. Για να ενισχύσει τη δύναμή του στην κυπριακή κοινωνία και να συσπειρώσει τους εργάτες, Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους, οργάνωσε εργατικές κινητοποιήσεις προς διεκδίκηση νέων αιτημάτων. Αποκορύφωμα της πολιτικής αυτής ήταν οι μεγάλες απεργίες του 1948.

Η Δεξιά, θεωρούσε τις μεγάλες απεργίες κομμουνιστική συνωμοσία και συντάχθηκε με τις ξένες εταιρείες. Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος Β' με εγκυκλιό του τάχθηκε ενάντια στις απεργιακές κινητοποιήσεις, ενώ οι Νέες Συντεχνίες διαδραμάτισαν απεργοσπαστικό ρόλο, επιστρατεύοντας εργάτες για τα μεταλλεία...

Στην προσπάθειά της να επιβληθεί, η Δεξιά κάλεσε και τον συνταγματάρχη Γε-

ώργιο Γρίβα στην Κύπρο, για να δημιουργήσει οργάνωση στα πρότυπα της "Χ", η οποία είχε δράσει στην Ελλάδα αμέσως μετά την απελευθέρωση. Η οργάνωση "Χ" συντάχθηκε τον Δεκέμβριο του 1944 με τους Άγγλους, οι οποίοι εισέβαλλαν στην Αθήνα για να διαλύσουν τον ΕΛΑΣ. Το 1948 δυο εκπρόσωποι του Γρίβα ταξίδεψαν στην Κύπρο και ίδρυσαν την οργάνωση "Χ2" η οποία στεγάστηκε στο σωματείο Ολυμπιακός και κατήγγινε τη δράση της Δεξιάς κατά της Αριστεράς...

Στην μεγάλη ιδεολογική αντιπαράθεση του 1948 οι Τουρκοκύπριοι εργάτες έδωσαν τη μάχη μαζί με το ΑΚΕΛ ενάντια στο αποικιακό καθεστώς και τις ξένες εταιρείες. Ήταν ο τελευταίος κοινός αγώνας που είχαν δώσει μαζί οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι.

Η προοπτική για ένα κοινό αντιαποικιακό αγώνα ελλήνων και τούρκων εργατών ήταν τότε πάρα πολύ πραγματική. Σ' αυτή την προοπτική η Δεξιά, η εκκλησία, ο Γρίβας και οι Χίτες όχι μόνο στάθηκαν αντίθετοι αλλά ανέλαβαν μαζί με την αποικιοκρατία την καταστολή αυτού του κινήματος. Δυστυχώς οι πολιτικές αδυναμίες του ΑΚΕΛ και η επιρροή της πολιτικής του Στάλιν, που με τη συμφωνία της Γιάλτας όριζε ότι η Ελλάδα θα ανήκε στη σφαίρα επιρροής της Αγγλίας, άφησαν αυτό το κίνημα να ηττηθεί. Ο προσανατολισμός του ΑΚΕΛ στην ταχτική των λαϊκών μετώπων και τη συνεργασία με την αστική τάξη άνοιξαν το δρόμο στην Δεξιά και την εκκλησία να μπει επικεφαλής των μετέπειτα εξελίξεων.

Ο στόχος της Δεξιάς και της εκκλησίας από την αρχή ήταν πως μέσα από τις επερχόμενες εξελίξεις θα μπορούσαν να διασφαλίσουν τα δικά τους συμφέροντα και προνόμια απέναντι στους τούρκους ανταγωνιστές τους αλλά και απέναντι στο ίδιο το εργατικό κίνημα. Γι' αυτό και προσανατολισμός τους ήταν στις μικρές αντάρτικες ομάδες και όχι το μαζικό αντιαποικιακό κίνημα. Μικρές αντάρτικες ομάδες με στρατιωτική πειθαρχία που αρκέστηκαν σε δολιοφθορές αλλά κύρια σε εκτελέσεις "προδοτών" επιδιώκοντας έτσι να τρομοκρατήσουν και να επιβάλλουν τις επιλογές τους. Ένας τέτοιος προσανατολισμός ήταν αναπόφευκτο να οδηγήσει στις δολοφονίες των Αριστερών και σε διακοινοτικές συγκρούσεις.

Τέτοιες περιγραφές υπάρχουν αρκετές στο βιβλίο του Δρουσιώτη. Παρά το ότι ο συγγραφέας περιορίζεται απλά στο ρόλο

του ερευνητή και δεν προχωρά να βγάλει και πολιτικά συμπεράσματα που είναι η λογική συνέπεια των στοιχείων και της έρευνας που παραθέτει, το βιβλίο του αποτελεί ένα πολύτιμο ντοκουμέντο που πρέπει να διαβαστεί από τον καθένα.

Πέτρος Μιχαήλ

Ο μύθος περί Αθθανικού Επους

"Η Ιταλο-Γερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδος"
Χαϊνζ Ρίχτερ, Εκδόσεις Γκοβόστη, δρχ. 10.400, σελ. 677

"Ελλάδα. Η ελληνική κυβέρνηση ακολουθεί επίσημως μεν μια πολιτική απολύτου ουδετερότητας, κρυφίως όμως ετοιμάζεται για μια πιθανή αγγλογαλλική συνεργασία. Ένας έλληνας επιτελικός αξιωματικός εστάλη στην Αγκυρα, για να έλθει σε επαφή με το στρατηγό Βεύγκαν και να συνεργαστεί στην επεξεργασία ορισμένων σχεδίων κοινών ενεργειών..." (σελ. 36)

Η παραπάνω επισήμανση του Γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών τον Σεπτέμβριο του 1939 επιβεβαιώνει τα όσα έγραφε ο Λέον Τρότσκι ήδη από το 1934: "...βλέπουμε πόσο φυσικά η τυπική ουδετερότητα αντικαθίσταται από ένα σύστημα ιμπεριαλιστικών συμφωνιών και πόσο αναπόφευκτα ο πόλεμος για την "υπεράσπιση της πατρίδας" οδηγεί σε μια ειρήνη με προσαρτήσεις. Ο χαρακτήρας του πολέμου καθορίζεται όχι από το αρχικό επεισόδιο καθαυτό ("παραβίαση της ουδετερότητας", "εχθρική επιβολή" κλπ) αλλά από τις κύριες κινητήριες δυνάμεις του πολέμου, από τη συνολική ανάπτυξή τους και από τις συνέπειες όπου τελικά οδηγεί".

Η άποψη για τον ελληνο-ιταλικό

και ελληνογερμανικό πόλεμο του 1940-41 είναι πως επρόκειτο για έναν δίκαιο, αμυντικό, αντιφασιστικό πόλεμο, αγνοώντας το γεγονός ότι ήταν τίποτα άλλο παρά ένα επεισόδιο ενός παγκόσμιου πολέμου ανάμεσα στις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις για το ξαναμοίρασμα του κόσμου. Σε μεγάλο βαθμό ο **Heinz Richter** συμμερίζεται αυτή την άποψη. Ομως επειδή είναι αξιόλογος ιστορικός το υλικό που έχει συγκεντρώσει και η ανάλυση που κάνει στο βιβλίο του για τον πόλεμο του 1940-41 καταρρίπτει την κυρίαρχη άποψη. Το Ελληνικό κράτος θα έμπαινε ούτως ή άλλως στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ακόμα κι αν δεν γινόταν η ιταλική επίθεση το 1940. Εκτός από το απόσπασμα που παρατέθηκε στην αρχή, ο Richter αναφέρει συμφωνίες που είχε υπογράψει η Ελλάδα με τη Βρετανία στις αρχές του 1940 και που "προσέδεσαν την Ελλάδα *de facto* στο βρετανικό σύστημα οικονομικού πολέμου και υπήρξαν το πρώτο ουσιαστικό βήμα εκτός της ακολουθούμενης μέχρι τότε πορείας ουδετερότητας... Αν και στην Αθήνα επιχειρήσαν να συγκαλύψουν τη σημασία των δυο συμφωνιών έναντι των Γερμανών, από τότε το Βερολίνο αντιμετώπιζε με σκεπτικισμό ότι αφορούσε την ελληνική στάση" (σελ. 37)

Αν η Γερμανία δεν είχε νικήσει τη Γαλλία τον Μάη του 1940 το πιθανότερο είναι πως οι Αγγλογάλοι σύμμαχοι θα συνέχιζαν τον πόλεμο προσπαθώντας να δημιουργήσουν ένα βαλκανικό μέτωπο κατά της Γερμανίας στο οποίο η Ελλάδα θα συμμετείχε, ίσως και μαζί με την Ιταλία (η Ιταλία μπήκε στον πόλεμο τον Ιούνιο του 1940 μόνο μετά τις γερμανικές νίκες).

Γιατί θα συμμετείχε το ελληνικό κράτος οπωσδήποτε στον πόλεμο; Γιατί η άρχουσα τάξη προσδοκούσε εδαφικά οφέλη στη Νότιο Αλβανία, στα Δωδεκάνησα και στην Κύπρο. Αυτό γίνεται σαφές σε πολλά σημεία του βιβλίου. (σελ. 193, 197-208, 530-31, 558, 640-41) Χαρακτηριστικό είναι το εξής περιστατικό: "... ο γενικός διευθυντής του υπουργείου, Ανδρέας Δελμούζος, στις 30 Δεκέμβρη 1940, αμφισβητούσε παρόντος του Μακ Βή, τις

γερμανικές διαμεσολαβητικές προτάσεις και προσέθετε ότι κάθε μεσολάβηση είναι τώρα αδύνατη, σε κάθε περίπτωση, εξαιτίας του γεγονότος ότι η Ελλάδα είναι νικήτρια και θα μπορούσε να δεχτεί μόνον όρους νικητή -δηλαδή νέες εδαφικές ρυθμίσεις και μεγάλη αποζημίωση". (σελ 208)

Αυτές τις φιλοδοξίες δεν τις εγκατέλειψε η άρχουσα τάξη ακόμα και στις παραμονές της γερμανικής επίθεσης. Αντίθετα υπήρχαν κομμάτια της που πίστευαν ότι τέτοια κέρδη θα μπορούσε να τους εξα-

σφαλίσει η συνεργασία με τον Χίτλερ. Στα μέσα του Μάρτη του '41, ο επιτελάρχης του Τσολάκογλου προτείνει "ανεπίσημα" τα εξής: "... ο ελληνικός στρατός αναστέλει τις εχθροπραξίες στο αλβανικό μέτωπο, αν τα ιταλικά στρατεύματα αντικατασταθούν από γερμανικά, έστω και από μια μεραρχία μόνο, και αν υπάρξει εγγύηση για το ότι οι διαπραγματεύσεις περί εδαφικών διεκδικήσεων σε ότι αφορά την Αλβανία θα διεξαχθούν μόνο με Γερμανούς, αποκλεισμένων των Ιταλών. Βασικό κριτήριο για τις τυχόν διεκδικήσεις πρέπει να είναι η εθνική ταυτότητα των κατοίκων. Τα εδάφη της Νότιας Αλβανίας που κατοικούνται από Έλληνες, πρέπει να περιέλθουν στην Ελλάδα". (σελ. 409)

Τέλος, ποια ήταν η στάση φαντάρων στον πόλεμο της Αλβανίας; Ο Richter μιλάει για ένα λαϊκό πόλεμο όπου "ένας λαός που ζούσε υπό δι-

κτατορικό καθεστώς, υπερασπιόταν την εξωτερική του ελευθερία και ανεξαρτησία, πολεμώντας τον εξωτερικό φασισμό, αντί για τον εσωτερικό" (σελ. 192) και άρα θεωρεί τον μαζικό ενθουσιασμό δεδομένο. Γι' αυτό το λόγο κατά τη γνώμη μου ασχολείται ελάχιστα έως καθόλου με τη διάθεση και τη γνώμη αυτών που υποχρεώθηκαν να πολεμήσουν. Οι εργάτες δεν είχαν την ίδια άποψη με τους αστούς. Οι αγρότες που τους επέτασσε τα ζώα ο στρατός και τους αγγάρευε στις περιοχές κοντά στο μέτωπο να μεταφέρουν πολεμοφόδια δεν ήταν όλοι τόσο ενθουσιασμένοι. Ομως, ακόμα κι εδώ ο Richter δίνει παρεπιπτόντως πολύτιμα στοιχεία: (σελ. 249) "... στις 6 Γενάρη 1941 ο Μακ Βη (πρεσβευτής των ΗΠΑ) ανέφερε στην Ουάσιγκτον ότι η δυσάρεσκεια στο στρατό κατά του καθεστώτος και της βασιλικής οικογένειας αυξάνει. Ο διάδοχος Παύλος αποδοκιμάστηκε στο μέτωπο...". Ιδιαίτερα στην περιγραφή του ελληνογερμανικού πολέμου ο Richter δείχνει πολύ καθαρά ότι ο ελληνικός στρατός κυριολεκτικά απουσντέθηκε τον Απρίλη του 1941. Υπήρξε μαζική ανυπακοή από πλευράς των στρατιωτών και αυτό σταμάτησε τις μάχες πολύ πιο γρήγορα. Και εδώ τα στοιχεία είναι πολλά. Για παράδειγμα, ο στρατηγός Μπάκος, διοικητής του Β' σώματος στρατού τόνισε σε μια σύσκεψη εκείνες τις μέρες:

"... ανέφερα επανειλημμένα και αναφέρω μετά παρηρησίας ότι η κατάσταση εξελίσσεται ραγδαίως επί τα χείρω. Διαρροή, ανυπακοή, εγκατάλειψις αξιωματικών, επιτείνονται παρόλα τα ληφθέντα μέτρα και τουφεκιμούς". (σελ 540).

Τέτοιου είδους φαινόμενα δεν είναι απλά το προϊόν της στρατιωτικής ήττας, αλλά της βαθύτατης δυσσάρεσκειας για έναν άδικο πόλεμο που η στρατιωτική ήττα επιτρέπει να εκφραστεί. Ο πόλεμος του 1940-41 ήταν άδικος και ιμπεριαλιστικός και από την ελληνική πλευρά και το βιβλίο του Heinz Richter παρόλη την αντίθετη άποψη του συγγραφέα δίνει ένα σπέραντο πλούτο στοιχείων για να το επιβεβαιώσει.

Χρήστος Ηετρόκος